

קובץ גליונות

פרשת במדבר

ממרנץ ורבנץ גדולי ומאורי הדור

מרן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א שכל כולו שקוע בתורה ואינו מבזבז זמן לרגע, נראה בתמונה מל"ג בעומר האחרון תוך כדי גזיזת ראשם של הילדים שקוע בגמרא, והמספריים שנמצאות על ידו נשארו ביד מחכות לילד הבא. (באדיבות הצלם שוקי לור)

מודעה שתלה הגה"צ רבי שלמה וולבה זצוק"ל
בישיבתו לקראת חג השבועות

קבלתי במעורבות רבי זצ"ל כי שלשת ימי הגבלה הם סגולה:
מי שלומד בהם בהתמדה רבה, ממש בלי ביטול תורה לרגע,
שווה סגולה להצלחה לכל השנה בעלי' בתורה. הוא אמר לי
שזה כתוב בספרים הקדושים.

ניתן לשלם
גם במכשירי
'קהילות'
'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

שהשמחה במעונס

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
חמסייעים רבות בהוצאת ובהפצת הקובץ גליונות
לא לפי הלומדים ברחבי הארץ
הר"ר יריב שנהב (מראשוני מפיצי הקובץ) – רחובות – לארוסי הבן

הר"ר שלום לרנר – בלגיה – לארוסי הנכדה הבכורה

יחי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

לכל המצפים

לספר "חסד לאלפים"

ב"ה המהדורה הראשונה אזלה

במהירות עוד לפני שהספקנו

להעביר לכל המוקדים

אנו רוצים להדפיס מהדורה

נוספת בהקדם,

נשמח במי שיוכל

להשתתף בהוצאות

לסבסוד ההדפסה

ניתן להקדיש לע"נ וכד'

ניתן לפנות למס' 053-3145900

מסעי	ב' אב		
דברים	ט' אב		
ואתחנן	ט"ז אב		
עקב	כ"ג אב	נשא - חג השבועות	ה' סיון
ראה	ל' אב	בהעלותך	י"ב סיון
שופטים	ז' אלול	שלח	י"ט סיון
כי תצא	י"ד אלול	קרח	כ"ו סיון
כי תבוא	כ"א אלול	חוקת	ג' תמוז
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	בלק	י' תמוז
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	פינחס	י"ז תמוז
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	מטות	כ"ד תמוז

לכל הלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקבצים את יקיריכם
באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים
בזיכוי חרבים הגדול
להגדיל תורה ולהאדירה.

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס' 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו

להחדרת ערכי

היהדות ע.ה.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"גדרים פלוס" באתר
הכנסת,
יש לחוץ על לחצן
'קופות נוספות'
ובהיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס:
486-03-7630585 שלוחה-
קהילות:
4311-073-2757000 שלוחה-
או בהעברה לבנק: מרכזתיל-
17
סניף: 745
מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

גליון זה יו"ל לזכות ידידינו
שיראה ברכה והצלחה בכל
העניינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

ממעלת הייחוס בכלל ישראל

בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקדוש ברוך הוא אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' משפחות עמים כשם שבני מביאין, ויתילדו על משפחותם. (ילקוט שמעוני)
יש אנשים שמתכבדים מאד בייחוס שלהם. לאמיתו של דבר, האם יש ראייה בתורה שיחוס זה ענין מסוים?
במשלי כ"ז ז' נאמר "מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריה" הרי שנאמר לגביו "אשרי". (והכוונה, שלא כמו פירוש האבן עזרא שם).
יש אומרים כי משמעותו של ייחוס - שהדרך כבר סלולה. כי מי שאין לו ייחוס, עליו לסלול בעצמו את הדרך, משא"כ להיחסן הדרך כבר סלולה, רק שעליו להתאמץ ללכת בה ולא ללכת בצידה.
בגמרא כתוב לא כך. בגמ' נדרים דף פ"ט אמרו מפני מה אין מצוין תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהן, אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם. רב ששת בריה דרב אידי אומר כדי שלא יתגדורו על הצבור וכו'. אבל בייחוס יש כן משהו וכו' מהפסוק במשל, אז כיצד מסתדרים שני הדברים? הביאור הוא ששניהם אמת. כי אכן יש מפריעים מיוחדים בבניהן של תלמידי חכמים וכדברי הגמרא בנדרים, אבל אם יתגברו על כך, הייחוס היא מעלה גדולה בשבילם. שילמדו בהתמדה למרות המפריע, וגם יתגברו שלא יתגדורו על הציבור שלא יגיסו דעתן, היינו עניני המידות. ביזמנא חדא, לפני שנכנסנו לשמחת בר מצוה של נער בעל ייחוס, שאלתי את רבנו: הנה נער בר המצווה הוא יחסן מופלג כי הוא נכד של מרן הגר"ש, הגרא"ל, הגרמ"ל. מה לדבר בבר מצוה כזאת? שינצל את הייחוס ללמוד בהתמדה. (כל משאלותך)

עלי שי"ח

"גלילות ריטלין"

בשבוע אחרון הגיעו בשערי ארץ ישראל עשרות אלפי יהודים מהגולה, שעלו ליום ההיכלות של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי במירון. מטבע הדברים, רבים מהם ביקשו גם להיכנס לקודש פנימה, אל מעונו של רבינו שליט"א, הדבר גרם לעומס קל בימים הסמוכים ל"ג בעומר, אך בסיעתא דשמיא הכיל הזמן המועט את המרובה.

מטבע הדברים, היהודי שמגיע מהגולה מבקש בשניות הבודדות בהם הוא זוכה להיות במחיצתו של הרב שליט"א, לשאול ולבקש רק על מה שהוא מוכרח. מעניין מאוד לציין, כי הרבה מהם, ואולי רובם מבקשים על דבר אחד: חינוך הבנים, הצלחת הילדים וטובתם. אלו מבקשים על הבנים שימשיכו ללכת בדרך הישר, ואחרים מבקשים כי ריבוי הפיתויים שבגולה סחף אותם וכי זקוקים לברכה שיחזור לדרך הישר, אלו ואלו מבקשים נחת דקדושה.

כמה מהיהודים ביקשו מרבינו עיזה אודות תרופה לשיפור הריכוז והרגעת המרץ, הנקרא 'ריטלין' (Ritalin), גלילות אלו, הידועות בשנים האחרונות כמביאות תועלת גדולה לבעלי מרץ ושובבות, וכן לאלו שצריכים שיפור בריכוז והבנת הנלמד, על פי הידוע יש בזה תועלת אדירה ומהולל פלאים, מאידך, כמו לכל תרופה, גם לזה יש כל מיני תופעות לוואי וכן חסרונות. במאמר קצר זה איננו באים להביע דיעה וגם לא להביע ייעוץ, כי איננו מוסמכים לכך וכי על כל אחד לשאול מומחה המכיר בנפש הילד. ונביא את דעתו של רבינו שליט"א בנדון: במקרים רבים הוא ממליץ בזה לשמוע לדברי המומחים, כי יש בזה תועלת, אלא שהוא מסייג את הדברים, שדווקא כשבדאי אין עיזה אחרת וכי ניסו את כל האפשרויות. אחד מאלו שנכנסו השבוע לשאול את רבינו על גלילות ריטלין, התפלא לשמוע את תשובת רבינו, שאמר לו: אגיד לך עיזה בשביל זה, העיזה עבורך והתועלת לילד: תפילה!!! תתפלל חזק ובעזרת ה' הילד לא יצטרך שום דבר.

בברכת שבת טובה
81607816 31

זכנו לגדל בנים ובני בנים

אי"ה לקראת חג השבועות הבעל"ט, אנו עומדים להוציא "קובץ גלילות" מיוחד ומפואר מכבשונם ותורתם של מרנן גדולי הדור שליט"א וזקוק"ל, במהדורה מורחבת. בעקבות הוצאות הדפוס האדירות נבקש את עזרת הציבור.

כהכרת הטוב מיוחדת, כל מי שיתרום מאה שקלים, נכניס את שמו ובקשתו ביום המסוגל ערב ראש חודש סיון הבעל"ט אצל מרן שליט"א, לברכת נחת רוח מהצאצאים, ושיזכה לגדלם לתורה ולמעשים טובים.

ואי"ה זכות הפצת התורה וברכת מרן שליט"א תעמוד לכל המסייעים לנחת דקדושה והצלחה מכל יוצאי חלציהם.

עלי הדף

בדין לא יהיה בך עקר

בכורות מ"ד ב' אמר ר"ל מאי דכתיב לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך אימתי לא יהיה בך עקר בזמן שבבהמתך פי' שלא תשהה הנקבים ושם בגמ' ב' נקבים יש בו באדם וכו'. ולכא' כ"ז לא שייך רק באיש ולא באשה ואין עלי' איסור משהה נקביה, אבל צ"ע מלישנא דקרא לא יהי' בך עקר ועקרה ולמה כתב כאן עקרה ומשמע דגם באשה שייך עקרות מזה ואסור לה להשהות הנקבים, ואע"ג דק"ל בשו"ע אה"ע סי' ה' סי"ב דאשה מותרת לשתות עיקרים כדי לסרסה י"ל דכוס עיקרים זה רפואה כזאת שלא מולידים וזה לא אסרו באשה משא"כ משהה נקביו שעושה עצמו עקר באופן ישיר זה יתכן שאסור גם באשה וצ"ע.

(טעמא דקרא ר"פ עקב דעת נוסח ה"א תשו' ר"מ וע"ש במקורות וביאורים)

מענייני הפרשה

"נבול תבול גם אתה גם העם הזה אשר עמך".

נכנס הרב של העיר... והתאונן, כי עד שהתמנה לרב היה שוקד יומם ולילה על התורה, ועתה הטרדות שלו מרובות עד מאד לפעמים מבוקר עד ערב.

אני נותן לצבור שעה, אתה תיתן את כל לפני הצהרים, ולגבי השעות האחרות הצבור צריך להבין - שגם זה לצורך ולטובת העיר שהרב יהנה בתורה. ולך אני אומר, החפץ חיים מבאר "קבעת עיתים לתורה" פירוש 'קבעת' מלשון גזל צריך לגזול מזמנו לתורה.

על הטרדות שרבים מתדפקים על דלת רבנו, אמרתי קמיה, הנה נאמר בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ אה"ע ח"ד סכ"ו, ועי' טעמא דקרא פ' ואתחנן ד"ה ושנחת) שיש לתת מעשר מהזמן, ולכאורה נראה הדבר כי רבנו נותן הרבה יותר ממעשר. הגיב רבנו: אי אפשר לסגור את הדלת ולסלק את האנשים.

(כל משאלותיך)

הערות הקוראים

לכבוד מזכה הרבים ומרביץ תורה בכל קצוי תבל

בגליונו החשוב והנפלא 'דברי שלח'

השל' והברכה וכו"ס

ראשית אבקש להודות למעלתו על הגליון הנפלא שאנו זוכים לקבל ממך מידי שבת בשבתו תמידים כסדרם, כאשר מצודתך פרושה עד לליקוואוד יצ"ו, עיר בני התורה בגלות ארה"ב, שאמנם פיזית רחוקים אנו מרבינו הגדול שליט"א, אך בזכות הגליון הנפלא שלכם, חשים אנו קירבה רבה ומבחינה מסוימת מרגישים כאילו אנו מתגוררים בבני ברק, סמוך ונראה למקום מושב רבינו מרן שר התורה שליט"א.

שנית, על של עתה באתי, בגליון 329, פרשת אמר ע"ט, הבאת סיפור נפלא ממרן שליט"א אודות סנדקאות לילד שנקרא שמו בישראל 'אלימלך', ומרן שליט"א אמר שטעם הדבר שאין לחוש לתת את השם 'אלימלך' על שם 'אלימלך' בעלה של נעמי ואביהם של מחלון וכליון, הוא מחמת שמת ובמיתתו נתכפרו עוונותיו ועל כן אין חשש לתת שם זה לילד.

והנה יסוד זה שיסד רבינו שליט"א שאם מת נתכפרו עוונותיו ואפשר לקרוא בשמו, צ"ב מהא דאיתא בשבת י"ב ב' מימרא בשם 'שבנא איש ירושלים', ואמרו שם בתוס': "ר"ת לא גריס שבנא, דשבנא רשע הוה ולא מסקינן בשמיה, דשם רשעים ירקב... אלא גריס שכנא...". וצריך להבין, שתקופת התלמוד היתה כאלף שנים אחר תקופת חזקיהו, ובוודאי שבנא כבר מת, ואם כן, לכאורה מיתתו כפרה על מעשיו ואפשר לקרוא בשמו, ובכל זאת אומרים התוס' דלא מסקינן בשמו.

והן אמנם אפשר לומר, שאלימלך בעצם טבעו היה צדיק, אלא שנכשל בדבר אחד שיצא מא"י, על כן מיתתו כיפרה לו, ואילו שבנא היה בעל הנאה וכפרש"י, על כן נחשב כרשע שבלא תשובה אין מיתתו מכפרת. אך מדברי רבינו שאמר שאפשר לקרוא בשמו בגלל שמיתתו כיפרה לו, ולא חילק כנ"ל, משמע שלמד שעצם המיתה מכפרת. נשמח לקבל ביאור בדברי רבינו אלו.

בברכה מרובה והודיה עצומה

יצחק אריה עפשטיין ליקוואוד עיה"ת יצ"ו

תגובת העורך:

כתב רבינו בספר 'שמות בארץ' לגבי השם אלימלך וז"ל: "מגדולי הדור היה כמו שאמרו בבא בתרא צ"א א' וכבר נתכפר לו במיתתו ברעב".

לקוראי הגליון 'דברי שלח':

בקשה מואת מערכת 'אלא ארבע אמות' (הנהגות הלכתיות מרבינו הגר"ח שליט"א):

אנו מוחפשים תמונה בה נראה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א סנדק בברית מילה, שהוא גם מחזיק את התינוק וגם אומר את הברכות, ונקרא 'סנדק מלא' שידוע בשם הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל שזה עיקר המצוה המושלמת של סנדק (נשמח לקבל תמונות מעניינות ומיוחדות מבריתות במשך השנים). נודה מאוד למי שיוכל להמציא עבורנו,

מערכת הספר 'אלא' הנהגות הלכתיות של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א
03-618-9795 בא"צ מענה להשאיר הודעה ונחזור א"ה.

יפה מראה

פדיון הבן

תחת פל פל בבר פני ישראל (ג' מ"א)

מנהג ישראל, ונזכר בפוסקים, כשמקיימים מצות 'פדיון הבן' לתינוק, להלביש אותו בתכשיטי זהב של נשים וכו' לכבוד המצוה, ושיטת רבינו מחודשת בזה מאוד (מובא גם בספר קיצור דיני מילה ופדיון הבן) שלהלביש את התינוק בתכשיטי נשים לא ראוי, כי יש בו חשש של 'לא ילבש גבר שמלת אשה' ורק להניח עליו את התכשיטים בלי להלביש.

בתמונה: (משנת תשע"ג)

רבינו משתתף במעמד פדיון הבן לנכדו באולמי 'וגשל' בבני ברק. לצידו עומד הכהן הגר"ר מאיר הכהן ז"ל מירושלים, ניתן להבחין היטב כי התינוק נמצא על השולחן, בכלי נאה ומפואר העשוי מכסף, ועליו מונחים תכשיטי נשים, לכבודה של מצוה.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שלח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

זוהי הפירוש "בחוקתי תלכו", שתהיה אהבת תורה עם הרגל, ועל ידי זה הרגליים מעצמם ילכו לבית המדרש. והרד"ל על המדרש ציין בזה לדברי הגמרא (בסוכה נג, א) שהלל הזקן היה אומר "למקום שאני אוהב שם רגלי מוליכות אותי", והיינו כנ"ל, שזה תלוי באהבה, והרגליים ממילא הולכות להיכן שאדם אוהב, אף שלא בכונה.

הדרך לזה בחשבונות שר ועונש

אבל זוהי דרגה גדולה מאד, שתהיה אהבה ותשוקה כזו לתורה, וכיצד מגיעים לאהבת תורה עד כדי כך? צריכים הרגל, להתרגל בתורה, אבל הרי זה עצמו קשה, וכיצד נהיה ההרגל.

הדרך היא כמו שהמשיך המדרש שם פירוש נוסף על הפסוק חישבתי דרכי: "רב הונא בשם רב אחא אמר חישבתי מתן שכרן של מצוות והפסדן של עבירות, ואשיבה רגלי אל עדותיך", והיינו כלשון המשנה באבות (ב, א) הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, זה הפירוש חישבתי דרכי, על ידי חשבונות של שכר ועונש, אהבת השכר ויראת העונש, על ידי זה ואשיבה רגלי אל עדותיך, החלטתי ללכת ללמוד כי עשיתי חשבונות שזה כדאי ומשתלם, בעולם הזה ובעולם הבא.

וביארנו המפרשים (עיין עץ יוסף) שנאמרו כאן שני דרכים: הא' אהבת תורה – תשוקה והרגל, וב' יראת שמים, שאי אפשר להתחיל מאהבת תורה לבד, וצריכים קודם את היראת שמים, מתוך יראה, שהיראה היא כוח חזק מאד כמו שאמרו (ב"ב י, א) גוף קשה פחד שוברו, ועל ידי היראה מוכרחים ללמוד, ומתוך כך באים גם לאהבת התורה.

צירוף יראה ואהבה בעבודת השם

וזהו שאמרו (אבות א, ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם, וביאר הרע"ב כי בא התנא ללמדנו שבעבודת השם צריכים אהבה וגם יראה, מצד אחד יש לעבוד מאהבה, שלא על מנת לקבל פרס, ומצד שני צריכים גם יראה, ויהי מורא שמים עליכם, ושני החלקים נצרכים בעבודת השם, אהבה וגם יראה, וזה בלא זה אינו שייך.

והביא שם מירושלמי סוף ברכות שאמרו: עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה, שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבוד מיראה, שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט, ע"כ. והיינו שבטבע הגוף יש כוחות המתנגדים לעבודת השם, ועלול להתנגד ולבעוט, או לשנוא – שלא יאהב ולא ירגיש טעם בזה, ולכן צריכים לחזק את האהבה וגם את היראה, שאין אוהב שונא, ואין ירא בועט, ובצירוף שני הדברים יראה ואהבה ביחד, זה הכוח והדרך לקיים כל התורה כולה.

גם הגדולים ביותר צריכים חיזוק

ואמנם החידוש בדברי המדרש כאן הוא שדוד המלך אמר זאת, חישבתי דרכי הפסד מצוה כנגד שכרה, למרות שהוא היה בדרגות גבוהות מאד וכפי שאמר (תהלים קט, כב) לבי חלל בקרבי, שכמעט לא היה לו יצר הרע (עיין ב"ב יז, א), אף על פי כן אמר דוד מה הדרך וכיצד הגיע לדרגות הגבוהות הללו? על ידי חשבונות! הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, עם חשבונות של מוסר, זו הדרך.

ובאמת כבר אמרו בגמרא (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק וכו' ופירש רש"י שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו, "תמיד" – כל אדם צריך את החיזוק, וכפי שלמדו בגמרא שם מיהושע שהקב"ה אמר לו (יהושע א, ז) רק חזק ואמץ מאד, כולם צריכים חיזוק, ואף הגדולים ביותר צריכים חיזוק, כמו יהושע בן נון ודוד המלך.

וזו הדרך להגיע להיות עמלים בתורה, על ידי "חישבתי דרכי", יראת שמים עם חשבונות של שכר ועונש, שעל ידי זה מגיעים גם לאהבה, לתשוקה ולהרגל, שתהיה אהבת תורה בדרגה כזו שהרגליים מעצמם ילכו לבית המדרש, וזהו אם בחוקתי "תלכו".

עמל התורה מביא לכל הברכות

בפרשת בחוקתי (ויקרא כו) אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם וגו', ופירש רש"י מהו אם בחוקתי תלכו? שתהיו עמלים בתורה, כלומר, שהדרך לזכות לכל הברכות המובטחות היא על ידי עמלות בתורה, לימוד תורה מתוך עמלות, ועמלות פירושה עם כל הכוחות, לא למעלה מהכוחות שזה יכול להזיק, אבל עם כל הכוחות, זה נקרא עמלים בתורה.

ובזה זוכים לכל הברכות המובטחות בהמשך, תחילה ברכות של עולם הזה ונתתי גשמיכם בעתם וגו' ונתתי שלום בארץ וגו', עד הברכות של ונתתי משכני בתוכם, והתהלכתי בתוכם, ופירש רש"י אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני, רק תהיו יראים ממני, יראת שמים, אבל לא מזדעזעים, עד כדי כך ממש כמו אדם הראשון בגן עדן קודם החטא, כאלו ברכות מובטחות! והתחלה והשורש לכל זה מתחיל מ"אם בחוקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה.

ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם, פירש רש"י הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים, לשמור זה מצוות לא תעשה, ולקיים זה מצוות עשה, וזו דרגה גבוהה ביותר של תורה, הלומד על מנת לעשות (עיין אבות ד, ה), ובה זוכים לכל הברכות מעולם הזה ועד גן עדן.

רגלי מוליכות אותי לבית המדרש

אבל מה הדרך וכיצד מגיעים לזה, להיות עמלים בתורה עם כוונה לשמור ולעשות ולקיים, הרי זה נגד הטבע, והיאך עושים זאת?

במדרש בתחילת הפרשה (ויקרא רבה לה, א) מביא פסוק בתהלים שדוד המלך אמר "חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", ומפרש המדרש: אמר דוד ריבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב ואשיבה רגלי אל עדותיך, ע"כ.

היינו שדוד המלך היה עושה חשבונות בדרכים להיכן ללכת, לכמה ענייני העולם הזה שהוא צריך לסדר, אך לבסוף הרגליים מעצמם הוליכוהו לבית המדרש, למרות החשבונות שחשב תחילה ללכת לענייני העולם הזה, רגליו הוליכו אותו לבית המדרש, שלא בכונה.

ויש להבין כיצד יתכן דבר כזה, שהוא עושה חשבונות ויוצא לדרך בשביל מטרה שהוא צריך, ולבסוף הוא הולך לבית המדרש.

הדבקות בתורה – על ידי תשוקה והרגל

ובאור החיים כאן בפירוש הב' כתב בזה: "שהיה דוד חושב לעשות ענייניו, ורגליו מוליכות אותו מעצמם אל בית המדרש לרוב החפץ והרגילות בדבר, והוא אומרם אם בחוקתי תלכו, פירוש הליכתכם מעצמה תהיה אחריה, כמאמר דוד, לרוב החשק והרגילות".

והיינו שדבר זה יתכן על ידי "החשק והרגילות", חשק פירושו תשוקה ואהבת התורה, והרגילות זה ההרגל שאדם רגיל ללכת לבית המדרש, ומאחר שזו הדרך שלו שהוא רגיל ללכת בה, הרי זה מצוי אצל בני אדם שלפעמים רגילים ללכת בדרך מסוימת, ומסיחים דעת ממה שהיו צריכים והולכים כפי רגילותם, וכך גם בתורה, שייך שרגליו של אדם יוליכוהו לבית המדרש, על ידי התשוקה וההרגל.

ואף שיש לו ענייני העולם הזה שהוא צריך אותם, וכמו שאמר "חישבתי דרכי" – עם חשבון, לא סתם שאיפות של עולם הזה, אלא בחשבון, אף על פי כן הוא שוכח את החשבונות והולך לבית המדרש.

כמו שאמרו בגמרא (עירובין נד, ב) על רבי אלעזר, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וקראו עליו הפסוק באהבתה תשגה תמיד, שמתוך אהבת התורה הוא שוכח מכל ענייני העולם הזה ואינו מרגיש בעניינים הגשמיים.

מידות טובות והתרחקות מהעולם הזה

אבל יש עוד דברים הנצרכים להצלחה בתורה. יראת שמים ואהבה הם דברים המביאים לעסק התורה עצמו, אך ההצלחה בתורה תלויה בדברים נוספים, וכפי שרואים בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם (באבות פ"ו) שיש בהם הרבה עניינים השייכים למידות טובות והתרחקות מהעולם הזה, כגון במיעוט תענוג, ומיעוט שינה, והשמח בחלקו, ואהבה את הבריות, ועוד הרבה ענייני מידות טובות.

ונמצא לפי זה שבשביל ההצלחה בתורה יש חיוב של מידות טובות. מצד החיוב של תורה. שיש חיוב לעסוק בתורה ולקבל דרגה ושלמות בתורה, וכדי להגיע שהתורה תהיה בשלמות עם תשוקה כזו של "חישבתי דרכי" צריכים את המידות הטובות, ולכן מצד חיוב העסק בתורה חייבים לעסוק גם בזה, להשתלם במידות טובות ובהתרחקות מענייני העולם הזה.

המצוה לנטוע בנפשנו מידות טובות

ואמנם זו גם מצוה עשה מצד עצמה, כמו שכתוב (דברים כח, ט) והלכת בדרכיו, והיא מצוה להתנהג במידות טובות, כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות דעות: "ומצווין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו, כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום", ואין זו מצוה עשה על המעשים, שהמעשים בודאי צריכים להיות מעשים טובים ולא רעים, אבל כאן ציוותה תורה על המידות שבטבע, שיקנה אדם בנפשו מידות טובות ויהיה בטבעו חנון ורחום.

והנה הרמב"ם הוסיף בזה על לשון הגמרא והמדרשים, שבגמרא אמרו (שבת קלג ועוד) מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום, והרמב"ם כתב מה הוא "נקרא" חנון אף אתה היה חנון. והביאור בזה, כי אין לנו שום השגה בעצמותו יתברך, ולכן הוא רק "נקרא" רחום, שלפי ההנהגה שאנו רואים זה נראה כמו רחום, והוא נקרא רחום ונקרא חנון – שכן שמותיו, אבל בעצמותו אין לנו השגה.

ואילו אנחנו מצויים אף אתה "היה" רחום, שכן יהיה טבעו, טבע של רחמנות, וכאמור החיוב הוא לא רק לעשות מעשים של רחמנות, אלא להיות רחום בטבע, וגם מי שאינו רחום ויש לו מידת האכזריות בטבעו צריך לשנות את הטבע שיהיה רחום.

וכיצד ישתנה הטבע? ממשיך הרמב"ם שם: "וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שייקבעו בו, יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות ויחזור בהן תמיד עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טורח וייקבעו הדעות בנפשו". היינו שירגיל עצמו במידות הטובות על ידי מעשים טובים, מעשים של רחמים ומידות טובות, שיעשה פעם אחת נגד הטבע, וישנה פעם שנייה, וישלש פעם שלישית, ויחזור בהן תמיד שיחזור תמיד על המעשים הטובים, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו כי כבר יתרגל בהם, ולא ירגיש קושי וטורח בזה, ואז לבסוף ייקבעו הדעות בנפשו, שהנפש תשתנה במהותה ותהיה נפש של מידות טובות.

זהו החיוב של והלכת בדרכיו, וזהו הדרך להגיע לזה.

וכך כתב גם רבינו יונה בשערי תשובה (ג, לה-לו) על הפסוק ולא ירע לבבך בתתך לו "הוזהרנו בזה לעקור מנפשנו צרות העין ולהיותינו טובי עין וכו' עד אשר ניטע בנפשותינו מידת הנדיבות", וכן לא תאמץ את לבבך "הוזהרנו בזה להסיר מנפשנו מידת האכזריות ולנטוע בה נטעי נעמנים הם הרחמים והחסדים הנאמנים כמו שכתוב והלכת בדרכיו". זהו החיוב, לנטוע בנפשנו את המידות הטובות, שהנפש עצמה תהיה נפש ששואפת למעשים טובים ומידות טובות.

והרמב"ם מסיים כי "ההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו", ומביא פסוק על זה. היינו שזו לא רק מצוה, אלא זה גם כדאי! וזה רווח גדול מאד לאדם, שמביא טובה וברכה לעצמו [וכפי הנראה אלו הם שני עניינים טובה וברכה] על ידי המידות הטובות.

וכאמור זהו חיוב מצד והלכת בדרכיו, אבל גם חיוב מצד תורה, בשביל שלמות התורה, שנקנית במידות טובות.

והוסיף הרמב"ם שם כי "חייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהידמות כפי כוחו", כלומר שהחיוב הוא לפי כוחו, לא יותר מכוחו, אבל כפי כוחו, כמה ששייך בכוחו של האדם, זה חיוב דאורייתא.

וזהו שכתב בשערי תשובה (שם יז) כי המעלות העליונות נמסרו במצוות עשה והם חיוב, ואחת המעלות היא לכת בדרכי השם, שיש על זה חיוב

"והלכת בדרכיו", וכל אחד חייב לפי כוחו להתקדם ולהוסיף שלמות בזה, ומלבד החיוב מצד עצם הדבר, זהו גם הכנה לתורה.

צרכי הגוף – עבודת השם או עבודת התאוה?

ועוד כתב הרמב"ם בפ"ג שם לגבי התרחקות מתענוגי העולם הזה, כיצד צריכה להיות כל ההנהגה בענייני העולם הזה: "שיכוון כל מעשיו כולם כדי לידע את השם ברוך הוא בלבד... וכן כשיאכל וישתה... לא ישים על לבו לעשות דברים הללו כדי ליהנות בלבד עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחיך... אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד... כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את השם, שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמות והוא חולה או אחד מאיבריו כואב".

היינו שאם אדם אוכל ושותה סתם מפני שהוא רוצה לאכול ורוצה לשתות למלא תאוותו, זה לא טוב, ולא זו הדרך הראויה, אלא צריך שיאכל וישתה ויעשה כל צרכי גופו בכונה לשם שמים, כדי שיהיה בריא לעבודת השם ויוכל לקיים את החיובים המוטלים עליו.

ומוסיף הרמב"ם "ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו ויונה גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את השם והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא", היינו שאם זהו כוונתו בשינתו, אף שהוא עושה כל מה שאחרים עושים וישן כמו כולם, מכל מקום מאחר שכונתו ומטרתו היא בשביל עבודת השם, השינה עצמה נחשבת לו כעבודת השם והוא עובד השם בשינתו. וענין זה הוא גם הכנה לתורה, להצלחה בתורה, אבל גם מצד עצמו זה עבודת השם.

וכן מצינו לענין עוסק במצוה פטור מן המצוה, שאמרו (סוכה כה, א) וכן מצינו לענין עוסק במצוה פטור מן המצוה, שאמרו (סוכה כה, א) שולחי מצוה פטורין מן הסוכה, ופירש רש"י: אפילו בשעת חנייתו, כלומר שאפילו בשעה שהם יושנים פטורים מן הסוכה, והטעם לזה מבואר במדרכי שם (סימן תש"מ) "משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתן יכולין לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה", והיינו מפני שגם השינה היא לצורך המצוה, והם עוסקים במצוה גם כשישנים, וכדברי הרמב"ם שמי שכונתו בשינתו לצורך עבודת השם הוא עובד השם בשינתו.

אבל צריך שתהא כוונתו לכך, ומי שאין זו כוונתו, אלא הוא אוכל וישן מצד הטבע, שמתחשק לאכול ומתחשק לישון, הרי הוא עובד בזה את יצרו הרע, ואינו עובד השם אלא עובד את כוחות הגוף, כמו שכתב החובות הלבבות (שער היחוד סוף פ"א) כי "הנטייה אל תאוות הגופות המונות הוא שיתוף נעלם, שמשותף האדם עם עבודת אלוהיו עבודת תאוותו, והכתוב אומר לא יהיה בך אל זר ואמרו רבותינו ז"ל (שבת קה, ב) איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע", שהיצר הרע משעבדו ומכריחו לאכול בשביל תאוות האכילה, והוא עבד משועבד ליצרו הרע, וזה טבע שמתנגד וסותר לכל המעלות העליונות.

ההתגברות בכוח התורה וחשבונות של יראה

ואמנם קשה להתגבר על הטבע, אך העצה היא כמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, כוח התורה משנה את הטבע, וזהו שאמרו (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, שהוא בן חורין שאין עליו שליטה של היצר הרע ואינו עבד משועבד לכוחות הטבע, וזהו החירות האמיתית, חירות מיצר הרע וממלאך המוות (עיין שמות רבה מא, ז), אשר בכוח התורה זוכים לזה.

אבל קודם צריכים לידע את החשבון, וכמו שאמר דוד המלך "חישבתי דרכי", לעשות חשבונות של יראה, וחשבונות מה יהיו התענוגים, מה יהיה שכר המצוה, הפסד מצוה כנגד שכרה, ואם עושים חשבון מבינים את הערך של הדברים, כמה שזה כדאי, ומה שמרוויחים בזה, וכשיודעים את הרווח הגדול כבר לא קשה לעסוק ולהתרגל בזה.

ונזכיר דבר אחד שראיתי מובא בשם מרן המשגיח האור יחזקאל זצ"ל, שהרי יש ענין של עבדות, לקיים המצוות מתוך הרגשה של עבדות, שכל עסק העבודה יהיה בהרגשת עבדות והכנעה להקב"ה, ואמר המשגיח כי אם אדם עושה מצוה רגע אחד מתוך הרגשה של עבדות, שהוא משועבד וחייב לעשות כן מצד השעבוד, באותו הזמן הוא עבד השם, והוא "אדם גדול" באותו הרגע. כל דבר קטן, אפילו לזמן קטן, כל מחשבה והרגשה קטנה של עבדות היא גדולה גדולה מאד, וצריכים לידע ולהחשיב זאת.

לעילוי נשמת מרת

שרה הניה ב"ר פסח הלוי ע"ה

נלב"ע י"ט אייר תשנ"ג

תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת

מיכל ברכה זלושינסקי ע"ה

ב"ר יעקב נוימן זצ"ל

נלב"ע ח' אייר תשע"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת

חיה רעשא רייזל חפץ ע"ה

בת הרה"ג אליעזר הלוי מובשוביץ זצ"ל

נלב"ע י"ח אייר תשמ"ז - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הצדיק

רבי משה פנחס ב"ר צבי הירש

הכהן קופשיץ זצ"ל

נלב"ע י"ח אייר תשס"ד - תנצב"ה

הסתכלות ובחינה אמיתית, כי כל דיבור חדש של תורה, כל שורה נוספת בגמרא, או דיוק חדש ברש"י, וכל סברא חדשה שחידש או שמע, הלא הוא נעשה מכוחה לאדם חדש, מציאות חדשה כפשוטו, וא"כ אין לך התקדמות גדולה מזו, שהוא נבנה מכוחה ונעשה לאדם חדש בכל פעם ופעם, וזהו גודל ערכה של תורה.

מי לה' אלי

וְאֵנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם (ג, יב)

הנה לקיחה זו אשר לקח ה' את הלוויים תחת בכורות ישראל, היה זה מפני מעשה העגל, שהבכורות חטאו בעגל והלוויים נאספו אל משה רבינו, משה רבינו אומר להם שם מיד אחר שהרגו "מלאו ידכם היום לה'" (שמות לב, כט), שבזה המה מתחנכים לעבודת ה', כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה". ולכן שבט לוי הם יהיו עובדי המקדש.

אבל יש להבין, מה טעם נענשו הבכורות שנלקחה מהם העבודה, והלא נתפרש בתורה ששלושת אלפים איש נהרגו ע"י בני לוי בחטא העגל, ומלבד זאת משה רבינו השקה את בני ישראל במים "ויזר על פני המים וישק את בני ישראל" (שמות לב, כ). ועוד זאת מתו מִיִּשְׂרָאֵל, כאשר אמרו חז"ל שבדק אותם כבדיקת סוטה, ועוד מתו גם במגיפה "ויגף ה' את העם" (שמות לב, לה). ויש דעה בגמרא (יומא פו, ב) שאלו שמתו במגיפה, היו אלו שלא עבדו בעצמם את העגל בשום אופן שהוא, אבל ראו ושמחו.

מעתה נמצא אם כן, כי אלו שלא מתו, לא במגיפה ולא ע"י בני לוי ולא במים, הם אפילו לא ראו ושמחו. וכיון שהבכורות נשארו בחיים, למה נלקחה מהם הבכורה, הלא לא עבדו לעגל בשום אופן וצורה, ולמה זאת נלקחה מהם הבכורה.

אכן ביאורו של דבר הוא, הנה נודע את אשר אמר החפץ החיים לאחד, אם יבנה היום בית המקדש, אני אוכל לעבוד במקדש, ואילו אתה לא תוכל לעבוד יכול לעבוד (אותו אחד ישראל היה). ומפני מה אני אוכל לעבוד במקדש

ואתה לא תוכל, כי כאשר משה רבינו קרא "מי לה' אלי" (שמות לב, כו) אבותי באו אל משה ואילו אבותיך לא באו. ולכן נפסלת אתה מעבודת המקדש.

ולפי זה נוכל לבאר גם בענין הבכורות כן, כי הן אמת שלא חטאו הבכורות שנשארו בחיים - בעגל, אך גם לא ענו לקריאתו של משה אשר קרא "מי לה' אלי", ולא באו אליו, וכמו שלשבת לוי עומדת זכותם לדורות שנענו לקריאתו של משה ובאו, הם כן באו, כך לצד שני הפסידו הבכורות לדורות מפני שלא נענו לקריאת משה רבינו, וכן כל שאר שבטי ישראל שלא חטאו בעגל אך גם לא נענו לקריאת משה

המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו - הטעם שנרמז אצל מיתת בני אהרן

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמִשָּׁה בְּיוֹם דְּבַר ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר (ג, א-ב)

וברש"י הביא דברי הגמרא (סנהדרין יט, ב)

"ואלה תולדות אהרן ומשה - ואינו מזכיר אלא בני אהרן. ונקראו תולדות משה, לפי שלמדן תורה. מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". (והן אמנם שכל ישראל הם תלמידי משה רבנו, אבל בני אהרן היו כנראה תלמידיו באופן מיוחד, יותר משאר ישראל ועי' ערובין נד, ב).

וצריך ביאור, מה טעם נאמר ענין זה ש"כל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו" דוקא כאן, והלא נדב ואביהוא נזכרים בכמה מקומות קודם שנזכרו במקרא שלפנינו, ותמיד נזכרו רק כ"בני אהרן", ולא כ"בני משה", וכיון שכן יש להבין מה טעם רמז לנו הכתוב שבני אהרן המה גם בני משה מפני שלמדו ממנו תורה דוקא כאן בעת מיתתם.

ונראה לבאר, דהנה איתא בגמרא (עירובין סג, א) "תניא, רבי אליעזר אומר, לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן". ומעתה יש לומר כיון שסיבת מיתתם היא מפני ש"הורו הלכה בפני רבם", אם כן, קודם שיאמר הכתוב שמתו הוצרך לומר שלמדו תורה מפי משה, וא"כ משה היה רבם, וזהו שרמז הכתוב באמרו "ואלה תולדות אהרן ומשה וגו'", ואלה שמות בני אהרן", שלמדנו מכאן שכל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו, ומאחר שנחשבו תולדותיו, כיון שהוא למדן תורה, לכך מתו על שהורו הלכה בפניו.

המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו - ביאור הענין

ובעיקר הדבר יש לנו להתבונן מה אכן ענינו של דבר ש"המלמד את בן חבירו תורה, כאילו ילדו", וכי למה זאת ייחשב שהוא ילדו מחמת שלימדו תורה.

וביאור הדבר נראה, שזהו גודל מעלתה

של התורה, שעל ידי כל תיבה חדשה שלמד אדם בתורה, הרי הוא נעשה ל"אדם חדש", כל ידיעה חדשה הלכה חדשה ותיבה חדשה בתורה הוא נעשה למציאות חדשה, ושוב אינו אותו האיש שהיה לפני שלמד את התיבה הלזו של התורה, שאתמול שלא ידע תיבה זו של תורה והיום הוא יודעה הרי הוא - אדם חדש, ומציאות חדשה.

וזהו הארה גדולה מאד, כי פעמים יוכל צורב צעיר, או כל לומד תורה באשר הוא, לחשוב לעצמו, שהרי כבר הינו לומד תורה כבר זה זמן מה, ואילו הוא אינו נוכח לראות את התקדמותו. אך אין זו

ובחסד וברחמים: וארשתיה לי באמונה וידעת את ה' (הושע ב, יח-כא)

יש להתבונן בדברי הנביא, שמתחילה אומר "והיה ביום ההוא, נאם ה', תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי", והיינו שלעיתיד לבא "תעבדוני מאהבה ולא מיראה" (רש"י שם), וכמו שפירשו בזה חז"ל (פסחים פז, א) "ככלה בבית חמיה, ולא ככלה בבית אביה". והיינו שאחר האירוסין אמנם האשה כבר אשת איש גמורה, אך עדיין בבית אביה היא דרה, "וכלה בבית אביה היא", וכאשר הגיע עת ה"נישואין" עוברת האשה אל בית בעלה, שבזמן חז"ל היה הבעל דר בדרך כלל בבית אביו, ולכן נקראת אז האשה "כלה בבית חמיה", וזהו שאמר הנביא, שלעיתיד לבא הרגשת הקירבה של ישראל להקב"ה תהיה במצב של "כלה הנמצאת בבית בעלה", ולא ככלה הנמצאת בבית אביה, שאז אין היא מרגישה עדיין קירבה לבעלה כ"כ.

ואם כן יש להבין, מהו שאומר אח"כ הנביא "וארשתיה לי לעולם, וארשתיה לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים, וארשתיה לי באמונה, וידעת את ה'". והלא אירוסין הם ככלה בבית אביה, וא"כ הדברים סותרים למה שאמר הנביא קודם לכן שישאל יהיו במצב של ככלה בית חמיה.

ויותר יש להקשות מה היא ההבטחה הלזו של "וארשתיה לי לעולם", והרי אירוסין נועדו להיות רק שלב הכנה לקראת הנישואין, ואם הם נמשכים לעולם, אם כן רעה גדולה היא לאשה, שהרי היא אסורה על כל העולם, ובעל אין לה, והרי היא אסורה בכבלי העיגון [ובלא"ה יש לעיין אם המקדש אשה על מנת שלא לשאת אותה לעולם אם חלו קדושו ויל"ע]. וא"כ מהו שמבשר כאן הנביא לישראל - "וארשתיה לי לעולם" (ולכאורה היה אפשר לומר ש"וארשתיה" כולל גם את הנישואין שלאחר האירוסין. אבל בגמרא נראה שלשון אירוסין במקרא כולל אירוסין בלבד, ואינו כולל גם נישואין. שכן בגמרא דרשו (בענין אחר) "מאורסה" (דברים כב, כג) - ולא נשואה (סנהדרין סו, ב).

ונראה לבאר, שבאמת ל"ארוסה" ישנה מעלה [על הנשואה], ואילו ל"נשואה ישנה מעלה [על הארוסה], שמצד קירוב הדעת יש אצל הנשואה יותר קירוב הדעת, אך מצד ההשתוקקות אצל הארוסה ישנה יותר השתוקקות מאשר אצל אשה שנשואה כבר. וזהו שמבשר הנביא לישראל, שלעיתיד לבוא יהיו שני בחינות אלו אצל כלל ישראל, גם קרבת אלוקים להם טוב, ויהיו במצב של "תקראי אישי - לשון אישות וחיתת געורים, ולא תקראי לי עוד בעלי - לשון אדנות ומורא" (רש"י הושע שם), אך על אף זאת לא תפגם אצלם ההשתוקקות והרצון להוסיף שמחה ודבקות לעלות עוד מעלות רמות, וזהו "וארשתיה לי לעולם", שלעולם יהיה אצל גם בחינת ה"אירוסין".

והוא אשר הכתוב אומר "גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית" (משלי יח, ט), והיינו שאין המרחק גדול בין העושה עבירה לבין הנמנע מלעשות מצוה. הן אמנם ואנשים אלו לא עבדו לעגל, ואף לא שמחו על כך שיש עגל, אך מאידך לא נזדרזו למחות בעובדי העגל כאשר משה רבינו קורא לעשות משפט בעובדי העגל.

שמירת המקדש - אימתי זמנה

והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחתה משה ואהרן ובניו שמרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת (ג, לח)

הנה במשנה בריש מסכת תמיד איתא "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש", ובגמרא (שם כו, א) איתא דרב אשי פירש שהוא נלמד ממה שאמר כאן הכתוב "שומרים" "משמרת" המקדש "למשמרת" בני ישראל, והיינו, שכיון שנאמר כאן במקרא ג' פעמים "שמירה", הרי זה על שם ג' מקומות ששמרו שם הכהנים.

ויש להקשות, והלא אם ישמרו אהרן ובניו הנותרים, אלעזר ואיתמר, בג' מקומות, אם כן מי יעבוד את עבודה, שהרי הכהנים בזמן משה, היו רק אהרן ואלעזר ואיתמר, וא"כ מי יעבוד, אם יצטרכו להתעסק בשמירה בג' מקומות.

ועיקר הקושיא בזה הוא, שהרי המפרש במסכת תמיד שם (כה, ב ד"ה היו עליות) כתב, דשמירה זו היתה בין ביום ובין בלילה, כדרך שומרי העיר, "וכל שומרי עיר בין ביום ובין בלילה לא היו יושנים", ואשר לפי זה קשה שאם אהרן ובניו היו שומרים ביום ובלילה אם כן מי יעבוד את עבודת המקדש..

ולכאורה נראה כי מכאן ראיה לשיטת הרמב"ם (פ"ח מהלכות בית הבחירה ה"ב) שכתב בדין השמירה הלזו "ושמירה זו מצותה כל הלילה". הרי שסבירא ליה להרמב"ם שרק בלילה היה צריך לשמור ולא ביום

(וכ"ה דעת הרע"ב) וכן משמע ברמב"ן (במדבר א, ג). וא"כ שפיר יש לומר שאהרן ובניו היו עובדים את עבודת המקדש ביום, ובלילה היתה להם מצות שמירה (ואין להקשות שאם כן אימתי ישנו, שהרי אי אפשר בלא שינה יותר מג' ימים, כמבואר בגמרא בכמה דוכתי, שהרי זה פשוט שלא היו צריכים לעבוד במקדש כל היום, ואם כן שפיר היו יכולים לישון ביום בזמן דליכא עבודה).

הפטרת במדבר

אהבה ויראה בעבודת ה'

והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי: וארשתיה לי לעולם וארשתיה לי בצדק ובמשפט

לימוד תורה - תחילתו מר וסופו מתוק

הנה הנס הראשון שאירע לישראל בהיותם במדבר אחר צאתם ממצרים בדרכם לקבל תורה בסיני, הוא הנס שאירע במרה. - וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לְשַׁתֵּת מִיַּם מִמֶּנָּה כִּי מָרִים הֵם וגו', וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה וְעַל אֹהֶי מֹשֶׁה וְעַל ה' (שמות טו, כג-כה). ומה ענהו הקב"ה - "וַיֹּרְהוּ ה' עֵץ וַיִּשְׁלַף אֶל הַמַּיִם" (שם, כה).

והנה מיד לאחר אותו מעשה, באותו פסוק, נאמר: שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וּשְׁם נִסָּהוּ - והיינו, שהקב"ה מסר שם לישראל כמה מצוות: שבת, כיבוד אב ואם ודיני ממונות (סנהדרין נו, ב. ועי' רש"י שמות שם).

ויש להבין מהו קשר הדברים, מה טעם הוא זה שתחילת מסירת התורה לישראל סמוכה לנס של המתקת המים במרה. ונראה בביאור הענין, כי כוונת הקב"ה בזאת היתה, לרמוז לישראל, שכך היא דרכה של לימוד תורה, פעמים שהתורה מרה היא לאדם בתחילת דרכו בלימוד התורה, שקשה לו ללמוד, מפני שיש לו קשיים, קשיים מבחוץ וקשיים מבפנים, זאת אינו מבין וזה אין לו חשק ללמוד, קשיים מקשיים שונים, אך עם זאת מוראים לו לאדם, שהמים נעשים אח"כ מתוקים, ודווקא ע"י עץ. ולא ע"י דברים הממתקים כגון סוכר או דבש, אלא שהקב"ה אומר למשה להשליך עץ למים, וכבר אמרו חז"ל שאותו עץ מר היה, ונעשה נס והמתיק בו הקב"ה את המים (תנחומא בשלח כד).

ללמדנו, שהמרירות עצמה ממתיקה את המרירות. וככל שילמד האדם מתוך יסורים, מתוך מאמצים, ועמל ויגיעה יותר ויותר, כך תגבר יותר אחר כך תחושת המתקנות. גם אם בתחילת הלימוד ישנם קשיים, אך הסוף יהיה ש"ימתקו המים". ולזאת שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט - שזו היא הדרך להבין את התורה. - מתוך שיחה שנאמרה לפני תלמידים.

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

במדבר תשע"ט

התקרבות, למדרגה בידיעת-ה'

לגד אליסף בן דעואל. (במדבר א, יד)

כאן נקרא הנשיא: דעו-אל. ואילו להלן (במדבר ב-יד) בדגלים הוא נקרא: ונשיא לבני גד אליסף בן רעו-אל.

אומר על כך הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, שמרומז כאן מעלתו שהוא שיעבד את עצמו לה' ית"ש כל כך, עד שהתרומם לקירבה אלוקית בבחינת 'ריע', (דוגמא במשנה אבות ו, א, נאמר על מי שעוסק בתורה לשנה, נקרא 'ריע' אהוב אוהב את המקום) כך הוא היה ריע עם ה'. ומזה הגיע למדרגה בידיעת-ה', עד שיקרא דעו-אל.

פדיון הבן, הכרה תמידית ב"הפסד" מעבודת-ה'

ואני הננה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים.

כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'. (במדבר ג, יב-יג)

יש להבין פשוטו של מקרא. מה זה שה' פונה בלשון 'ואני'. וכן בבכור כתוב להלן פסוק יג: כי 'לי', והרי מלא כל הארץ כבודו גם בלא שהקדישם בעת שהצילם. וגם לאחר שפדאום הלוויים.

גם להלן כאשר נצטווה משה לפדות את הבכורות, ולשאת את מנין שמותם, ולקחת את הלוויים במקומם, כתוב: ולקחת את הלוויים 'לי' אני ה'. מהו הלשון הזה 'לי'. ועוד, אני ה'.

וכתב רש"י: "ואני הננה לקחתי". ואני, מהיכן זכיתי בהן? וכי ה' צריך לגלות מה סוד חכמתו?

עוד צ"ב, מדוע זהו כתוב רק עתה, ולא לפני היבדלות פקידת הלוויים.

עוד כתב רש"י, "מתוך בני ישראל" - שיהיו ישראל שוכרין אותם לשירות שלי, על ידי הבכורות זכיתי בהם ולקחתי תמורתם. לפי שהיתה העבודה בבכורות, וכשחטאו ישראל נפסלו, והלוויים שלא עבדו עבודה זרה, נבחרו תחתיהם.

והנה על ידי מכת בכורי-מצרים, ה' הציל את כל עם-ישראל,

אבל אז הובררה גם החשיבות שבתוככי העם-המצרי. כאשר הובררו בכורי-מצרים לענישתם, ממילא הוכרו בכורי-ישראל לחשיבותם לעומת בכורי-מצרים. כלומר, הובררה מהי המעלה הרוחנית הגבוהה בעבודת-ה'.

וזהו חשיבות של כל עם-ישראל, שיש בתוכם "בכורים" הנחשבים, מול "בכורים" של מצרים שנענשו ואינם כבר חשובים.

והטעם שצריך בירור של 'חשובים' שבתוכם, כפי ששמעתי מפי כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל שצריך שיהיו בתוככי עם ישראל 'יחידים' (עיין תענית י. שאלו רבנן, כי התלמידי חכמים קרויים יחידים) 'בני עלייה' (עיין סוכה מה: שיש מועטים שהם בני עלייה), שהם נושאים את אחריות התורה ויעודה בתוככי עם-ישראל. [א.ה. וכן שמעתי מגדולי הדורות מרן הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל על דברים מסוימים שצריך שתישאר פינה שהיא כל-כולה. וכן שמעתי מפי מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל שצריך לשמור פינה של ת"ח שילמדו לשמה בלא כסף... וכן יש באילת השחר בסו"פ שלה].

שהרי את בירור חשיבות כל-עם-ישראל שהמה כולם "בכורים", הודיע ה' לפרעה עוד טרם תחילת עשרת המכות (שמות ד, כב): בני בכורי ישראל. וכאשר ה' מציל אותם מהמכות עם תוארם וחשיבותם, אז הם נעשים "לי", וקדושים לה' המה ובהמתם השייכת לעבודת-ה' שלהם. ונבחרו החמורים משאר בהמתם, לפי שהיה בהם עבודה שסיעו לישראל בצאתם ממצרים. וכשחטאו כלל-ישראל איבדו "הבכורים" שמתוכם מחשיבותם. ונעשה תמורה לקדושת חשיבותם, ונתקדשו הלוויים תחתם בבחינת "לי".

וצריך להבין פשוט הדברים. שמשמע, שהבכורות נשאו בעצם בקדושתם, ותמיד תמיד המה צריכים פדיון ורק הם נפסלו לעבודה מאז חטא העגל. וה' זכה בהן, והחליפם, ולקח את הלוויים אז, בתמורתם. ומאז כל הלוויים קדושים. אבל זה, רק באופן שהישראל שוכרין אותן לשירות שלי. כלומר, רק כאשר ישראל שוכרים אותם לשירות שלי, אז יש בלוויים זכות שנלקחו לעבודת ה', אבל זהו אך ורק על ידי שהישראל שוכרין אותם.

על מי מוטלת השמירה

והחננים לפני המשכן וגו' שמרים משמרת המקדש וגו' (ג' ל"ח)

כתב מרן הגר"ד לנדו שליט"א: המל"מ פ"ח מה' בית הבחירה ה"ה תמה על המפרש בתמיד שפירש ההיא דתנן התם ברפ"ק והרובין היו שומרים שם, ופי' המפרש דהיינו קטנים פחותין מ"ג שנה. ותמה המל"מ, איך יתכן דמצוה זו שהיא שמירת מקדש שהיא מצות עשה יניחו אותה לעשות לקטנים שאינם בני מצוה, יעו"ש.

לכאורה בכל מצוה המוטלת על רבים ואין קיומה של מצוה זו מוטל על כל המחוייבים בה וסגי שתקויים על - ידי יחיד או כמה מהרבים, והאחרים נפטרים מחיובם לקיימה ע"י קיום המצוה של זולתם, לא איכפת לן אם תקויים המצוה גם ע"י אותם שאינם חייבים בה ואף אם תיעשה ע"י חש"ו דלאו בני דעה ולא בני מיעבד מצוה ניהו כלל, אם אך ע"י עשייתם יקויים כל הנדרש בדין המצוה כהלכתו וכתיקונו.

וטעמא דמילתא, דהא אף אם תקויים המצוה ע"י פקח ובר חיובא נמי לא ירויחו האחרים שלא קיימוה טפי מאילו תיעשה ע"י חש"ו (אם אך יקויים כל הנדרש בדין המצוה וכו'). שהרי לעולם כל ריוחם של האחרים אינו אלא שעל ידי קיום זולתם הם נפטרים מהחיוב המוטל גם עליהם, ותו לא מידי, ואין להם חלק וזכות בקיום המצוה שלא נעשית על ידם, ואחריני דעבדוה לא שליחותיהו קעבדי, וא"כ מאי נפ"מ להם מאין יבא להם פטורם אם מקיום של בר חיובא או מקיום או מעשה של אחר, ואפילו של חש"ו, והלא לא נאמר בדיני המצוה שאין פעולתה מועלת רק אם תקויים ע"י מי שנצטווה בה ולא ע"י זולתו.

ולהנ"ל דמצוה המוטלת על רבים לא איכפת לן אם תקויים אפי' ע"י חש"ו, אם רק ע"י כך יקויים הנדרש במצוה זו כהלכתו וכתיקונו, א"כ ה"ה בנד"ד, כיון דאין המצוה מוטלת על כל הכהנים, וסגי בקיומה ע"י חלק מהם, והאחרים החייבים שאינם מקיימים נפטרים מחיובם ע"י קיומה ע"י זולתם, מאי נפ"מ להו מי ישמור הקטן או הגדול. דכל שע"י שמירת השומר בין שהוא גדול בין שהוא קטן קויימה השמירה כהלכתה, וכפי המוטל והנדרש במצוה זו, ונפטרו מחיובם ע"י שמירה זו גם אלה שלא שמרו, אחת היא להם, דהא טפי מפטור זה אין להם בקיום זולתם. ולא נתחייבו הכהנים שיהא בעולם קיום מצות שמירת מקדש כהלכתה (ע"י בר חיובא), אלא שורש מצותם היא שמירת המקדש כהלכתה, ובהעדר השמירה יעברו עליה כולם, ובהתקיים השמירה כהלכתה לא יוסיף להם מאום ולא יגרע מהם אם השומרים יהיו בני חיובא או לא בני חיובא ואפי' חש"ו.

עבודת-ה', שמור במשמרת

ולקחה משפחת ...

במספר כל זכר מבין חדש ומעלה שמנת אלפים ושש מאות שמרי משמרת הקדש.

משפחת בני קהת יחנו ...

ונשיא בית אב למשפחת קהתי ...

ומשמרתם הארון והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו בהם ... (במדבר ג, כז-לא)

יש להבין, מדוע בפסוק על מספר משפחה זו כתוב עליהם התואר 'שמרי משמרת הקדש' עוד לפני שכתוב על מה הם הופקדו.

כאן רואים שהם זכו ל'מעלה' הזו ולא רק ל'עבודה' הזו. כלומר, כל מה ש'משמרת' כולל בתוכו, זהו אחד הדברים שהיה **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** משמר מתקופת חינוכו בקעלם, והיה מכתיר וקורא לממונים לכל התפקידים בניהול הישיבה שומרי "משמרת".

בני קהת, מפני שהם היו בסמיכות ועובדים בעבודת הקודש, ובאופן של בכתף ישאו, על כן פקודתם היתה "מעלתם", ולכן ה"תואר" שלהם.

נאמר (יחזקאל מד, טו-טז. הפסרת פרשת אמור) והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי, המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאם ה' אלקים. המה יבאו אל מקדשי והמה יקרבו אל שלחני לשרתני ושמרו את משמרת.

הנה, אותם בני צדוק, גם בתקופה שבני ישראל תעו מאחרי ה', אבל הם המשיכו את עבודת ה' כמימים ימימה. ואיך יכלו שלא לתעות? אלא, כי הם קבעו את עבודת-ה' היות ה"משמרת" שלהם, ובכל התהיות הם היו בתוך המשמרת, לכן הם לא סטו אנה ואנה, כי הם מילאו את משמרתם בנאמנות. וזה עמד להם להיותם קרובים תמיד אל ה'.

קידוש בכורות במדבר

העיר מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל יל"ע האיך נתקדשו בשעת הקמת המשכן הרי קדושת בכור בפטר רחם תליא, וכיון שכשנולדו לא היו קדושים עדיין, האיך יתקדשו אח"כ.

והנה בב"ק (יב, ב) מבואר דבכור בזמן הזה ממון בעלים הוא כיון דלא חזי להקרבה ובזמן המקדש ממון גבוה הוא, וא"כ אותן הבכורות שיצאו ממצרים עד שלא הוקם המשכן היו ממון בעלים ואם נגחו חייבין לשלם, ומשהוקם המשכן נעשו ממון גבוה ופטורין על היזקן. והנה נחלקו בבכור חוץ לארץ אם כשעלה לארץ ישראל מקריבין אותו, וא"כ ה"נ הנך בכורות שלא נתקדשו עד עכשיו למה לא יהיו כבכורות חוץ לארץ. והעירו דהתם מאן דפטר משום דיליף לה ממעשר, וזה לא שייך כאן דהא גם משהוקם המשכן עדיין לא נתחייבו במעשר, עד שבאו לארץ. (אילת השחר בכורות כת"י)

אפשר לחלק את הכסף

ויתן משה את כסף הפדים לאהרן ולבניו (ג' נ"א)

במדרש רבה איתא שנתן מחצה לאהרן ומחצה לבניו, כשם שאמר לו הקדוש ברוך הוא, **וכתב החדושים ובאורים** דמכאן מוכח הדין המבואר בגמ' דחמש סלעים של פדיון הבן אפשר לחלקו וליתנו לעשרה כהנים ואין צריך ליתן כל החמש סלעים דוקא לכהן אחד, דכאן חילק משה את הכסף ומחצית הכסף הוא מחצית מרע"ג בכורים. ובגמרא לא נתפרש מנלן דלשני כהנים שפיר דמי ואפשר שהוא פשוט מסברא.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת במדבר תשע"ט

לפקוד את בני לוי, נאמר בפסוק, 'אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' בתוך בני ישראל, היינו דהציווי לענין חמנין של כל ישראל, וע"ז היה צריך את האמירה דלא תפקוד.

איש על דגלו באותות לבית אבותם וגו' (ב', ב').

מבואר בפרשה סדר חנייתן ומסען של הדגלים לבית אבותם כל שבט במקומו. והנה הערב רב שעלו ממזרים, ושאר גרים, וכל אותם שלא היו מיוחדים לאחד השבטים, לא היה להם מקום בתוך המחנות, וכמפורש בדברי חז"ל (הובא ברש"י בסוף פרשת אמור) בענין המקלל, שהיה בן איש מצרי, ואמו משבט דן, ובא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן, אמר להם מבני דן אני, אמרו לו איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב. והדבר צריך ביאור, שהלא גם הם בכלל בני ישראל, וא"כ למה לא היה להם מקום בתוך מחנה ישראל במחול הדגלים.

ונראה הביאור בזה, דהנה כתב רש"י (פרק א' פסוק א'), דמנין זה היה כשבא הקב"ה להשרות שכינתו עליהם, ומבואר שהענין בזה שיהיו סביב למשכן, הוא שבאופן זה תהיה עליהם השראת השכינה, והנה איתא בגמ' בקידושין דף ע' ע"ב, אמר רבי חמא ברבי חנינא, כשהקב"ה משרה שכינתו, אין משרה אלא על משפחות מיוחדות שבישראל.

אשר לפי זה מבואר היטב, דרק המיוחדים היו בכלל הדגלים, דרק הם ראויים שהקב"ה ישרה שכינתו עליהם, באשר הם מיוחדים, ואין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות המיוחדות שבישראל, משא"כ שאר כל בני ישראל כמו הגרים והערב רב ושאר כל מי שאין לו יחוס, שאינם בכלל משפחות המיוחדות שבישראל, אינם ראויים להשראת השכינה, וממילא אין להם מקום בתוך הדגלים.

איש על דגלו באותות. (ב', ב').

בתרגום יונתן מבואר דבכל אחד מהדגלים כתוב פסוק באמצעו, ואלו הם ארבעת הפסוקים, בדגל מחנה יהודה, קומה ה' ויפוצו אויבך. ובדגל מחנה ראובן, שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד. ובדגל מחנה אפרים, וענן ה' עליהם יומם. ובדגל מחנה דן, ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל וגו'.

והנה הפסוקים קומה ה', וענן ה' עליהם יומם, והפסוק דובנוחה יאמר, מבואר דנכתבו כאן, באשר הם מענין של מסעות

והלויים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם. וידבר ה' אל משה לאמר. אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' בתוך בני ישראל. (א', מ"ז - מ"ט).

וצריך ביאור, דאחר שכבר נאמר בפסוק מ"ז שהלויים לא התפקדו בתוכם, חוזר הכתוב ואומר ציווי, 'אך את מטה לוי לא תפקוד בתוך בני ישראל', והרי כבר נאמר שהם לא נמנו בתוך בני ישראל.

ועיין ברמב"ן שכבר עמד בזה, וכתב שמתחילה ראה משה מדעתו שלא למנות הלויים, משום שנאמר לעיל 'ואתכם יהיו איש איש למטה', וכיון שלא מינה נשיא משבט לוי, לא מינה אותם, והיה מסופק בדבר, ונמספק לא רצה למנות, שהרי הרמב"ן פ' לעיל בפסוק ב' שיש איסור למנות שלא לצורך, עד שפירש לו הקב"ה שלא ימנה אותם בתוך בני ישראל. ולכאורה יש בזה חידוש, שיבא הציווי על דבר ספק.

ונראה לבאר בזה בעוד אופן, דהנה מבואר במקראות, שבמנין הזה שנמנו, נתקיימו בזה שני מניינים, הא' מנין כל שבט ושבט כמה הוא, וכמו שפירש רש"י בפסוק ב', למשפחותם, דע מנין כל שבט ושבט, וואחר מנין כל שבט, יש מנין כל מחנה, שהוא דין מנין בפני עצמו, ועוד יש מנין נוסף, שהוא מנין של כל בני ישראל יחד, וכמבואר בפסוק מ"ה פקודי כל בני ישראל, ומבואר שאע"פ שהרי אפשר לחשב סך מנין כל בני ישראל, ע"י צירוף סך מנין כל השבטים יחד, אעפ"כ נאמר בתורה חמנין, משום שהוא דין מנין בפני עצמו דכל ישראל.

ולפי זה י"ל, דמה שסבר משה שלא למנות את בני לוי, היינו רק בדין מנין השבט, שלזה היה צריך להיות נשיא, וכמו שכתוב 'ואתכם יהיו איש איש למטה', דלמנין המטה הוא דצריך את הנשיאים, וממילא כיון שלא נתמנה להם נשיא, ידע שאין לו למנותם, אבל בדין חמנין של כל ישראל, לזה לא היה צריך נשיא, סבר משה למנותם, דמהיכ"ת דלא למנותם במנין זה של כל ישראל, ולזה היה צריך ציווי ואמירה מיוחדת, שגם במנין זה לא ימנה את בני לוי.

ונראה שכן מדויק בלשון המקראות, דבפסוק מ"ז, כתוב 'והלויים למטה אבותם לא התפקדו', דהיינו חמנין של מטה אבותם, שזהו מנין השבט, ובפסוק מ"ט, שהוא הציווי שלא

והנחיות, אבל הפסוק שמע ישראל וגו' שנכתב בדגל מחנה ראובן, שהוא יהוד השם, צריך ביאור מה הוא שייך לדגלים, ולמה הוא נכתב על הדגל.

והנה עוד איתא בתרגום יונתן, שעל המפה של הדגלים היו חקוקים צורת החיות, ובדגל מחנה ראובן, היה חקוק צורת אילה, ובאמת ראוי היה להיות חקוק בדגל מחנה ראובן צורת שור, אבל משה רבנו החליף, כדי שלא יזכר להם עוון העגל. ופירשו המפרשים דהמעם דהאילה היא היפך החמא, משום שהאילה כוחה בתפילה להקב"ה, כמבואר בחז"ל והובא בפרוש רש"י בתהילים, (מ"ב, ב') על הפסוק 'כאיל תערוג על אפיקי מים', למים הם מתכנסות אליה וכו' ומה היא עושה הופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה ולהלן שם פי' דהאילה הנקיבה רחמה צר וכשכורעת לילד וצועקת להקב"ה ומרחם עליה כמבואר בגמ' ב"ב דף ט"ז ע"ב.

ולפי"ז מבואר היטב שייכות הפסוק שמע ישראל ה' אלוקינו וגו', שהוא האמונה ביהוד השם, לדגל מחנה ראובן, דבדגל מחנה ראובן, שבו החליף משה רבנו, את השור באילה, שבוה יש תיקון לחמא העגל, ובאמונת שמע ישראל וגו' נתקן פגם זה, כי לו לבד ראוי להתפלל כתפילת האילה.

אכן לפירוש זה, עדיין לא נתבאר שייכות הפסוק שמע ישראל לענין המסעות, כשאר פסוקים האמורים בענין מסע הדגלים.

אמנם באמת עיקר מהות הדגלים אינו שייך דווקא לענין נסיעת הארון והנחיות, אלא ענינו הוא חניית בני ישראל סביב למשכן ה', והשראת שכנתו עליהם אחר חטא העגל, וכמבואר במקראות בשיר השירים, שהחיבה הגדולה של מחולת המהננים, הוא סוף וגמר הכפרה על חטא העגל, שאז זכו לאותה מדרגה גבוהה שנתאוו לה במעמד הר סיני, ולפי"ז מבואר היטב שייכות שלא להזכיר את חטא העגל בדגלים, וגם מבואר היטב שייכות של הפסוק שמע ישראל, שהוא שלמות האמונה, והוא היפוך חטא העגל.

אכן נראה לומר בזה עוד, דהנה במדרש תנחומא (והובא ברש"י בפסוק ב') איתא, שהדגלים היו מקומם באותו סדר שמסר יעקב אבינו לבניו, שיהיו סביב למטתו בעת שנשאוו ממצרים, יהודה ישכר וזבולון מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו'. ומבואר דסדר הדגלים סביב המשכן, הוא כסדר השבטים בעת שנשאוו את ארוננו של יעקב. וצריך ביאור מה שייכות בין סדר נשיאת מטתו של יעקב, לסדר החניה סביב למשכן.

ונראה לבאר בזה, עפ"י מה דאיתא בפרקי דרבי אליעזר, דהאבן שהניה עליה יעקב אבינו את ראשו, ועשאה מצבה, היא אבן השתיה שעליה נבנה בית המקדש, ובמשנה ביומא דף נ"ג ע"ב תנן, דאבן שתיה, הוא מקום הארון. ומבואר שמקומו של יעקב אבינו הוא מקום הארון.

אשר לפי זה, מבואר היטב שייכות בין הסדר שנשאוו את מיטתו של יעקב, לסדר שהיו חונים סביב למשכן, דכיון דמטתו של יעקב היא כמו המקדש, א"כ הסדר שהיו חונים סביב למשכן, צריך להיות כמו הסדר שהשבטים היו סביב למיטתו, דענין אחד הוא, נשיאת מיטתו של יעקב, והחניה סביב למשכן.

והנה בגמ' בפסחים דף נ"ז ע"א איתא, שבשעה שביקש יעקב אבינו לגלות לבניו את הקץ, ונסתלקה הימנו שכניה, אמר שמא ח"ו יש במטתי פסול וכו', אמרו לו בניו, שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד, ובמדרש בפר' ויחי איתא, שאמר יעקב אבינו לבניו, שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו בניו שמע ישראל וגו', אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בליבנו אלא אחד. ומבואר שיעקב אבינו היה חושש שמא אין מטתו שלימה, ויש בזרעו מי שיש בלבו מחלוקת על השכינה, שהרי בודאי שמי שבלבו מחלוקת על השכינה, אינו ראוי לשאת מטתו של יעקב, ועיין ברש"י בפר' ויחי (פרק נ'), פסוק י"ג, שיעקב אבינו אמר, שאל ישאו מיטתו, לא איש מצרי, ולא אחד מבני בניו שהם מבנות כנען, ובודאי דמי שבלבו מחלוקת על השכינה, לא עדיף מינייהו.

וא"כ נמצא שכל מה שהשבטים היו יכולים לשאת את מטתו של יעקב, שזהו היסוד להעמדת הדגלים של שבטי קה, הוא רק אחר שאמרו שמע ישראל, שבוה אמרו שאין בלבם אלא אחד, ורק עי"ז היו ראויים לשאת את מטתו של יעקב, וא"כ מבואר היטב שייכות של הפסוק שמע ישראל, למחול הדגלים, שכל מה שהיו ראויים לזה, הוא רק מכא מה שאמרו שמע ישראל.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עמרת שלמה" - קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
5703353@gmail.com :ניתן לקבל את השיעור במייל
03-6171001-1-1-1-7-5-1 (מס' חדש)

פרשת במדבר יהיו בעיניך כחדשים

ולעניין החטא הנוסף המבואר בחז"ל ששאלו "היש ה' בקרבנו אם לא", הנה כתוב בחז"ל 'קוב"ה ישראל ואוריתא חד הוא', זאת אומרת שהתורה אינה דבר בפני עצמו שהקב"ה נתן לנו, אלא שהתורה היא ההשתלשלות של הקב"ה בעצמו אל תוך העולם הזה, ואם כן נמצא שאילו היו מרגישים כמו שצריך שהתורה היא עצם החיים שלהם, אז ודאי היו מגיעים באמת להשגה זו שישאלו ואל' חד הוא וכך היו מתאחדים עם הבו"ע, ומתוך תפיסה כזו אין שום מקום לשאול היש יש ה' בקרבנו, כי כשהתורה היא עצם החיים, זה גופא נותן שה' בקרבנו, אבל בזה היה חטאם שלא הרגישו שבשעה שהם מתדבקים בתורה הם מתדבקים בהקב"ה שהוא מקור החיים שלכם התורה היא עצם החיים.

ולפי"ז כשכתוב שעשו תשובה, הכוונה שלפני שהגיעו למעמד הר סיני, הם תיקנו חטא זה, והם הצליחו להגיע להכרה אמיתית שהתורה זה ממש עצם החיים וכשדבוקים בתורה אז באמת יש ה' בקרבם.

והנה ישנם שני אופנים כיצד מגיעים להרגשה של התחדשות בתורה, האופן האחד הוא לחזור ולמצוא התחדשות נוספת בתוך אותם הדברי תורה, כלומר שאמנם אנחנו כבר קיבלנו את התורה בסיני מהקב"ה, אבל עדיין אנחנו מצינו צריכים לזכות להגיע לכל ההבנות והעומקים האין סופיים הכלולים בתורה שקבלנו מסיני, ולכן שייך אופן של התחדשות בכל פעם שרואה את הסוגיא וטועם בה טעם חדש, שבאותה שעה הוא זוכה לקבל דבר חדש שהוא לא זכה לו עד כה, וזה בחינה אחת של יהיו בעיניך כחדשים. עוד אפשרות יש להרגיש התחדשות בתורה, שהרי יש הרבה מאוד סוגיות והרבה מאוד נושאים, וכל סוגיא זה פנים חדשות של התורה, וכל סוגיא זו מתיקת ועריבות מיוחדת בפנ"ע, וזה גם אפשרות להגיע להרגשת התחדשות.

אך דברים אלו הם לא ההתחדשות האמיתי שעליה מדובר, אלא ישנה התחדשות אמיתית שהיא הרבה מעבר לזה, וזה כמו שביארנו שבשעה שאדם מרגיש שהתורה זה כל קיומו, ושהיא המקום ממנו הוא שואב את החיים שלו, ע"י זה מגיעים להתחדשות גמורה, ואז יש "ויסעו מרפידים" שבצורה כזו של התחדשות אין רפיון ידים מן התורה,

וצריך לדעת שזה לא נוגע דוקא לעצם הלימוד בפועל, אלא זה גישה אחרת לגמרי לכל הנושא של לימוד תורה ה', להרגיש בלימוד שאנחנו דבקים בתורת ה' ושהיא עצם החיים, ע"י באמת יש התחדשות תמידית ואין שום מצב של רפיון.

ולפי"ז יתיישב השאלה שפתחנו בה, מה שייך שיהיו ד"ת חדשים עליך כאילו היום נתנו, בעוד שלא ניתנה תורה ביום זה (ר"ח), ונראה דהנה הטעם שתמיד הכול מתייחס לראש חודש, זה מפני שר"ח זה

השבת מברכים את 'חודש סיון' ונעמוד על ענינו של ראש חודש סיון ושייכותו לקבלת התורה.

בפרשת יתרו (י"ט א') כתוב "בחדש השלישי לצאת בני מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני" ומביא שם רש"י מחז"ל וז"ל: 'לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה - שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנו'.

ודבריו לכאורה צ"ב, שהרי מה שכתוב בפסוק "ביום הזה באו וכו'" מדובר על ראש חודש סיון, שאז הרי טרם נתנה תורה, וא"כ מה שייך לומר 'שיהיו ד"ת חדשים עליך כאילו היום נתנו' בעוד שעדיין לא נתנה תורה באותו היום, ואף אם נאמר שקאי על אותם המצוות שנצטוו עליהם במרה כמ"כ שבמרה נצטוו על הדינים ועל השבת, עדיין קשה מה התחדש דוקא כאן בראש חודש.

והנראה לבאר, דהנה לאחמ"כ כתוב "ויסעו מרפידים", והביא על זה רש"י שם 'להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה', וכוונתו במה שכתב שחזרו בתשובה, היינו על אותם שני חטאים שחטאו כמו שדרשו חז"ל בפסוקים "ויחננו ברפידים - יבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" 'לפי שרפו ידיהם מן התורה', ועוד דרשו "על שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין" ועל חטאים אלו שבו בתשובה בנסיעתם מרפידים.

ונראה ששני חטאים אלו באמת עניינם אחד, שהרי רפיון ידים מן התורה נובע מכך שאדם ניגש ללימוד התורה בצורה רגועה והוא לומד איך שיוצא לו, ובצורה כזו מגיעים בנקל לרפיון ידים מן התורה, שיום אחד יש יותר חשק ואז לומדים יותר טוב ויום אחד אין לו חשק ואז לא לומד כלום, ותמיד הלימוד הוא יום כך ויום כך.

אך אם אדם לומד ומרגיש שזה כל החיים שלו, ובלי זה אין לו חיים אז אין רפיון ידים כלל, כי התורה זה חיים, וכמו אדם שטובע בים ומחזיק בחתיכת עץ הוא מבין שבזה תלויים כל החיים שלו, ואם יעזוב שניה אחת ימות, הוא ודאי לא יעזוב כי זה כל חייו, וכך זה בכל דבר ודבר שאדם מרגיש שבזה תלויים חייו, שאף אחד לא נמאס פתאום לנשום, ואף פעם לא נמאס לו לאכול, כיון שדברים שהם עצם החיים לא נמאס מהם.

וכך צריכה להיות ההרגשה כלפי התורה, שזה כל חייו של אדם, וחלק בלתי נפרד מעצמותו ואישיותו. ומי שיגש בצורה כזו אל התורה, אז ודאי לא ימאס לו ממנה ולא ירפה ידיו ממנה אף פעם, כי מעצם החיים לא נמאס.

וא"כ יוצא שהחטא שלהם לא התחיל בזה שהתפרו מהתורה, אלא מעצם זה שהם לא הרגישו כראוי שהתורה זה עצם החיים, שזה מה שגרם לך שהגיעו למצב שרפו ידיהם מן התורה.

הזמן שבו מונחים ההשפעות לכל החודש, וכיון שבחודש זה קבלו ישראל את התורה, יוצא שבר"ח מונח כח ההשפעה הזה של 'ויסעו מרפידים', וכיון שבימים אלו בני' תיקנו חטא זה והצליחו להגיע להכרה שהתורה זה ממש עצם החיים וכשדבוקים בתורה באמת ה' בקירבם, ממילא ימים אלו הם עבודה לפני מתן תורה, של בכל יום יהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנו, וכדפירש"י. ולכן דוקא בר"ח סיון דרשו חז"ל שמרמזת התורה שדברי תורה צריכים להיות כל הזמן כחדשים כאילו היום נתנו, כי זה היום בו טמונה ההשפעה של להרגיש תמיד את ההיום נתנו.

הנה עתה אנו עומדים לפני לשלושת ימי ההגבלה, הנצי"ב מבאר

בפסוק הנ"ל מה באה לחדש לנו התורה שגם נסיעתם מרפידים בתשובה, אלא שיש ללמוד מזה שכל דבר שבקדושה, ככל שהאדם מכין את עצמו טוב יותר, כך חל עליו יותר הכשר לזה והוא זוכה יותר לאותה השפעה של קדושה המושפעת באותו הזמן.

המבואר כאן שלקבה"ת צריכים להגיע מוכנים, ורק עי"ז זוכים למה שאפשר לזכות, וההכנה הנצרכת לנו בשעה זאת היא להרגיש שהולכים לקבל תורת חיים, וככל שנחדיר בעצמינו בימים אלו את ההכרה שהתורה היא כל חיינו ואורך ימינו, נגיע לשבועות מתוך תשוקה חזקה לזכות לקבל ולידבק כמה שיותר בתורה הקדושה, ואז באמת נזכה לקבל את התורה ונזכה להכרה שהיא חיינו ואורך ימינו ונהגה בה יומם ולילה.

(נכתב עפ"י הבנת השומע)

דברים שמסר רבינו שליט"א במלאות שנה לפטירת מורינו הגאון

ר' עקיבא קיסטר זצוק"ל (ג' סיון)

אי' במדרש (בר"ר ריש פרשת חיי שרה), "ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו', יודע השם ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה, כשהם תמימים כך שנותם תמימים, בת כ' כבת ז' לנוי ובת ק' כבת כ' שנה לחטא", ביאור דברי המדרש שיש אנשים שהם בבחינת 'תמימים', כלומר שהם הגיעו למידה של 'שלימות', ומי שיש לו שלמות גם ימיו הינם שלמים.

ונעמוד על ביאור דברי המדרש. ידוע הרי שהגאון ר' עקיבא זצ"ל היה מרבה לדבר בעניין 'עוון דמשקולות', שמצינו בעוון זה חומרה יתירה, ולכאורה צ"ב מה כל כך חמור בעבירה זו דוקא, וכי מה זה שונה מכל גנב, גזלן, או משאר עבירות הרבה יותר חמורות. והביא מהזהר שהפשט הוא, מכיון שאדם שחוטא במשקלות, בשונה מכל גנב שפעמים שהוא עובר על החטא ופעמים לא, הוא לעומת זאת עושה את כל החיים שלו בחטא, ואפילו שכל פעם הוא גונב רק קצת, וזה נראה מעט מאוד, אבל כשנוהג כך לאורך זמן רב זה מצטרף, לכמות עצומה של ממון שלקח שלא ביושר, ויוצא שאת כל החיים שלו מתחילה ועד סוף הוא חי באופן של גניבה.

אבל דבר זה פועל גם להיפך, לצד של קדושה תורה ומצוות, כלומר צריכים לחיות כל החיים בתוכנית, יום יום שעה שעה וכך כל הדברים הקטנים מצטרפים להתקדמות ולהתעלות עצומה. ודבר זה התקיים אצלו במלואו, הוא הלך בדרך שלו - של עמלות בתורה, לייקר כל יום וכל זמן, והוא הלך עם זה כל החיים שלו, יום יום שעה שעה. הוא היה תמיד מדבר על יום שישו אחרי הצהריים שבתות מוצאי שבת, והפשט הוא לא סתם לא לבזבז זמן, אלא הפשט הוא שיהיה ימים תמימים כל החיים. כל יום, כל רגע. לא לבזבז את הזמן. כל החיים ללכת בדרך לעליה, כך הוא חי את החיים שלו.

כתוב בפסוק "אם בחוקותי תלכו" ופירש"י שתהיו עמלים בתורה. וצ"ב איפה מרומז בפסוק זה עמלות בתורה? ובמהר"ל בגור אריה כתב שאדם שנמצא במצב של ישיבה הוא אינו הולך, ואילו אדם שהולך הוא הולך ומתקדם כל הזמן. בשבת מצינו שיש מושג של מנוחה ונאמר בתורה "אל יצא איש ממקומו" מבואר ששביתה והליכה הינם סותרים זל"ז. מי שהולך לא שובת, ההיפוך של שביתה היא עמלות. וא"כ כשכתוב "אם בחוקותי תלכו" הפשט שהוא הולך ומתקדם, ועל זה אומרים חז"ל איזה דרך היא הדרך בה הוא הולך, 'עמלות בתורה'.

הרמח"ל פותח את המסילת ישרים 'יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו' ראשית כל צריך לדעת מה התכלית, ואחרי שמתברר לאדם המגמה הוא צריך ללכת בדרך. והפשט בזה הוא אדם צריך לדעת לאיפה הוא הולך, מה המטרה, מה התכלית, אדם רוצה להגיע לאיזה מקום הוא מסתכל במפה מה היא הדרך שמובילה לאותו מקום. אז החיים צריכים ללכת על דרך, דרך למה? הדרך שיתברר ויתאמת מה חובתו בעולמו, זהו 'אם בחוקותי תלכו', להתמיד בזה, ללכת כל הזמן ממעלה למעלה. וכך הוא חי את החיים שלו.

וא"כ זה מה שכתוב במדרש פה, שזה הפשט תמימות - שלמות, אם אדם הולך בכביש הנכון, יש לו מטרה בחיים להיות עמל בתורה והוא מקדיש את חייו לזה יום יום לילה לילה, כמו שהרמב"ם מביא בהלכות תלמוד תורה כתרה של תורה לא לאבד אפי' לילה אחד, ולכאורה מה כ"כ אסון לאבד לילה אחד? אז ר' אהרן במשנת ר' אהרן מסביר את זה ככה, כתרה של תורה, הכתר מורכב מיהלומים, פנינים, ושאר אבנים יקרות, ואם לילה אחד אדם לא לומד, הוא שם בכתר סמרטוט, וזה כבר לא כתר, הכתר מורכב מכל היהלומים וכל יום זה עוד פנינה, עוד יהלום, ככה זוכים לכתרה של תורה, יום יום, לילה לילה, ערב שבת, שבת, מוצאי שבת. לא לבזבז את הזמן. כל אחד הקציבו לו שנים, מה עושים עם הימים האלה, מה עושים עם השנים האלה, זה מה שכתוב אם יש תמימות, הימים הם שלמים, בת ק' כבת כ' בת כ' כבת ז'.

יש כל מיני תקופות באדם, זמן שהוא צעיר וזמן שהוא מתבגר, וזמן שהוא יותר מבוגר וזמן שהוא זקן, כולם צריכים להצטרף לאותו המטרה, המטרה להגיע בסוף למה שצריכים להגיע ואז הימים הם שלמים.

והפשט במה שכתוב במדרש 'ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה, כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים', הוא שאדם צריך להיות שלם בכל הדברים. איך הוא מגיע לשלמות? אם הולכים בדרך של עמלות בתורה מגיעים לשלמות בכל הדברים, בין בתורה, בין בחסד, בין ביראת שמים, בין במדות טובות, וכל אחד רואה את המעלה של תלמיד חכם. החזו"א כותב (ח"א אגרת א') שהפלגת חז"ל על לומדי התורה הוא בגלל אלה שעמלים בתורה, אז כל המעלות שיש לעמלי התורה, כל מה שכתוב שם לא כתוב על לומדי התורה, אלא זה כתוב על התורה בעצמה, דהפשט הוא מי שעמל בתורה קונה את התורה ומקבל כל המעלות של התורה, הוא נהיה חפצא של תורה וכל מה שנאמר על התורה נאמר עליו, וזוהי השלמות שיש.

כל אחד שהיה במגע איתו ראה את המעלות שלו, את השלמות שלו, את הבין אדם לחבירו והמידות טובות שלו, וכל זה בא מהתורה, 'אם בחוקותי תלכו', אבל זה לא סתם להיות עמל בתורה, אלא ללכת יום יום על הדרך הזאת, ואז ימיו הם שלמים, אדם הוא תמים, שלם. ואנחנו צריכים ללמוד מזה. **שנזכה** שבאמת תהיה לו עליית נשמה גדולה. ונזכה שיהיה מליץ יושר על כל המשפחה, ועל האלמנה שכל כך היתה חלק מהחיים שלו, ככה היא בנתה יחד איתו את החיים, ועל הילדים והנכדים, וכל בני הישיבה, וככה נזכה לכל מה שצריכים לזכות.

הארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

והגדרה קולעת זו של 'בתוכם ד' הקיש הרמב"ן לימי ספירת העומר, שעבודת הימים דווקא מתוך ימי חול הם המכשיר של הארת הגילוי בין מועד הפסח ליום מתן תורה.

הדיבר הראשון צופן תוכן יציאת מצרים

והנה השער הגדול אשר פתח לנו בזה רבינו הרמב"ן מאירים לנו מתוך דברי חז"ל בעצמם. כפי שהביא הרמב"ן בעצמו, על הדיבר הראשון 'אנכי ה' אלקיך אשר הוציאתך ממצרים' (כ, ב) שהנה מה מאד מתנוצץ לנו כאן האור הגדול המחבר בין מתן תורה בדיבר הראשון של עשרת הדברות, כפי המובא במכילתא (יתרו פרק ו) 'לא יהי' לך אלוקים על פני, למה נאמר לפי שהוא אומר 'אנכי ה' אלקיך' משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות, אמר להם לאו כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות, שאם מלכותי אינכם מקבלים גזירותי כ"ש, כך אמר להם הקב"ה לישראל 'אנכי ד' אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים, אמרו לו הן, כשם שקבלתם מלכותי כך גזירותי' "עין שם. הנה המשל הזה לילה כיום יאיר, בגילוי הנפלא של התוכן הפנימי המשותף למועד הפסח ויום מתן תורה. שחז"ל פירשו לנו מה שאמור במקרא 'אנכי ד' שהוא תחילת הציווי וראשיתו של מתן תורה, אינו ככותרת חס ושלום להודיעם מי המדבר עמהם, ואת מי הם שומעים. אלא לומר להם שהציווי לישראל במתן תורה במעמד הר סיני מתאפשר ותלוי ביציאת מצרים. דהיינו ה'אנוכי ד' הוא הפתיחה לכל מתן תורה, 'אנוכי ד' שקבלתם מלכותי עליכם במצרים. עד כדי כך ש'כשם שקבלתם מלכותי כך קבלו גזירותי' שיציאת מצרים היא קבלת מלכותו ית"ש, ומתן תורה היא קבלת גזירותיו, כלומר שיציאת מצרים היא חלק בלתי יופרד מהגילוי של מתן תורה עד כדי שהוא מוטמע ועומד בפתח עשרת הדברות, 'אנוכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים'.

המלך 'נכנס' במדינה

ובאמת צריך להתבונן ולהבין את המשל של המכילתא, שלכאורה למה צריך 'קבלת מלכותו' לפני 'קבלת הגזירות' הרי אם עם ישראל באים ומבקשים את הגזירות אין להם קבלת המלכות גדולים מזה, ועוד צריך להבין היכן מצינו ביציאת מצרים קבלת מלכות שמים, שאמנם בקריעת ים סוף, אמרו ד' ימלוך לעולם ועד, אבל במכילתא כלל את כל עניין יציאת

יודעים דברי הרמב"ן בפר' המועדות על המקרא 'ביום השמיני מקרא קודש יהי' לכם וגו' וברמב"ן וז"ל: 'וציווה בחג המצות שבע ימים וכו' ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות וכו' והימים הספורים בינתיים כחול המועד עד יום מתן תורה ולכן יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום שמו 'עצרת' שכן קרא הכתוב ליום השמיני, 'ע"ש.

הרמב"ן ממשיך ומפליג במעלת 'חול המועד' שהוא המשל לימי הספירה וזה לשונו: 'וצווה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפניהם ולאחריהם מפני קדושתם ובתוכם ה'.

'מתן תורה' היא ההמשך ל'יציאת מצרים'

מקובל להבין את דברי הרמב"ן שימי הספירה הם המחבר בין פסח לעצרת, אבל נראה להבין שאין כוונת הרמב"ן שהם ימים המחברים אלא אדרבא 'מתן תורה' זה ההמשך ל'יציאת מצרים', והמובן מזה שאין יציאת מצרים מכשיר ומכין למתן תורה, כפי שסבורים לומר, אלא שניהם עומדים בפני עצמם, בתוכן הגילוי הפנימי שלהם, והם משלימים זה את זה על ידי הימים שביניהם.

ומתבארים הדברים במה שדימה הרמב"ן את יום מתן תורה כלפי מועד הפסח, כיום שביעי של פסח כלפי יום ראשון של פסח, כשם שיום טוב ראשון של פסח ויום השביעי אין שייך לומר שהיום טוב ראשון 'מכין' ליום השביעי אלא שניהם ראשית ואחרית לגילוי הפנימי של מועד הפסח, כך מועד הפסח בכללותו וחג מתן תורה ביומו הם השלמה של אותו גילוי פנימי.

והרמב"ן חתם דבריו בלשון סתומה על ימי חול המועד 'ובתוכם ד', שהימים המחברים בין יום ראשון של פסח ליום שביעי הנקראים חול המועד, הוא עניין של 'בתוכם' שהימים האלה שהם 'חולו' של מועד היא העבודה של הכשרת עם ישראל דווקא מתוך עבודת החול לקבל את השלמת הגילוי של יום הראשון ביום השביעי של פסח, ואם לא יכשירו עצמם בזה ויבזו את המועדות גדול עוונם מנשוא היות שמנעו עצמם מהשלמת התוכן הפנימי של המועד בחיבור של היום הראשון ליום האחרון.

שהקדוש ברוך הוא כביכול שאל אותם 'אני הוא שקבלתם מלכותי, אמרו הן', וצריך לדייק בזה מתי שאל אותם הרי זה כלול בתיבות 'אנוכי ד' ומתי הייתה השאלה הזו והתשובה, אלא שהביאור הוא שהרצון של עם ישראל לצאת ממצרים וללכת אחרי הקדוש ברוך הוא הוא ההסכמה של היציאה ממלכות מצרים היינו הפקעה ממלכות הגוף ששולט ברצונותיו של האדם.

נמצא שזהו מה שכתב הרמב"ן שהימים המחרים בין פסח לשבועות הם כחולו של מועד, שכשם שהיום טוב ראשון של פסח הוא תוכן יציאת מצרים בקבלת מלכותו על ידי ששברו עצמם מהשעבוד לטומאת מצרים, וחולו של מועד הוא החיבור אל הגילוי המושלם של קריעת ים סוף בו הכריזו ד' ימלך לעולם ועד' – ו'מלכותו ברצון קבלו עליהם'. וההמלכה של 'חולו של מועד' הוא היוצר ל'בתוכם ד', המלכה מעשית בתוכו של כל אחד ואחד.

כך ממש הם הימים שבין פסח לעצרת, הוא ההכשרה בימות החול, להיות במצב של 'ובתוכם ד', בחיבור של החול, ובזה יזכה להשלמת הגילוי על ידי יום מתן תורה, וההכשרה היא על ידי שבירת הרצונות שלו שהוא היפך עניין מצרים עד שיאיר בו באופן פרטי לשון המכילתא (שם) **כך אמר הקב"ה 'אנוכי ה' אני הוא שקבלתם מלכותי, אמרו הן, אמר קבלו גזירותי'.**

מצרים שעיקרו היציאה בפועל מתחת סבלות מצרים, קבלת מלכות שמים, ויש להבין היכן מצינו קבלת עול מלכות במעשה יציאת מצרים?

אך בירורם של דברים, יש ללמוד מלשונם של חז"ל במשל שהביאו בפתח הדברים משל **'למלך שנכנס למדינה'** והמובן בזה שאין קבלת המלכות פירוש לקבלת **עול** המלכות, אלא שעל ידי יציאת מצרים 'המלך נכנס למדינה' שהם נקראים **'עמו של מלך'** שבאמת כדי לקבל גזירות אין צריך להיות עמו, אלא כל הכפופים לממשלתו עומדים תחת גזירותיו.

ועל זה אמר להם הקדוש ברוך הוא כביכול **שקיום גזירותיו בלבד אין מחשיבם כעמו**, בזה עדיין אין שמו נקרא עליהם, ולכן אין בזה את התכלית הרצויה במתן תורה, אלא צריך שהגזירות יהיו באופן של 'קבלו מלכותי' **שיקרא שמו עליהם**, ואז מה שמקיימים גזירותיו מחזק ומגלה מעלת שמו, וזה מה שאמר **'כשם שקבלתם מלכותי כך תקבלו גזירותי' כפי שמצינו בנביא כלפי ביטול שמירת המצוות 'ויחללו את שם קדשי בגויים, באמור הן עם ד' אלה ומארצו יצאו' מצאנו כאן דגש על עם ישראל 'עם ד' אלה' שזהו המכוון העיקרי במתן תורה, שלא יתקבל כגזירות בעלמא אלא כעמו שבשמו נקראו, ובזה יובן לשון ברכות התורה 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו' שנתנית התורה אינה כגזירות שבאמת גם כל הבריאה מקיימת גזירותיו יתברך אלא שאין שמו עליה. ועל זה אמר להם המלך 'כשם שקבלתם מלכותי כך תקבלו גזירותי'.**

מצרים הייתה היפך קבלת מלכות

אלא שעדיין צריך להבין במה ביציאת מצרים מונח היות עם ישראל לעם המקבל מלכותו יתברך, והביאור בזה שבמצרים מצינו שפרעה טען 'מי ד' אשר אשמע בקולו' (שמות ה, ב) וכתב הרמב"ן: 'הנה פרעה היה חכם גדול וידע את האלוקים כאשר אמר הוא 'אחרי הודיע אלוקי' אותך', אבל לא הי' יודע את השם, דהיינו פרעה סבר ששולטים בבריאה סדרים של כוחות אשר לפיהם מתנהגת הבריאה כולה, ומצד סדרים אלו מצרים הי' להם כוחות לשלוט בבריאה, ולא יתכן שייצאו בני ישראל ממצרים. הוא לא הכיר בזה שהכול מונהג ע"י יתברך, לתכלית אחת שלשם זה ברא את עולמו שהוא נשאר יחידי מנהיג הבריאה, כדי להביא התגלות יחודו שמסתתר בנבכי העולם הזה והאדם. וזה יושג ע"י עבודת האדם בקיום מצוות התורה.

ומלכותו ברצון קבלו עליהם

ועל פי זה יובן שיציאת מצרים הייתה קבלת מלכותו, שעצם הרצון לצאת ממצרים וללכת אחרי 'בארץ לא זרועה' הייתה הכרה עצמית של עם ישראל. 'מלכותו ברצון קבלו עליהם'. שזה מדויק בלשון המכילתא

יומא טבא לרבנן

בעזרתו ובסייעתו היחידה הננו
מוציאים לאור עולם התורה קובץ
שיחות ומאמרים ובשמו יקרא 'אשר
אראה את משה'

משיחותיו של רבינו שליט"א במהות
ההכנה לקבלת התורה

הגיליון יופץ בבתי כנסיות

והננו בבקשה שטוחה לכל אחד
(תושבי חוץ ב"ב) לקום בעזר
לגיבורים ולהפיץ הגיליון בשכונות
(וכן במייל) אם כן, התקשר כעת ל:
052-7631123

וועד מרבני ראש הישיבה

הגאון רבי שלמה קניבסקי שליט"א

נמסר לתלמידי הישיבה הקדושה

וכעת, נשאל: איך באמת מתכווננים לקבלת התורה? אילו הכנות אנו צריכים ויכולים לעשות בכדי שנהיה ראויים לקבל את תורתו של מלך מלכי המלכים?

ובכן, לפני שניתנה תורה לעם ישראל – אנו מוצאים בתורה שורה של הכנות רוחניות שכוללות הטהרות, פרישות ועוד. אולם לאחר שניתנה התורה לעם ישראל – כבר השתנו הכללים, ועמדנו על כך במאמר אחר: לאחר שניתנה התורה – ישנה דרך אחת ויחידה להתכונן לקבלת התורה, והיא: **על ידי לימוד התורה!**

ואכן, ידוע ומפורסם מה שהיו אומרים בעלי המוסר, כי מ"ט ימי ספירת העומר הינם כנגד ארבעים ושמונה קניי התורה, כאשר כל יום יש להקדיש לרכישת קנין נוסף מקניינים אלו, בעוד היום האחרון – נועד לחזרה והשרשה של הקניינים כולם. כלומר: כל יום מימי הספירה הינו כנגד קנין אחד מקנייני התורה, ועל קנין זה יש לעמול באותו היום.

אולם דבר אחד ברור: אם אנו נספור את ספירת העומר מדי יום ביומו, ונמתין לקבלת התורה – לא עשינו כלום... לא זה מה שנדרש מאתנו, לא זה מה שמצפים מאתנו, ולא לשם כך ניתנו לנו הימים הגדולים הללו – ימי ההכנה לקבלת התורה!

כפי שהקדמנו, בימים הללו עלינו להתקדם עוד ועוד, מיום ליום, יותר ויותר. עלינו לבחון את עצמנו על בסיס יומיומי, ולבדוק שרמת המוכנות שלנו לקראת קבלת התורה הולכת ומשתפרת עם כל יום שחולף, בכדי שהימים הללו אכן ישיגו את מטרתם ויביאו אותנו לקבלת התורה כשאנו מוכנים יותר וראויים יותר לקבלתה!

חווית מועדי השנה

והנה, כבר הארכנו לבאר במאמר אחר, את מהותו של יום חג השבועות – יום מתן תורתנו. כבר הבהרנו, כי אין מדובר ביום שבו אנו חוגגים **לזכר** קבלת התורה שהיתה **אי-פעם**, לפני אלפי שנים... מדובר ביום שבו אנו **מקבלים את התורה מחדש!** כן... בכל שנה ושנה, מחדש, ישנו מעמד קבלת התורה, בו אנו אומרים נעשה ונשמע בדיוק כמו אבותינו שעמדו למרגלות הר סיני, ומקבלים שפע של סייעתא דשמיא שתלווה אותנו בלימוד התורה במהלך השנה הבאה עלינו לטובה.

אולם עדיין, כאן הבן שואל:

לשם מה יש צורך בכל שנה בקבלת התורה מחודשת? לשם מה יש צורך בכל שנה לחזור אל היום הזה, יום קבלת התורה? הלא את התורה קיבלו כל ישראל על עצמם ועל זרעם בעמדם למרגלות הר סיני, ואותה קבלה שרירה וקיימת גם בימינו אנו! האם יש הבדל כלשהו בין התורה שקיבלו אבותינו בהר סיני ובין התורה שאנו מקבלים היום? האם יש הבדל בין התורה שקיבלנו אנו עצמנו בשנה שעברה בחג השבועות - ובין התורה שאנו נקבל השנה? ודאי שלא! אם כן, לשם מה יש צורך בקבלה מחודשת?

אלא שלמעשה, שאלה זו ראויה שתשאל לא רק ביחס לחג השבועות, חג מתן תורתנו, אלא באותה מידה בדיוק

במאמר הנוכחי, נעמוד על מהותם ותכליתם של ימי ספירת העומר, ועל המשמעות שעלינו ליטול מהם אל תוך חיי היום יום שלנו.

שכן לכאורה, בדרך כלל, כשאדם סופר את הימים לקראת מאורע חשוב ובעל משמעות – הוא סופר כמה ימים **נותרו** לו עד הרגע הגדול בו יגיע לתאריך המשמעותי. על פי עקרון זה, מן הראוי היה לכאורה, שאנו נתחיל לספור בעוד ארבעים ותשעה יום שהם שבעה שבועות בעומר, ומכאן ואילך, נפחת ונלך, עד שנגיע ל"עוד יום אחד בעומר" – בערב חג מתן תורתנו הקדושה!

אולם עינינו הרואות, כי לא זהו סדר הספירה, אלא להיפך: אנו מתחילים במוצאי יום טוב ראשון של פסח לספור: "יום אחד בעומר", ומדי יום מוסיפים על הספירה, עד שאנו מגיעים בערב חג השבועות ל"ארבעים ותשעה יום שהם שבעה שבועות בעומר". ולכאורה, מה פשר הדבר?

המשמעות הפשוטה של הדברים, הינה כי הספירה שלנו אינה רק **לקראת** קבלת התורה. אנו לא רק סופרים כמה ימים **נותרו** לנו עד ליום הגדול בו נקבל את התורה מחדש. אנו כמובן מצפים בכליון עיניים ליום מתן תורתנו, ואפשר שהספירה גם נועדה להביא לידי ביטוי את הציפייה הזו, אולם היא טומנת בחובה משמעות עמוקה יותר: היא טומנת בחובה בראש ובראשונה מעקב אחרי **ההתקדמות** שלנו, המוכנות שלנו, לקראת קבלת התורה!

שכן קבלת התורה, אינה דבר של מה בכך. לקבל מידו של בורא העולם חמדה גנוזה שהוא יתברך כביכול משתעשע – זה לא דבר שיכול להתבצע מבלי הכנה מוקדמת. לשם כך, ניתנו לנו ימי הכנה לקבלת התורה, הלא הם הימים שמאז חג הפסח ועד לחג השבועות, ימי ספירת העומר: בימים הללו אנחנו אומרים להכין את עצמנו, לרומם את עצמנו, להעלות את מדרגתנו הרוחנית, ולעשות כל שלא ידנו בכדי שנגיע אל היום הגדול כשאנו מוכנים כפי יכולתנו וראויים עד כמה שניתן לקבלת התורה!

בימים הללו, עלינו להתקדם צעד אחרי צעד, תוך מעקב מתמיד אחר התקדמותנו. עלינו לבחון את עצמנו שוב ושוב, מדי יום ביומו, ולשאול את עצמנו: האם אנו מוכנים היום יותר מכפי שהיינו מוכנים אתמול? האם אנו ראויים היום יותר מכפי שהיינו אתמול? האם הוספנו מאז יום אמש מדרגה נוספת, התעלות חדשה? האם עשינו צעד נוסף בדרך לרוממות הפנימית הנדרשת מאתנו כעם מקבלי התורה?

לכן, איפוא, נועדה ספירת העומר. אנו סופרים את הימים שכבר חלפו מאז התחלנו להתכונן לקבלת התורה, בכדי לבחון עם עצמנו עד כמה ניצלנו את הימים הללו, עד כמה יצקנו אליהם תוכן, עד כמה התקדמנו בתהליך ההכנה שלנו לקבלת התורה, בכדי שנוכל באמת להגיע ביום המיועד אל הפסגה – קבלת התורה!

קניי התורה

גם ביחס לשאר החגים שאנו פוגשים במהלך השנה כולה:

למשל, בפסח... ברור, שעלינו להזכיר את חסדי הבורא שעשה עם אבותינו כאשר גאלם מעבדות לחירות, ואנו עושים זאת מדי יום ביומו ומדי שבת בשבתו כאשר אנו מזכירים את יציאת מצרים. ניתן להבין כמו כן, כי אחת בשנה עלינו להזכיר לעצמנו באופן מורחב יותר את הניסים הגדולים שנעשו ביד חזקה ובזרוע נטויה.

אולם בפועל, חג הפסח דורש מאתנו יותר מכך: הוא דורש מאתנו **לחיות שוב** את יציאת מצרים! הוא דורש מאתנו לחזור אל התחושה, לחוות את העבדות, ומתוכה – את החירות המופלאה! אנו יושבים בליל הסדר כבני חורין, אוכלים מרור ולאחר מכן מצה בהסיבה, מעטרים את השולחן בכלים מפוארים כבני חורין – איש איש כפי יכולתו, והכל בכדי לחוות מחדש את תחושת הגאולה מעבדות לחירות...

ולכאורה, מדוע? לשם מה? הרי ככלות הכל, מדובר במאורע שאירע פעם, לפני אלפי שנים, לאבות אבות אבותינו! מאורע שהיה – ונגמר! היסטוריה! לשם מה עלינו לשוב ולחוות אותו מחדש בכל שנה ושנה?

וכך גם ביחס לשאר מועדי השנה: בסוכות – אנו חווים שוב את תחושתם של אבותינו כאשר יצאו אחרי הקדוש ברוך הוא אל המדבר והוקפו בענני כבוד, בצילא דמהימנותא; בחנוכה – אנו חווים מחדש את הרוממות והשמחה שליוו את החשמונאים הצדיקים כאשר העלו את הנרות במנורה הטהורה; בפורים – אנו חווים בכל שנה מחדש את השמחה של אבות אבותינו כאשר ניצלו מידו של המן הרשע ויצאו ממוות לחיים, והשאלה נשאלת: לשם מה צריך לחוות את החוויה הזו בכל שנה מחדש? מדוע אין די בהזכרת הניסים, בהודאה, ותו לא?

למלא את המצברים

אכן לאמיתו של דבר, ההסבר פשוט:

הקדוש ברוך הוא ברא את העולם בצורה כזו, שהוא אינו מושפע מ'תיאוריות' או מ'מחשבות' – אלא **ממעשים**. אחרי המעשים – נמשכים הלבבות, אך לא להיפך... אילו הקדוש ברוך הוא היה רוצה מאתנו מחשבות בלבד, הוא היה יכול להשאיר אותנו בשמים, או לברוא עולם שכולו רוחני... אולם הקדוש ברוך הוא ברא בעבורנו עולם **גשמי** והציב אותנו בו למשך שבעים או שמונים שנה, משום שהוא רוצה מאתנו **מעשים, בפועל!**

כאשר אדם מקיים מצוה, **למעשה** – הוא נמשך אחריה, והיא זו שמרוממת ומעדרת אותו, עד שהיא מביאה אותו לידי השגות גבוהות. אולם את אותן השגות – לא ניתן להשיג באופן ערטילאי, מופשט, מבלי מעשים בפועל. כך נברא העולם, כך נברא האדם, ורק הוא יתברך בחכמתו שאין לה קץ יודע למה ומדוע.

ועתה, נמשיך ונתקדם שלב נוסף:

האדם, אינו יכול להמשיך במסלול חייו באופן רציף, ולהסתמך על 'כח המשיכה', או במקרה זה: 'כח ההמשכיות'... בדיוק כפי שאדם זקוק לשינה מדי יום ביומו, וגם לאוכל ולשתיה, בכדי למלא את המצברים הפיזיים שלו – כך גם הוא זקוק מפעם בפעם למלא את המצברים הרוחניים שלו. הוא אינו יכול לצעוד שבעים או שמונים שנה בלי לספק לעצמו אנרגיה רוחנית מחודשת.

משום כך, העניק לנו הקדוש ברוך הוא 'נקודות טעינה', בהן אנו יכולים למלא את המצברים הרוחניים שלנו. בכל יום, יש לנו שלש תפילות שמהוות נקודות טעינה יומיומית, אולם מעבר לכך – הוא העניק לנו נקודות טעינה משמעותיות יותר, בשלשה מועדים בשנה: בפסח, בשבועות ובסוכות. אנו לא יודעים ולא מבינים, מדוע בין פסח לשבועות ישנם רק חמישים יום, בעוד בין סוכות לפסח ישנה חצי שנה תמימה... אולם הוא יתברך, בחכמתו, ידע כי אלו המועדים המתאימים לטעינת המצברים שלנו, והוא הכין לנו אותם ברחמיו וקבע אותם בתורתו.

וכפי שהקדמנו, האדם נברא בצורה שבה הוא אינו יכול לפעול באופן מופשט, במחשבות והרהורים... דרך הפעולה שמשפיעה על האדם היא דרך הפעולה הפיזית, המעשית, אשר אחריה נמשכים הלבבות!

משום כך, בשלשת המועדים הללו, קבע לנו בורא העולם **מעשים** אשר יש לעשותם, בכדי שבאמצעותם נוכל לפעול בנפשנו ולמלא את המצברים הרוחניים שלנו בדלק – שיזין אותנו במהלך השנה כולה. המעשים הללו, הינם מעשים שבאמצעותם אנו **חווים** את אותן חוויות רוחניות עוצמתיות שחוו אבותינו בימים ההם בזמן הזה, ובכוחם להעניק לנו אנרגיה רוחנית צרופה.

תחנת טעינה ראשונה: פסח

כך, בפסח. כל אדם חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים: הוא בעצמו ממש! אנחנו יושבים כבני חורין, אוכלים מצה ומרור, מסבים כבני מלכים, ובכך – אנו חווים שוב את חווית היציאה מעבדות לחירות, מהיותנו עבדי פרעה – להיותנו עבדי מלך מלכי המלכים! התחושה המופשטת הזו, מקבלת פנים חדשות, מציאותיות ומוחשיות, וכך – ביכולתה לפעול פעולה משמעותית בנפשנו, ולהטעין את המצברים הרוחניים שלנו! אנו לא מספרים את מה שהיה 'פעם', את מה שנעשה לאבותינו... אנו חווים **היום** את מה שנעשה **לנו עצמנו!** וזו כבר תחושה שונה לחלוטין, שהשפעתה עוצמתית וכבירה!

משום כך, את ליל הסדר, אנו פותחים במילים: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים". ולכאורה, יש להתפלא: מהי משמעותן של המילים הללו – בהן בחר בעל ההגדה לפתוח את ההגדה של פסח? למה שייכות המילים הללו? הן הלא אינן חלק מה'מגיד' – אותו כידוע אנו פותחים בגנות ומסיימים בשבח, מארמי אובר אבי ועד סיום כל הפרשה כולה... אז מה הן בכל זאת נועדו לייצג?

ובכן, חשבתי לומר רעיון יפה בענין זה:

כידוע, כשאדם רוצה להתחבר למקום מסוים, או לתקופה מסוימת, הוא מנסה להתחבר **לאוירה** ששררה באותה תקופה או באותו מקום. למשל: אם נרצה להתחבר לתקופה שלפני מאה או מאתיים שנה, אנו נצטרך לבנות בית שאינו מחובר לחשמל, ואולי גם לא לצנרת מים, אלא מואר באמצעות עששיות, והמים מונחים בו בפינה בחבית גדולה אותה ממלאים מהבאר שבחצר... וכך גם ביחס לתקופות מוקדמות יותר: באמצעות חפירות ארכיאולוגיות, מצליחים חוקרים לשחזר את צורת החיים בימים עברו ובתקופות שונות, ועל ידי כך ניתן לאפשר לאנשים לחוות את התקופה ולהתחבר לאוירה ששררה באותם ימים – ומתוך כך להתחבר אל התקופה עצמה.

מלאכת השחזור, נעשית כמובן בימינו אנו. לא מדובר על מציאות שהיתה קיימת באמת בימים עברו. אבל למעשה, זה לא משנה: שחזור איכותי – יאפשר לחוות את אוירת הימים 'ההם', וכך להתחבר אל התקופה ואל תחושותיה.

ובכן, בליל הסדר – אנו הלא מצווים להכנס לנעליהם של יוצאי מצרים, ולנסות לחוות ככל שניתן את המציאות ואת האווירה ששררה בימים ההם – בכדי שנוכל באמת ובתמים להתחבר אל התקופה. כיצד נעשה זאת? בעל ההגדה מסייע לנו איפוא מיד במילים הראשונות בהן הוא פותח את הגדתו, המילים בהן אנו עוסקים: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים".

כלומר: בעל ההגדה בעצם אומר לנו: ראו את המצה הזו שאתם אווזים בידכם... **זה מה שאכלו אבותיכם לפני אלפי שנים!** תכנסו אל האווירה, תחו את השחזור, ומתוך כך – תוכלו להתחבר אל התחושות ואל רוח התקופה: אל אוירת השעבוד כמו גם אל אוירת הגאולה, בכדי לשאוב מהתחושות הללו את האנרגיה הרוחנית שתמלא את המצברים שלכם לקראת המשך המסע בדרך החיים!

ואכן, מסופר, שפעם שאלו את ה'חזון איש' מדוע הוא אינו משתמש במצות מכונה בפסח. כידוע, סביב נושא זה של מצות היד או מצות המכונה – התנהל פולמוס גדול, כאשר רבים טענו כי מצות המכונה מהודרות יותר – משום שכל הפעולות הנדרשות מתבצעות במהירות רבה הרבה יותר ובלי מגע יד אדם, וזאת אפילו בימים בהם רמת ההידורים באפיית מצות המכונה לא היתה כה גבוהה כמו בימינו [כמובן, חסרון של מצות המכונה עדיין הינו בנושא ה'לשמה', אך לא זה המקום להרחיב בכך]. ובכן, ביקשו השואלים לברר: מדוע אין ה'חזון איש' משתמש במצות מכונה – חרף ההידור שיש בכך?

אלא ש'החזון איש', לא השיב את התשובה האמיתית – אותה סבר כי אין זה המקום להשיב, אלא השיב בפקחות ואמר: "איני יודע... אבל אצלי בהגדה כתוב: 'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים'... וזאת אני יודע בבירור: בצאתם ממצרים – לא אכלו בני ישראל מצה מרובעת שנאפתה במכונה, אלא מצת יד..."

על פניו, נראים הדברים כ'התחמקות מחוכמת'... אולם לאמיתו של דבר, על פי האמור, טמון בדברים עומק רב. שכן בליל הסדר בפרט, ובחג הפסח בכלל – אנו מבקשים להתחבר אל אוירת הימים ההם, שכדי שנוכל לחוות באופן מלא ככל שניתן את החוויה שחווינו אבותינו כשיצאו מעבדות לחירות. לשם כך, עלינו לשחזר עד היכן שידנו משגת – את המציאות ששררה בימים ההם, את הוואי החיים ואת רוח התקופה. את זאת, ניתן לעשות באופן הטוב ביותר – על ידי אכילת אותה המצה שאכלו אבותינו: מצה עשויה ביד, חפה לחלוטין מכל התפתחות טכנולוגית עכשווית...

תחנת טעינה שניה: שבועות

וכך גם בשבועות, המהווה את התחנה השניה בשנה בה אנו טוענים את המצברים הרוחניים שלנו. בליל חג השבועות, אנו ערים כידוע במהלך כל הלילה ועוסקים בתורה, וזאת, בכדי לתקן את הפגם שנמצא בעם ישראל בעת מעמד הר סיני – כאשר הלכו לישון בליל קבלת התורה.

וכבר עמדנו על כך במאמר אחר ושאלנו: מה הפגם בכך שבני ישראל הלכו לישון בליל מתן התורה? הלא אך

מתבקש היה, שלקראת המעמד הנורא הצפוי להם למחרת היום, המעמד האדיר אשר עתיד לשנות את פני ההסטוריה ולהוות את ציון הדרך המשמעותי ביותר בתולדות עם ישראל – הם יבקשו לישון היטב, בכדי להגיע רעננים וערניים אל הרגעים הגדולים הללו!

אולם ביארנו, כי הטענה כלפי עם ישראל היתה שונה: הטענה לא היתה **מדוע** הם הלכו לישון, אלא **כיצד** הם היו מסוגלים ללכת לישון!

כידוע, הקדוש ברוך הוא התנה עם מעשה בראשית בעת בריאת העולם, כי אם עם ישראל לא יקבלו את התורה – יחזור העולם כולו לתוהו ובוהו. הגמרא (שבת פ"ח, ע"א) אומרת, שכל מעשי בראשית חרדו וחששו לקראת היום הגדול הזה – יום קבלת התורה, בו, כך הם הבינו, יחרץ גורלם: לקיום או לאבדן מוחלט, שהרי אם לא בריתי יומם ולילה – חוקות שמים וארץ לא שמתי.

והנה, כל הבריאה כולה במתח עצום, כולם מכירים בכך שהיום הממשמש ובה הינו היום הגורלי ביותר לקיומה של הבריאה כולה, ואילו בני ישראל? הם הולכים לישון... כאן, התעוררה התביעה: כיצד אתם יכולים ללכת לישון בשלוה כאילו כלום לא מתרחש, בו בזמן שעתידיה של כל הבריאה כולה מוטל על כף המאזניים?

ואמנם אף הבאנו, כי לא זו בלבד שכל הבריאה כולה היתה במתח לקראת יום קבלת התורה, אלא שבאמת כבר היה מוכן שד מיוחד בשם 'טבוח', שניתנה לו רשות לטבוח את גופם ודמם של ישראל אם לא יקבלו את התורה! לא מדובר במשהו תיאורטי... מדובר על מציאות ממשית, מוחשית, שיש לה אפילו השלכות הלכתיות: עד לימינו אנו – ישנה סכנה בהקזת דם בערב חג השבועות, משום שאותו השד, 'טבוח', מתחזק ביום זה ועלול להזיק! הסכנה כה חמורה ומוחשית, עד שמפורש בשו"ע כי בכל ערבי החגים אסור להקזי דם – גזירה שמא יבוא אדם להקזי דם בערב חג השבועות!

והנה, כבר שאלנו: הא ניחא בימים ההם, בערב מעמד הר סיני – ניתן להבין כי השד היה מוכן בשיא כוחו וניתנה לו הרשות להרוג את ישראל אם לא יקבלו את התורה. אולם מאז, הלא כבר זרמו הרבה מים בירדן... עם ישראל קיבל את התורה, הבריאה זכתה בזכות קיומה, והסכנה ירדה מעל הפרק! מדוע עד לימינו אין להקזי דם בערב חג השבועות?

אולם ביארנו, כי טעות היא לסבור שההתרחשויות הרוחניות המתוארות ביחס למתן תורה – היו ואינן... מדובר במציאות רוחנית שחוזרת בכל שנה ושנה, בימים ההם בזמן הזה! בכל שנה ושנה בחג השבועות – עומדת כל הבריאה במתח בבחינה מסויימת, משום שהיא יודעת שקיומה תלוי בקבלת התורה המחודשת על ידי עם ישראל!

לכן, אנו נשארים ערים בחג השבועות מדי שנה בשנה, בכדי להורות ולהבהיר שאנו מכירים במה שמוטל על כף המאזניים. אנו יודעים ומבינים עד כמה היום הזה גורלי, משמעותי, עבור כל הבריאה כולה, ומשום כך, כביכול, איננו מסוגלים לישון בלילה שכזה!

במילים אחרות ניתן לומר, כי בחג השבועות – אנו לא רק **מזכירים** מאורע שהתרחש אי פעם, לפני אלפי שנים, אלא **חווים אותו מחדש!** אנו חווים שוב את המתח של הבריאה כולה לקראת קבלת התורה, אנו חווים שוב את המעמד הנורא, אנו חווים שוב את ה'נעשה ונשמע', אנו חווים שוב את האש המתלקחת גם אם איננו יכולים לראות אותה במו עינינו, ובכך – אנו מטעינים מחדש

את המצברים הרוחניים שלנו באמצעות אותה חוויה רוחנית נעלה!

תחנת טעינה שלישית: סוכות

וכך גם באשר לחג הסוכות. בחג הסוכות, כולנו עוזבים את דירת הקבע שלנו, ועוברים להתגורר למשך שבעה ימים בדירת עראי. התורה אינה מסתפקת ב'זכרון' של הסוכות בהן ישבו בני ישראל בעת יציאת מצרים, או ב'זכרון' ענני הכבוד בהם הקיף ה' יתברך את עמו... היא דורשת מאתנו לצאת **בפועל** מבתינו, ולקבוע את מגורינו בדירות עראי!

במהלך שבעת ימי חג הסוכות, דירות העראי אמורות להיות תחליף מלא לדירות הקבע. אנו אמורים להשתמש בדירות העראי הללו, בסוכות שלנו, בדיוק באותו האופן ובאותה המידה שבה אנו עושים בימים כתיקונם שימוש בדירות הקבע: לאכול, לישון, ללמוד, לדבר, ובקיצור: כל תשמיש שדרכו של אדם לעשות בדירת הקבע שלו – עליו לעשות כעת בדירת העראי.

ולכאורה, לשם מה נחוצה כל ההשקעה הזו? האם לא היה די בכך שאנו נשב בבתי הקבע שלנו, נסב סביב שולחנות ערוכים, ונעלה על נס את זכרון של הסוכות או את זכרם של ענני הכבוד? מדוע עלינו לעזוב את בתינו, להעביר את מטלטלינו, ולקבוע את מושבנו **בפועל** בדירות עראי למשך שבעה ימים?

התשובה הינה, כפי שהבהרנו עד כה: בכדי שנוכל באמת **לחיות** את החוויה העוצמתית שחוו אבותינו כאשר הוקפו ברחמיו של אבינו שבשמים בהנהגה ניסית מופלאה וכוללת – עלינו לשחזר את אותה מציאות במידה הרבה ביותר שניתן... כמובן, אנו לא יכולים להקיף את עצמנו בענני כבוד... אבל על ידי היציאה מבתי הקבע אל דירות העראי – אנו משחזרים במידה הרבה ביותר שתתכן את התחושה שליוותה את אבותינו בימים ההם, בכדי שחוויה עוצמתית זו תטעין את המצברים הרוחניים שלנו באנרגיה רוחנית שתספיק למשך התקופה הבאה עלינו לטובה!

נמצא איפוא, לסיכומי של דבר, כי בשלשת הרגלים – אנו למעשה **משחזרים** את התחושות ואת החוויות הרוחניות שחוו אבותינו בנקודות ציון משמעותיות במהלך התהוות אומתנו, כאשר המטרה הינה: לאפשר לנו לחוות את החוויות הרוחניות הללו במידה רבה, ובכך – למלא את מצברינו הרוחניים באנרגיה שתאפשר לנו להמשיך לעלות ולהתעלות ברוחניות במהלך השנה כולה.

כך, בשלשת הרגלים אותם נצטוונו מדאורייתא לחוג, שלשת הרגלים אשר התורה הקדושה קבעה כי הם מהווים את המינימום ההכרחי בכדי לספק לנו די אנרגיה רוחנית לצורך עבודתנו במהלך השנה כולה. וכך, באותה מידה, גם באשר לזמנים אחרים – אשר חכמים הוסיפו במועדים מאוחרים יותר, לשם אותה מטרה בדיוק:

בעת מתן תורה, מדרגתו הרוחנית של עם ישראל היתה כזו, שאיפשרה לו לתפקד רוחנית במהלך שנה שלמה באמצעות אנרגיה שייספקו לו שלשה רגלים בשנה. אולם בתקופות מאוחרות יותר, עם ירידת הדורות, כבר לא היה בכך די... שלשה רגלים – לא הספיקו, ולשם כך, הוסיפו חכמים עוד שני חגים בלוח השנה: חנוכה ופורים.

גם בחגים אלו, כמו בשלשת הרגלים, אנו לא מסתפקים בהעלאת זכרונות תיאורטיים אודות הניסים שנעשו לאבותינו. אנו נדרשים לבצע מעשים בפועל, מעשים **מוחשיים וממשיים**, שישפיעו עלינו ויאפשרו לנו לחוות בפועל, למעשה, את התחושות שליוו את אבותינו בנקודות ציון משמעותיות: כך בפורים, וכך בחנוכה.

וכך, למעשה, מצטרפות עוד שתי נקודות טעינה רוחניות משמעותיות ללוח השנה שלנו: האחת בחודש אדר והאחת בחודש כסלו. גם בנקודות אלו, כמו בחברותיהן שנקבעו בתורה הקדושה עצמה – אנו חווים חוויות רוחניות עוצמתיות, שמעשירות את מקורות האנרגיה הרוחנית שלנו, וממלאות את המצברים בערכים, תחושות ויכולות רוחניות – שתאפשרנה את המשך התקדמותנו הרוחנית!

כמידת ההכנה כך מידת ההצלחה!

וכעת איפוא, נחזור לענייננו...

כפי שהבהרנו, חג השבועות – הינו חג שבו אנו עומדים לקבל את התורה מחדש, תוך שאנו חווים מעין אותה חוויה רוחנית כבירה שחוו אבותינו בעמדם לפני הר סיני. אל המעמד הזה, שעומד להתרחש בעוד מספר שבועות – לא נוכל להגיע סתם כך, מבלי הכנה מוקדמת. אנו חייבים להתכונן לקראתו כראוי, ולהיות 'כלי קיבול' מתאים – אליו ניתן יהיה ליצוק את האנרגיה הרוחנית שביכולתו של היום הזה להעניק לנו.

לשם כך, אם כן, נועדו ימי הספירה. בכדי שנוכל להכין את עצמנו כראוי, להתקדם ולהתרומם מיום ליום עד שבהגיע הרגע הגדול, כאשר נקבל את התורה מחדש בחג השבועות – נהיה ראויים לקבל את התורה ולספוג את העושר הרוחני שמרעיפים עלינו משמים ביום זה.

בכל אחד מימי הספירה, עלינו להתקדם צעד נוסף. להתרומם עוד קצת. להתעלות במדרגה נוספת, בין אם מדובר בקנייני התורה ובין אם בהתעלות מסוגים אחרים. בכל יום, כאשר אנו סופרים כמה ימים כבר חלפו מאז החלה עבודת ההכנה שלנו לקראת קבלת התורה – עלינו לבחון את מצבנו, לוודא כי אכן התקדמנו ביחס ליום הקודם, ובכלל: לוודא כי קצב ההתקדמות שלנו מאז החלה עבודת ההכנה הרוחנית שלנו – משיב רצון.

אם באמת נתכונן כראוי לקראת קבלת התורה, אין ספק שהקבלה עצמה תהיה אחרת. וככל שהקבלה שלנו תהיה אחרת – כך ההשפעה של היום הזה תהיה משמעותית בהרבה! הלא כבר הזכרנו, כי יום מתן תורתנו מדי שנה בשנה, מהווה יום של דין על מידת הסייעתא דשמיא לה יזכה כל אחד מאתנו בלימוד התורה! ובכן, אין כל ספק בכך שכלל שההכנה תהיה ראויה יותר – כך שפע הסייעתא דשמיא יהיה רב יותר! בדיוק כפי שמידת ההכנה שלנו לקראת ראש השנה – היא זו שמשפיעה בסופו של דבר על מידת השפע שיכתב לכל אחד מאתנו ביום הדין הגדול והנורא!

מאחר וכל אחד מאתנו בודאי שואף ומשתוקק לעלות ולהתעלות, מאחר וכל אחד מאתנו מבין שסייעתא דשמיא בלימוד התורה הינה בעלת השפעה כבירה על כל עתידו הרוחני – אין ספק בכך שכל אחד מאתנו יעשה כל שביכולתו בכדי להכין את עצמו כראוי לקראת יום הדין הממשמש ובא: יום הדין על לימוד התורה, ובכדי שביום הגדול הזה יהיו לנו די כלי קיבול אותם נוכל למלא במצבורי אנרגיה רוחנית שתלווה אותנו למשך השנה כולה!

פרקי עיון

גליון יא שנה א

אייר ה'תשע"ט

מרבתינו לבית בריסק זי"ע א

ביאור עניין הדגלים וגודל מעלתם של ישראל בשעת מתן תורה

‘מה תחזו בשולמית כמחולת המחנניים’

וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאתם (במדבר א נב).

במדרש רבה (פ"ב ס"ח) לבית אבותם לא היה צריך לומר אלא איש על דגלו באותות יחנו בני ישראל, מה ת"ל לבית אבותם, הה"ד (איוב לו) 'אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק' בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה אותם דגלים כמו שנתאוו, התחיל משה מיצר אמר עכשיו עתידה המחלוקת להנתן בין השבטים, אם אני אומר לשבטו של יהודה שישרה במזרח והוא אומר אי אפשי אלא בדרום, וכן ראובן וכן אפרים וכן כל שבט ושבט מה אני עושה, אמר לו הקב"ה משה מה איכפת לך, אין צריכין לך, מעצמן הן מכירין דירתן, אלא דייתיקי יש בידן מיעקב אביהם היאך לשרות בדגלים, איני מחדש עליהם כבר יש לה טכסים מיעקב אביהם, כמו שטענו אותו והקיפו את מטתו, כך יקיפו את המשכן, דא"ר חמא בר חנינא כיון שבא אבינו יעקב ליפטר מן העולם קרא לבניו דכתיב (בראשית מט) 'ויקרא יעקב אל בניו ובירכן וצוון על דרכי האלוקים וקבלו עליהם מלכות שמים משגמר דבריו אמר להם וכו', ואם עשיתם וטענתם את מטתי כשם שצויתי אתכם האלוקים עתיד להשרות אתכם דגלים, כיון שנפטר טענו אותו כשם שצוים שנאמר 'ויעשו לו בניו כן כאשר צום' הוי (איוב לו) 'אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק' שמיעקב היה בהם דעה היאך ישרו דגלים, ולפועלי אתן צדק זה הקדוש ברוך הוא שפעל פעולות טובות עם ישראל, וכדי ליתן להם פעולה טובה בשכר שקיימו מצות אביהם לא צום לחנות דגלים אלא כמצות אביהם, צדק עמהם שלא שינה הדבר שלא ליתן מחלוקת ביניהם, לכך נאמר 'לבית אבותם' כענין שהקיפו מטת אביהם כן יחנו, הוי 'לבית אבותם יחנו בני ישראל', ע"כ לשון המדרש.

והנה צ"ב למה יאמרו כן [שירצה כל אחד להיות בחלק אחר ולא בחלקו] ואפשר דהנה במדרש (פ"א סי' ג-ו) מבואר גודל עניין הדגלים, **וברמב"ן** (ב ט) כתב שהדגלים כללו כל הבריאה כולה עם תיקון כל העולמות. **ובנפש החיים** ביאר באריכות דאע"ג דהאבות קיימו כל התורה כולה קודם שנתנה, מכל מקום כשראו שלתקון הבריאה צריך לעבור עליהם היו יכולים וכמו שיעקב נשא ב' אחיות, אבל מזמן קבלת התורה אסור לעבור על שום דבר קטן אפילו אם רואה שיוכל לתקן דברים גדולים עי"א. וכתב 'אדם ובהמה תושיע ה' ודרשו חז"ל אלו בני אדם ערומים בדעת ונמשכים אחריו כבהמה, והיינו כנ"ל. **ובמדרש** (פ"ב ס"ג וס"ו) איתא שהדגלים נתחדשו בסיני, ויש לפרש כנ"ל דהיינו שנתחדש אז הנהגה ע"פ התורה בדגלים.

וזהו שנצטער משה אולי יאמרו יהודה שלפי השגתם בעניין דגלים הם צריכים להיות בדרום כדי לתקן העולמות ולא במזרח, וכן השאר, וע"ז השיב לו הקב"ה שכבר נהגו במקומות אלו מזמן יעקב אביהם ולא יפקפקו כלל [גם לפי ההשגות שלהם].

והנה במדרש (פ"ב ס"ד) איתא עוד שאומות העולם יאמרו שאכן יש מעלות לישראל אבל גם הם יכולים ליתן מעלות לישראל, וישראל עונים להם 'מה תחזו בשולמית כמחולת המחנניים'. **והרמב"ם באגרת תימן** מביא דברי המדרש וכתב בתשובת ישראל לאומות **שמחולת המחנניים היינו מתן תורה**, משה מחנה לעצמו ואהרון מחנה לעצמו וישראל מחנה לעצמם, ולכא' צ"ב וכי לא מצאו מעלות אחרות במתן תורה.

וביאר הגרי"ז דהנה בשעת מתן תורה נתהפכה כל הבריאה עוף לא פרח וכו' ואז ה' לכלל ישראל רק מצוה אחת קטנה 'השמר מעלות בהר ונגוע בקצהו' שכל אחד ה' לו מחיצה לעצמו, וזה הרבותא **דאע"פ שהבריאה כולה הייתה מתהפכת מכל מקום כלל ישראל שמרו על מקומם**. ובי' הגרי"ז דזה מה שכתוב בתהילים 'קול ה' בכח וכו' שובר ארזים וכו' לבנון ושריון וכו', שכל העולם כולו נזדעזע בשעת מתן תורה, ואעפ"כ 'ה' יברך את עמו בשלום' שכולם עמדו בשלום על מקומם, ואפי' אם לפי השגתם היו משיגים מדרגות יותר גדולות אם היו עולים בהר עצמו.

וי"ל דזהו שנתחדש בסיני עניין הדגלים, ולכן א"א לשנות מזה אפי' אם ע"פ השגת האדם ישיג יותר אם ישנה ממה שכתוב בתורה. ודבר זה הוא קשה לקיים והרי מיד לאחר מתן תורה נכשלו בחטא העגל, ומבואר ברמב"ן דחטאם ה' שעשו ע"פ השגתם, ולא ה' שום קיום לעולם לולא שבט לוי שעמדו על משמר התורה ולא שינו ע"פ השגתם, וזה ה' רק בהנהגה של 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו' וכו', **דהיינו שאין שום חוב חוץ מציווי התורה**.

וע"ע משנכ"ת ברשימות תלמידים ממין הגרי"ז זי"ע א (בראשית כח יז) עה"פ 'מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים'. ושיר השירים (ז א) עה"פ 'שובי שובי השולמית'. ושם הובא מרשימות תלמידים **מהגרא"י הלוי שליט"א ראש ישיבת בריסק** בא"ל: והנה עה"פ (במדבר ח ג) ויעש כן אהרון אל מול פני המנורה העלה נרותיה' פרש"י להגיד שבחו של אהרון שלא שינה. והנה דעת הרמב"ם היא שהמנורה הייתה עשויה בצורה כזו

שהנרות בכל צד היו נטויים לצד נר האמצעי [ודלא כרש"י דס"ל שהי' מטה הפתילות, אבל לא היו הנרות קבועים כך] **והקשה הגר"ד הלוי זצוק"ל** דא"כ איזה שבח הוא שלא שינה, הא אם הי' רוצה לשנות הי' צריך לקחת גרזן להקיש את המנורה לשנות צורתה. ומבואר מזה דהוה שבח לאהרון שלא נטל גרזן והכה במנורה לשנות צורתה. ועניין 'צו האקץ' דער מנורה' [הכאת המנורה] שייך בכמה אופנים, ולמשל הרמב"ם (סוף הל' איסורי מאבח) מנה תשעה מיני שמנים, ורק שלשה מהם כשרים, ולמנחות הרי כל השמנים כשרים [ולא רק ט' אלו] וא"כ למה נמנו, אלא לאשמעינן איזהו המובחר לגבי מנחות. והנה החילוק בין השמנים הכשרים למנורה לבין הפסולים הוא דק מאד, ויכול להיות שלא ירגישו בהשינוי כלל והי' אם יום א' לא יהי' שום שמן כשר כלל, יתכן שיפסוק א' שיש להדליק היום בשמן הפסול, כי איך אפשר שלא הי' דולק המנורה יום אחד. אמנם יהודי נאמן יבין שאי"צ לדאוג שידלק המנורה על זה הקב"ה ידאג, ואנו נצטוונו להדליקו רק בשמן כשר, וכשאין שמן כשר הרי אנו פטורים מלהדליקו, ומה לנו אם לא ידלק יום אחד, וזה שפוסק שא"א שיהיה דבר כזה שלא ידלק יום אחד ומשום כך יש להדליק בשמן פסול הרי הוא כאילו נוטל גרזן ומכה במנורה [כאילו נוטל האק אונד צו האק'ט דער מנורה] (ושם). **ואומרים על זה משל מהחפץ חיים** לקיסר אחד ששלח את בנו לקיסר במדינה אחרת, ומקודם הזהירו שלא יתערב [וועטען] כלל וכלל לשום סיבה בעולם, וכשהי' קרוב לסוף נסיעתו פגש ב' אנשים ואמרו לו שיש לו חטטה בגבו שמכוסה בבגדו, וכמובן שהכחיש את זה, אמנם הפצירו בו מאד, ובסוף אמר אחד דהנה כל כבוד המלכות של אביך בסכנה, רק תפשיט את בגדיך ונראה שבאמת אין לך חטטה ואז ניתן לך מליון, הבן חשב זמן ארוך על זה והחליט דאדעתא דהכי לא הזהירו אביו, דהאיכא חשש באיון המלכות וגם הרי יש ריוח נקי של מליון לאביו כיון שהוא יודע שאין לו חטטה, ולכן הפשיט בגדיו ונתנו לו המליון. כשהזר אצל אביו סיפר לו המעשה, וצעק עליו אביו הלא הזהרתך שלא תתערב כלל, תדע לך שעל ידי מעשה זה הפסדת חמש מליון, שהקיסר הנ"ל התערב לי שיצליח להפשיט את בגדיך. וכן הוא שאדם חושב שיתקן הרבה אם רק יעבור איסור קטן, ובאמת מפסיד הרבה יותר וכן"ל (ושם).

בדברי האוה"ח הק' שלעתייד התחזור העבודה לבפירות

קח את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוים תחת בהמתם והיו לי הלוים אני ה' (במדבר ג מה).

[עי' באור החיים הק' שכתב 'והיו לי הלוים אני ה' הכוונה במאמר אני ה', לומר שהגם שאמרו ז"ל עתידה עבודה שתחזור לבכורות, לא ירדו הלוים מהיות לה', והוא אמרו 'והיו לי אני ה'', כשם ששמי לעולם ועד, כמו כן יהיו לי הלוים, ע"כ. ואמנם לא נדע מקור הדברים מחז"ל, ובמפרש אחד ראיתי שהמקור הוא בילקוט שמעוני שכ"מ שנאמר 'לי הוא לעולם וכאן כתיב 'והיו לי הלוים'. ולפי"ז ע"כ הכוונה שתתקיים העבודה הן ע"י הבכורים והן ע"י הלוים, וכמוש"כ הלשון 'והיו לי' גם בלוים וגם בבכורים, ועכ"פ זה פשוט שהעבודה לכהנים לא תתבטל ח"ו, וכמוש"כ 'ברית כהונת עולם']. **אבל בעיקר הדבר אמר לי מון הגר"ז זצ"ל** שלא נאמר זה בחז"ל שתחזור העבודה לבכורים. (בנין אב).

ובסידור מוה"ר שבתי סופר מפרעמישלא ז"ל (תלמידו של בעל הלבוש), נדפס בשיר שחיבר 'ובנה עירך וגם בירך [בירתך], ואשיר שם בכל כוחי, ובבכורך יהי שירך, אדון הכל שמע שיחי'. ובביאור השיר שם בפ' ראשון כתב פ' לעתיד יחזור להיות עבודה בבכורים כאשר היתה קודם שחטאו בעגל, אדון הכל שמע שיחי להיות זוכה לעבדך בכ"ה כי גם אני בכור עכ"ל. ובהערות המוציאים לאור שם מצויין שבכת"י הועבר קו מחיקה מתיבת 'לעתיד' עד תיבת 'בעגל'. וכפיה"נ חזר בו מפ' זה.

ויש שהביאו מקור לדברי האוה"ח"ק מספרי (בהעלות פי"א טז) **'בכל מקום שנאמר 'לי' קיים לעולם ולעולמי עולמים**. ככהנים הוא אומר וכו' בבכורים הוא אומר (במדבר ח) **כי לי כל בכור בבני ישראל**. ע"כ. וכע"ז גם בויק"ר (פ"ב ב) **בכל מקום שנאמר 'לי' אינו זו לעולם לא בעה"ז ולא לעה"ב וכו' בבכורות כתיב (במדבר ג) 'כי לי כל בכור' ע"כ**. אכן דברי חז"ל אלו מובאים ברבינו בחיי (כי תשא פל"ד ב) עה"פ 'כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם' מי שזוכה שהוא בכור מעלה גדולה היא וכו' ועבודת הקרבנות מימות עולם בבכורות היתה וכו' ואח"כ נפסלו הבכורות כמעשה העגל והופרשו הלוים במקומם שתהיה העבודה בהם ולא בבכורות, ואע"פ שאין העבודה בהם יש להם מעלה ויתרון על שאר בני אדם מצד שהם בכורות. דרשו חז"ל כל דבר שנאמר בו 'לי' הוא בעה"ז ובעה"ב וכו' ויצטרך הבכור שיחזיק בתורה ויר"ש יותר משאר בנ"א מצד המעלה שבו שהוא בכור ע"כ. [וע"ע כב"י (או"ח סי' קכח) שהביא מזהר הק' (נשא קמו) בעי קדושים (כהנים) לקדושי ידי ע"י דקדישא, מאי קדישא, דא לויאה, דבעי כהן ליטול קדושא דמיא מן ידיו, דכתיב 'וקדשת את הלוים. (כהנים צריכם לקדש ידם על ידי קדוש, והם הלוים וכו'). ובבאר היטב (שם ח) הביא משם מהר"י מולין וב"ח שאם אין שם לוי יוצק בכור שהוא פטר רחם שהוא קדוש ונכנס תחת הלוי. ובמג"א דדוקא בבכור לאם ולא בכור לאב שלא מצינו בו קדושה האידנא.

הגליון מוקדש לעילוי נשמת:
שמעון ב"ר אברהם
ע"ה

גליון רב"י פ' במדבר
כ"ז אייר ה' תשע"ט
רמת השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מתוך הספר **'גאון יעקב'** – לקראת חג מתן תורה חוזר המבצע המיוחד **75 ש"ח** לסט כולו, מחיר עלות הדפסת הספר. נתרם לעילוי נשמת שמעון בן הרב אברהם סולטן ע"ה

אל משה לאמר, ' כמו ש'יידבר אל משה לאמר, בעניין 'ועשו להם ציצית', כך גם 'שבתותי תשמור', וכך יש גם מצוה דאורייתא לסדר את החניה והמסעות כשעם ישראל היו במדבר בדרכם לארץ ישראל.

'סביב לאהל' זה סביב ספר התורה

'ויידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו' כל איש ואיש יחנה בריכוז הזה, היכן שהדגל שלו נמצא, 'באותות' אומר המדרש¹: 'סימנין היו לכל נשיא ונשיא מפה וצבע על כל מפה ומפה' אותות זה דגלים להראות מה הדגל שלו, 'לבית אבותם' - למשפחות האבות יחנו בני ישראל, 'מנגד סביב לאהל מועד' - שהחניה המסודרת תהיה סביב לאהל מועד. דהיינו שבמרכז נמצא המשכן ומסביב לו בכל הצדדים נמצאים י"ב השבטים, וזה כדי לחנך את הדור הראשון של מקבלי התורה, שבמרכז של הכל מצוי המשכן, הכל סביב לו. מהו המשכן?

ר' יוחנן בן זכאי ברך את תלמידיו: " יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם"² לגבי הרגשי הפחד מלעבור על חוק מחוקי התורה, שיהיה המורא הזה כמו שאדם מפחד לעבור ברמזור אדום כשיש נידת משטרה במקום, ודאי שהוא מפחד לעבור על החוק הזה, הלואי שיהיה מורא שמים, להוציא משהו בשבת לרשות הרבים או להכניס לפה דבר שהוא לא בטוח לגמרי בכשרות שלו, כמו הפחד של אדם מחוקי בשר ודם.

אבל עניין הידיעה מה הוא מתן תורה לישראל הוא כך; מתן תורה לישראל הוא בבחינת - כי הם חיינו, זה עומד מעל הערך של עצם החיים והמוות שלנו. יש הלכה בתורה, שאדם חולה הולך לרופא, וכשיש פצע, ישים תחבושת ויטפל בריפוי, ושאדם ישמור על הבריאות שלו, ומדרע עושים זאת? לא מפני שטוב לנו, אלא רק מפני שזה רצון השם. כמו שרצון השם הוא שנשמור שבת, כך רצון השם שנשמור על הגוף שנתן לנו. אנחנו לא אדונים על הגוף. הקב"ה רוצה שהגוף יהיה בריא, ונשמור על הנכס שהקב"ה נתן לנו, לכן התורה מתנגדת לסיגופים כשזה לא לפי ההלכה.

כשניתנה תורה לעם ישראל מיד ניתנו ההלכות הברורות, שישנם דבר ים שהערך שלהם הוא מעל המצווה של שמירת בריאות הגוף. במקום שיש הלכה כזאת אז יש מצוות קידוש השם - 'יהרג ואל יעבור'. כשניתנה תורה לעם ישראל, כמו שאנחנו אומרים - 'אהבת עולם אהבתנו... תורה ומצוות חוקים ומשפטים... כי הם חיינו', תורה ומצוות הם חיינו, ואם לפי חוקי התורה יש להפסיק את החיים של הגוף, זה נקרא שהאדם קונה לעצמו חיים, כי קיום התורה זה חיים, כי הם חיינו.

ודגלו עלי אהבה

בפרשת במדבר מתואר ראשית התהוותו של עם ישראל. וכן מתואר קביעת הסדרים, במפקד, י"ב שבטים מחולקים לארבעה רבעים, דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן, דגל מחנה אפרים, דגל מחנה דן. 'ויידבר השם

"סביב לאהל" הזהירות בכבוד התורה וחכמיה

מו"ר זצ"ללה"ה פ' במדבר
תש"ע
מתוך הספר **'גאון יעקב'**

'ויידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו' (במדבר ב, א-ב)

חשיבות מרכזיות התורה בעם ישראל

לפי סדר הפרשיות יוצא³ כמעט בכל שנה, שאת פ רשת במדבר קוראים לפני חג השבועות. חשוב מאוד שאנחנו נשנן לעצמנו, ונכניס לתוך כל נשימה ונשימה שלנו, את ההרגשה שחשובה לכל אדם מישראל; את העניין הזה, של מרכזיות התורה בעם ישראל, הציר המרכזי שכל החיים סובבים סביבו. כי מתן תורה לעם ישראל זה לא כמו שיש חוקי נהיגה, אדם שנוהג בכבישים ורוצה לקבל רשיון, נותנים לו את ה'קיצור שולחן ערוך' של חוקים כך וכך תעשה, אם לא, לא תקבל רשיון, אם לא תנהג כך הח' יים בסכנה. ולא כמו כל החוקים שמוחקקים מנהיגי כל עם ועם, פרלמנטים ובתי משפט, אלה בכלל לא אותם סוגים של חוקים. זה עניין אחר לגמרי, ונסביר.

שיהא מורא שמים עלינו כמורא בשר ודם

¹ במדבר ב, א-ב
² מדרש רבה במדבר ב, ז

³ ברכות כ"ח, ע"ב

⁴ שיחה שנאמרה בכ"ז אייר תש"ע

שבמיניו כל אלה שמקדישים את עצמם לעסוק בתורה, הם כמו הלויים שהיו בימי משה רבנו והתנ"ך, הם החלק המקודש בעם ישראל "וורו משפטין ליעקב".

המצב הזה שישאל מכבדים את הלויים ויודעים שאלה הלויים הם מקודשים יותר, וישראל לא שווים אליהם, זה קיים גם היום. לכן אנו רואים כמה חשוב כבוד התורה, כבוד החכמים שלומדים תורה וכבוד גדולי התורה.

זהירות משמיעת דברי לעז על צדיקים

אני לא שומע רדיו ולא טל וויזיה, אבל מספרים לי שיש תקשורת, יומונים, שברעונים, מספרים על צדיקים שההוא עושה כך כי יש לו חשבון פוליטי כזה וכזה, "ח"ו לשמוע דברים כאלה לדבר על צדיקים, אפילו יש ביניהם חלוקי דעות כל אחד רוצה לשם שמים ואין דבר כזה בכלל שהצדיקים האלה מושפעים ממי שמייצע להם. חשבון או מפלגה או סיעה, אין דבר כזה אצל הצדיקים.

מעשה בחברי כנסת שלא שמעו לחכמים

אני זוכר שהיה מעשה שחברי כנסת קיבלו הוראה מהרבי מגור ומהסטייפלר לנהוג כך וכך בכנסת, אבל היה קשה מאוד לקבל את ההוראה הזאת, מפני שהם היו מפסידים כל כך הרבה הטבות מהמדינה, אבל חלק מהח "כ שאלו רב אחר, והוא אמר שאם יש כל כך הרבה תועלת, אז לא נורא ותעשו כך, החרדים ירוויחו הרבה כסף, בסיעה שלכם רוצים את כבוד התורה ותר וויחו הרבה קרקע ות. לא התחשבו במה שהרב "ה מגור והסטייפלר קבעו. אחד מהם כעבור זמן קצר נהרג בתאונת דרכים ואחד קיבל התקף לב כשיצא מהמקווה ונפטר. זה אש!!! היזהר בגחלתן שלא תכווה. **עובדות רבות יש בגמרות** ", אומר רבינו יונה¹⁰, הקב"ה מקפיד על כבוד ת למיד חכם יותר מעל כבוד עצמו. ומביא הרבה עובדות, אחד דיבר על שמואל בגמרא, סיים לדבר נשברה הקורה נפלה על ראשו ונהרג מיד. משל למלך, שנותן פקודה לגנרל של הצבא שכל חייל שמסרב פקודה והולך מהמערכה, עונשו מוות. לעומת זה אם אדם ירק על המלך עצמו, המלך לפעמים בודק אותו ואומר אני סולח לך, המלך רוצה להראות נדיבות, ויכול להראות נדיבות. "מלכותא דרקינא כמלכותא דארעא"¹⁰, לא במקרה יוצא שקוראים את פרשת הדגלים המשכן והלויים, סמוך לחג השבועות. זה גם עניין חג השבועות.

הקב"ה ברא את הדם שיקרש ביום השמיני כדי שיתאים למצוות מילה זה לא סיבה של מצוות מילה. המילה ניתנה ליום השמיני, זה רצון השם רצון העליון, יש כ"כ הרבה דברים ברמז דרש וסוד וכך צריך להיות. שמונה ימים זה עניין בעל משמעות גבוהה מאוד. המדרש¹¹ מדמה את זה לשמיני עצרת ועוד דברים¹². אם כן הסיבה שהמילה ביום השמיני היא כי זה חוקי התורה. וכשברא הקב "ה את אדם הראשון הוא ברא אותו כך שהגוף יתאים לחוקי התורה שקדמו לבריאתו.

כל מחנה ישראל במדבר כארבע אמות

ובעניין המשכן: פעמיים מופיע פסוק דומה בפרשה – "והלויים יתנו סביב למשכן". "וסביב למשכן יתנו", אומר רש"י: הלויים חונים קרוב למשכן, ובני ישראל בריחוק אלפיים אמה ולא יותר, 2000 אמה הם מיל, שזה תחום שבת, כדי שיוכלו בשבת ללכת מהאחלים שזה נקרא עיר [שיש להם דין של תוך העיר], לשאול שאלות את משה רבנו שנמצא במחנה לווי, ואם זה אלפיים מהמשכן יוצא שמהדירה של הלויים זה פחות מאלפיים. והרי כל שטח מחנה ישראל היה ג' על ג' פרסאות, והפרסה ד' מילין, יוצא ביחד – י"ב מיל, י"ב פעמים אלפיים אמה, זה היה הריבוע הגדול של מחנה ישראל והכל נחשב כמו ד' אמות כי כך ההלכה, עיר שבנויה בתים בתים – כל העיר היא כמו ארבע אמות ואפשר מהקצה השני ללכת בתוך העיר, בתוך המחנה, עד שיגיעו לבית האחרון, שממנו ולמשכן המרחק הוא אלפים אמה. וכך יוכלו לשאול בשבת כל שאלה ממשה רבנו ולשמוע את השיעורים ממנו ולחזור לאחלים. כדי שיוכלו להגיע. אבל הלויים עם משה רבנו כולם קרובים למשכן.

הקרב לתורה – קרוב לקב"ה

מה רואים מכאן, אמנם כל עם ישראל הם קדושים, אבל הלויים בתוך עם ישראל שעליהם נאמר: "וורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל"¹³ אלה שהם יותר מקודשים ועוסקים בתורה יותר שעות ביום, מקדישים יותר עמקות בתורה, הם יותר קרובים למשכן ולקב"ה. וכך זה בכל הדורות, כל עם ישראל חייב בכל תרי "ג מצוות התורה, אבל אומר הרמב"ם בסוף הלכות שמ יטה ויובל¹⁴,

¹¹ פסיקתא דרב כהנא, פסקא כ'ח, ביום השמיני עצרת.

¹² ראה אור החיים ויקרא יב, ג.

¹³ במדבר א', נג.

¹⁴ במדבר א', נג.

¹⁵ דברים לג, י.

¹⁶ פרק י"ג, הלכה י"ג: "ולא שבת לוי בלבד אלא כל איש ואיש מקל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדיל לעצמם לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה' והלך נשר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו על החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לזה העולם. הרי דוד עליו השלום אומר (תהי טו, ח) ה' קנת חלקי ופסיו אקנה תמיד גורלי".

למשכן יש חצר, בתוך החצר מבנה של שני חדרים; האחד היכל, והאחד קודש הקדשים, ביחד זה – 'אהל מועד'. המקום המקודש ביותר הוא קודש הקדשים. ומה יש בקודש הקדשים – רק ארון אחד, ומה יש בארון? שני לוחות הברית ואח"כ כשסיים משה לכתוב את ספר התורה, הכניסו אותו לשם. א"כ מה הציר שסביבו הכל סובב ספר התורה!

השם קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז

חז"ל" אומרים 'איסתכל באורייתא וברא עלמא', הקב"ה ברא את התורה לפני בריאת העולם, המדרש בפרשת בראשית מביא משל: לפני שבונים בניין רשמים בכתב את התכנית של הבניין, כל פרט ופרט של התכנית, ועל פיה הבנאי בונה את הבניין. כך העולם נקבע לפי התכנית של התורה. הבאנו פעם דוגמה, מדי פעם חוקרים מגלים במחקרים דברים מאוד מעניינים. יש בטבע דברים שהם נקראים 'חוקי טבע', למשל, כשאדם נפצע, חתך את האצבע ויוצא דם, הדם יוצא בכמות מסויימת ונפסק, למה הדם לא ממשיך לזרום? הרי הוא בתוך צינורות, יש בגוף צינורות צינורות חוטי דם ושם זורם הדם.

להתבונן בפלאות הבריאה

כשנשבר צינור של מים דק שבדקים, הכביש מתמלא מים, המים לא מפסיקים לזרום מאליהם. אבל כשאדם נפצע נחתך הצינור שהדם זורם דרכו, ובכל זאת הדם מפסיק לזרום והסיבה היא, כי הדם הזה שיוצא לאוויר העולם נקרש. אנו רגילים לראות את זה יום יום, וזה מחוקי הטבע שהקב "ה ברא. קראתי פעם שהמחקר גילה שכשהתינוק קטן הקרישה עוד לא פעילה כל כך.

זה דבר שכתוב בגמרא¹⁷, שיש תינוקות שמכירים אותם לפי הצבע אם הם חולים בצהבת אם הם גוף צהוב או אדום. בתינוקות בריאים, גילו הרופאים שכשהתינוק בן שמונה ימים, הדם כבר נקרש טוב, כשהוא בימים הראשונים עדיין לא התפתח הטבע הזה של קרישת הדם.

הבריאה מותאמת לחוקי התורה ולא להיפך

מישהו סיפר לי שקרא את זה בחדשות רפואיות ואמר לי או וההה... עכשיו אני מבין למה התורה אמרה למול את התינוק ביום השמיני ולא קודם, בשביל התינוק, שכבר תהיה לו קרישת דם המילה ויבריא מהר, רואים איזו חכמה יש בתורה. אבל באמת, מה שהוא אמר זה לא נכון, אלא להיפך, למה

¹⁷ זוהר תרומה קס"א, ע"א

¹⁸ תנחומא, בראשית א'

¹⁹ שבת קל"ד, ע"א | חולין מ"ז, ע"ב

¹⁷ ברכות לט, שבת ק"ט ע"ב, ב"ב פ"ט, סנהדרין ק"י ע"א,

¹⁸ שערי תשובה, שער ג' (אות ק ס), ועיין: רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ו, הלכה י"א ובהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ד, זוהר שמות ס"ד ע"א

¹⁹ ברכות נ"ח ע"א, וראה דרך השם ח"ב פ"ו

פנינים משולחן רבנו הגאון רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הרי"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת במדבר תשע"ט

אם פרעתך, איכא דסברי דהיינו רק בהוה ליה למידע. ובלאו הכי מסתפקנא אם שייך בפדיון הבן הני דיני הנ"ל (המבוארים בשולחן ערוך חו"מ סי' ע"ה).

ומפאת חזקת חיוב דמצות, רבו האומרים שפטור.

ה. כהן שנמצא חלל יזכה הכסף

הנה ב"עיוני ההלכות" דן שהכהן שנמצא חלל, יזכה בכסף הפדיון עבור כל האבות לכהן אחר.

ולענין אם יודע מי הם האבות, חייב להחזיר להם, וכי תימא דמאי איכפת להו, אך הרי יש להם טובת הנאה ליתן לאיזה כהן שירצו, והוה ליה כמפריש משל חבירו על של חבירו. ועיין בדברי החזון איש לענין להפריש משל חבירו על של חבירו בהולך לאיבוד.

אך אם אינו יודע מי הם, יכול למיעבד הכי מדין זכין, ואז יש לומר דאף כשיזכה הכסף עבורם ויפטר מחיובו כלפיהם, אחר כך יכול לפדותם, דאכתי זכות להם בכהאי גוונא, עיין במקנה (קידושין כ"ו ב') בסוגיא דסודר שלא בפני הקונה דכתב דמהני זכין בכהאי גוונא אף שזכו הסודר לקונה.

הזוממין יתחייבו בהפדיון

הנה הקשה בדובב מישרים (שם) דאיתא במתניתין בריש מכות, במעידין באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה, אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה ארבעים.

ותיקשי, דאם הכהן שנמצא בן גרושה חייב להחזיר כסף הפדיון, נמצא דהעדים שהעידו שהוא בן גרושה הא גם רצו להפסידו לשלם כסף על כל פדיון הבן שעשה, דהרי נתברר שהוא חלל והכסף שקיבל לפדיון הבן צריך להחזיר, ואם כן הרי העדים זוממין יתחייבו ממון, ואם כן ליכא מלקות, וכמו בכל עדות שמחייבים ממון והוזמו משלמים ואינם לוקין.

[ונהי דלענין העתיד שלא יתנו לו יותר מתנות כהונה, בזה תירצו קמאי וכלדקמן, אבל לגבי העבר אכתי תיקשי כהנ"ל].

א. מוכח דאין צריך להחזיר הכסף

הנה מביא בדובב מישרים דלכאורה ראייה מהכא לנידון הנ"ל בכהן שנמצא בן גרושה, דאינו צריך להחזיר כסף הפדיון. אמנם דחה כדלקמן.

ב. התיורוצים על הקושיא מאכילת תרומה

הנה הקשה בריטב"א (ריש מכות) במעידין שהוא בן גרושה והוזמו, אמאי לוקה ואינו משלם, הא מפסיד ליה אכילת תרומה.

ותירץ ג' תירוצים, חדא, דאינו קצוב ומסתמא לא אמרה תורה ועשיתם לו כאשר זמם אלא במידי דקיץ שאפשר לעשות כך מיד.

שנית, דאינו ברי היזיקא דמי יימר דיהבו להו מתנות כהונה דהא הטובת הנאה לבעלים, והוי רק גרמא.

שלישית, דהא דכיון דלא מקיימין בהו הזמה במאי דהוה עיקר סהדותיהו, דהרי לענין פסולא דגופא דבן גרושה ובן חלוצה לא מקיימין ליה בהא, לא מקיימין הזמה לחצאין.

וכתב בדובב מישרים דלפום התירוצ' השלישי מיושב שפיר, דלעולם

נמצא הכהן חלל

ולקחת חמשת חמשת שקלים ללגלגת וגו' (גי' מ"ז)

הנה איתא בקרא מצות פדיון הבן. ודנו בפוסקים מהו כאשר פדה בנו, ואחר כך נמצא שהכהן חלל, האם הכהן החלל צריך להחזיר כסף הפדיון, וכן האם האב צריך לפדות שנית.

א. דעת הפוסקים

הנה כתב בפתחי תשובה (יו"ד סי' ש"ה סק"ה) בשם תשובות יד אליהו (סי' ל"ז) דמסופק אם הכהן חייב להשיב.

ובתמים (סי' ל"ח סוף סק"ב) מבואר דחייב להחזיר, וכך כתב בערוך לנר (ריש מכות), וכן פסק בבאר יצחק (יו"ד סי' כ"ה) ובדובב מישרים (ח"א סי' מ"ז). וכך כתב בתשובות מהר"ש אנגיל (ח"ג סי' קכ"ז, וח"ז סי' קס"ב). אמנם בספר עיוני הלכות (סי' כ"ח) אייתי דבישועות ישראל (סי' ל"א סק"ג) נקט בפשיטות דאף לענין פדיון הבן אמרינן דחשיב כהן למפרע, ומחני מה שנעשה לפני שנודע שהוא חלל.

ב. מקור דחלל שלא נודע עבודתו כשירה

הנה אמרינן בגמרא קידושין (ס"ו ב') דחלל שלא נודע עבודתו כשירה, ואיכא התם תלנתא קראי, "והיתה לו ולזרעו אחריו", בין זרע כשר ובין זרע פסול, או "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" אפילו חולין שבו תרצה, או "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם" וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא היה בימיו אלא זה כשר ונתחלל.

וכתב בדובב מישרים (שם), דלפי הילפותא הג', שמעינן דהוה רק לענין עבודה ולא לענין פדיון הבן, ד"פועל ידיו" היינו דוקא עבודה משא"כ לענין שאר דברים כגון פדיון הבן ודאי דדינו כזר. וכתב בדובב מישרים דהכי קיימא לן.

ובבאר יצחק (שם) כתב דגם לשאר ילפותות הכי הוא, דגם לענין פדיון הבן לא חשיב כהן למפרע וחייב להחזיר כסף הפדיון.

ג. פטור מלהחזיר וחייב לפדות שנית

הנה כתב בדובב מישרים (שם), דאף שבפתחי תשובה כתב בשם תשובות יד אליהו להסתפק אם הכהן צריך להחזיר דמי הפדיון שלקה, [וכך כתב בתשובות מהר"ש אנגיל שם], מכל מקום הדבר פשוט דהאב חייב לחזור ולפדות את בנו.

ויש להבין, דכיון דפטרינן לכהן להחזיר הכסף, מדין המוציא מחבירו עליו הראיה, אם כן הכי נמי נפטור לאב לפדות, דהרי גם בפדיון הבן אמרינן (בבא מציעא ו' ב') דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

אלא אם נימא כשיטה מקובצת בבא קמא (י"א ב') דברוב חייב בפדיון הבן, דהרי הוה מצוות עשה, וכך כתב בקונטרס הספיקות (כלל ו' אות ה'), אם כן נימא דחלוק האב מהכהן, דלענין הכהן אמרינן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, משא"כ לענין האב אמרינן דאיכא רוב דחייב בפדיון הבן. [א"ה. היינו רוב פוסקים שנוקטים שחייב לפדות שנית].

אך הא פסק הגרע"א (תניינא סי' קמ"ח) דלא כהנ"ל, דאף כשיש רוב לפדות פטור מפדיון הבן.

ד. חזקת חיוב

העירו דאולי נימא דחייב האב חייב לפדות שנית משום חזקת חיוב, שחזקה שחייב לתת ה' סלעים לכהן.

אבל באמת בפשוטו אם האב מסופק אם פדה לו, או שמסופק אם המקבל כהן, יהא פטור, ואע"ג דאינו יודע אם פרעתך חייב, זה דוקא כשיש תובע שטוען הכי, ואף לחסוברים דבשמא ושמא חייב באיני יודע

נימא דכהן שנמצא בן גרושה חייב להחזיר כסף הפדיון, ומכל מקום הזוממין אינם משלמים כסף הפדיון, כיון דאינם נעשים בן גרושה ובן חלוצה, ואין הזמה לחצאי.

וכתב דהעיקר כתירוץ השלישי, דהנה בירושלמי בסנהדרין (פ"א ה"א) מבואר דהמטמא כהן חייב לשלם לו חולין, אע"פ דאינו קצוב ואינו ברי היזיקא. אלא על כרחך כתירוץ ג', דשאני הזמה שאין הזמה לחצאי.

ובהגהות ברכת שמעון (קידושין שם) הקשה דמכל מקום מה יענה ב' התירוצים הראשונים מהירושלמי, [ועיין שם מה שביאר הירושלמי]. ועוד תיקשי לבי' התירוצים הראשונים יהא מוכחא ממתניתין דאינו מחזיר.

אין הזמה לחצאי

הנה בעיקר האי תירוץ דאין הזמה לחצאי, יש לעיין מהו בהעידו על אחד שאכל שרץ של חבירו, והזמנו לאחר ששילם,

דבשלמא אם הוזהר לפני ששילם משלם ואינו לוקה, אך השתא כשכבר שילם, פטורים מלשלם משום כאשר עשה, האם נימא דיפטרו ממלקות של שרץ דהוה ליה מקצת הזמה, הא בפשוטו יתחייבו, דמה שנפטר נפטר ומה שלא נפטר לא נפטר, ואם כן בהא דריטב"א נמי.

ויש לחלק, דבהא דריטב"א הוה דבר אחד, שהעידו שיהא בן גרושה וממילא יפסידו כסף, משא"כ התם הוה ב' דברים מזיק חבירו ואכילת שרץ, ולענין אכילת שרץ הוה ליה הזמה שלימה.

[הנה יש לעיין דהיכא דיש עונש ממון, הא בקם ליה בדבר מיינה נכלל הקל, ואם כן בכלל העונש ממון נכלל גם העונש דבן גרושה, ואם כן אמאי חשיב הזמה לחצאי. ויש לומר דזה רק בחפז דקם ליה בדבר מיינה ולא בנידון דידן דאינו נעשה בן גרושה].

ד. מעולם לא פדה

הנה בתומים (סי' ל"ח סוף סק"ב) כתב דבאמת בנמצא חלל מחזיר הפדיון, ומתניתין איירי בכהן שמעולם לא קיבל פדיון הבן.

ג. לא ידענו שפדה

בערוך לנר (ריש מכות) תירץ דאיירי מתניתין שאמרו העדים לא ידענו שקיבל פדיון הבן ולא באנו להעיד רק על להבא. ואם כן אין לחייבם ממון.

לפי זה באופן שבאמת העידו גם על הפדיון הבן, והזמנו לאחר שיגמר דינו, בזה באמת ממונה משלמין ולא לקי.

[הנה יש לשאול, דאם כן באופן דאיירי המשנה, שהעדים העידו רק על מכאן ולהבא, אם כן אמאי הכהן יחזיר הממון, הא הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה. ויש לומר דלתירוץ קמא בתוספות ריש מכות ד"ה מעידין) הא סגי בזה במלקות. אבל לתירוץ בתרא יקשה].

ולענין כיון דמספקא להו ואשתכח שבאמת יש כאן חיוב ממון, יש לומר דישלמו.

אלא תיקשי בהך (סנהדרין מ"א א') דעדי נערה המאורסה שהוזמן, דאין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו, ולא התרו אותה לסקילה, מכיון דהיתה אשה חבירה דלא בעי התראה. ותיקשי, דאם סגי בספק, אם כן הא עכ"פ מסתפקא להו דשמא היא חבירה, ואם היא חבירה אם כן מחייבין אותה סקילה, ואם כן נימא שהעדים זוממין נהרגין. אך מכל מקום יש לחלק, דהתם איירי שסוברים העדים שאינה חבירה בתורת ודאי. אך היאך יתכן שידעו כן בתורת ודאי. [ועיין בחידושי חתם סופר ריש מכות דין מהו היכא דמספקא להו].

פדה ולא בירך

הנה הפודה בנו מברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן". ואם פדה בנו ושכח לברך, מכל מקום יצא ידי חובת פדיון הבן.

והנה אם יחזור בו מהפדיון תוך כדי דיבור שפיר דמי, דכך מבטל הפדיון, ואז יוכל לפדות שנית עם ברכה.

אלא יש לעיין אם חיובא למיעבד הכי, או דילמא כיון שיצא ידי חובת פדיון הבן בדיעבד, אינו חייב למיעבד הכי לכתחילה.

א. הפריש תרומה ושכח לברך האם ישאל

הנה במנחת יצחק (ח"ט סי' ק"יח) מביא פלוגתא בין ב' חכמי הדור,

במי שהפריש תרומות ומעשרות ושכח מלברך, האם ישאל על ההפרשה, כדי שאחר כך יוכל להפריש שנית בברכה.

דהנה לחד גיסא, יש לדון דחייב לישאל על מנת שיוכל להפריש התרומה עם ברכה. וכך אייתי בשם מרן האבי עזרי זצ"ל.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דלא ישאל, דהברכה שמברך על הפרשה השניה הוה ברכה שאינה צריכה, [מכיון שלא היה צריך הפרשה השניה, דכבר היה הפרשה רק נשאל עליו], ונמצא דבהשאלה הוי כגורם ברכה שאינה צריכה. וכך אייתי שם בשם מרן הקהילת יעקב זצ"ל. [ויש לעיין דהא יוכל להפריש בשנית עם עוד פירות אחרים החייבים בברכה ואם כן לא יהא ברכה שאינה צריכה].

ב. דעה שלישית

אמנם שמעתי מהגאון זכר טוב שליט"א (וכך כתב בספרו זכר טוב סי' ט"א אות י"ג) דעה שלישית בזה, והוא סברא אלימתא, דלמא ישאל הרי לא ירויח בזה כלום, דהרי כתבו רבנן בתראי [חתם סופר תשובות יו"ד סי' ש"כ, וחזון איש אהע"ז סי' ס"ג ס"ק כ"ג] דאף אם בירך על הפרשת תרומה, מכל מקום שרינן להשאל על ההפרשה, ולא הוי ברכה לבטלה, דהרי בשעת ההפרשה היה ראוי לברכה. [ועיין בדרך אמונה פ"ד מהל' תרומות בציון הלכה אות ת"פ]. ואם כן גם היכא דלא בירך מה ירויח אם ישאל, הא אף כשנשאל היה ראוי שיברך בשעתו, נמצא שעדיין קיים החסרון ברכה ואינו מתקנו בהשאלה.

[ויש לעיין בכל זה מהו בנטל ידיו ולא בירך על נטילת ידים, האם יטמא ידיו כדי שיוכל לטול שנית עם ברכה. עיין מה שכתב רבינו בבר אלמוגים סי' קנ"ז]. מעתה לענין נידון דידן בפדיון הבן, נימא דלסברת הזכר טוב, לא יחזור בו מהפדיון, כי לא ירויח בזה כלום. אמנם יש לדון לא כך וכדלקמן.

ג. האם מותר לחזור

הנה יש לעיין בבירך על הפדיון הבן, האם מותר לחזור תוך כדי דיבור, מי אמרינן דדמי לשאלה דאמרינן דמותר לישאל אע"פ שלמפרע יתברר שלא היה על מה שיחול הברכה. או דילמא שאני לענין חזרה דאסירא ליה, דגורם ברכה לבטלה.

מעתה אם נימא דחזרה דאסירא ליה מכיון שגורם ברכה לבטלה, אם כן גם לסברת הזכר טוב הנ"ל דאין ריוח להשאל על הפרשה בלא ברכה, מכל מקום נמצא דאם לא נשאל אלא חוזר בו תוך כדי דיבור, אם כן לא היה ראוי לברכה בשעת ההפרשה. אם כן שוב בשכח יתחייב לחזור תוך כדי דיבור. [א"ה]. דהרי אין לומר דלא ירויח כלום, דאזכרה הרי אחרי שחזר בו לא היה ראוי לברכה כלל, ואם כן עכשיו מתחייב בהברכה].

ד. האם תליא בטעם אמאי מותר להשאל

הנה בעיקר האי נידון בבירך על הפדיון הבן, האם מותר לחזור תוך כדי דיבור, יש לדון האם תליא בטעמא דמותר להשאל ולא חשיב שגורם שהברכה יהא בטלה,

דהנה בחתם סופר (שו"ת יו"ד סי' ש"כ) כתב דטעמא דמותר להשאל, מכיון דאין כאן ברכה לבטלה שמברך וציונו לפרוש תרומה חלה, וענין הפרשת תרומה חלה הוא שישאר לו כח לשאול עליהם, וכה ציונו להפריש אותם על דעת זה וכן עשה והפריש. מעתה לענין חזרה, לכאורה לא דמיא לתרומה, דהרי כיון דחזר בו לא קיים הצווי כלל.

אך בחזון איש (אהע"ז סי' ס"ג ס"ק כ"ג) כתב דטעמא דמותר להשאל היינו מכיון דבירך בשעה שהיה ראוי לברך, ואף שהיה בטעות, מכל מקום ראוי האדם לברך את ד' בכל היום אלא שאין רשאי להרבות בזה, וחכמים קבעו השעות שהאדם יותר מוכן בהכרת בוראו וחסדיו, וכל שעשה ברכה ברשות חשיב ברכה, שכבר הגיע השעה המוכנת אף שהיתה בטעות. ולדבריו יש לעיין מהו בחזר בו, האם גם בכהאי גוונא חשיב שעה המוכנת לברכה. ועיין.

מהו לענין ספירת העומר

הנה יש לדון כעין זה לענין ספירת העומר, אם שכח לברך לפני ספירת העומר, האם מהני לחזור מהכוונה תוך כדי דיבור, ואחר כך

יחזור ויספור שנית עם ברכה.

א. תוך כדי דיבור לקלקל

הנה לחזור בדיבור מהספירה, לכאורה תליא אם תוך כדי דיבור מהני רק לתקן, או דילמא מהני גם לקלקל ברכה מתוקנת.

ובדעת תורה (למהרש"ם, ס"י קי"ד סעי' ו'), בהגהת נכד המחבר מביא דברמב"ן (מלחמות, ברכות ו' ב' מדפי הרי"ף) נסתפק אם יש תוך כדי דיבור לבטל דבר מעליא. [ולפירוש הרמב"ן האי מילתא איבעיא להו בגמרא ברכות י"ב א'].
ובמשנה ברורה מבואר דלא מהני תוך כדי דיבור לבטל ברכה מתוקנת. דהנה כתב במשנה ברורה (ס"י מ"ו ס"ק כ') בשם חיי אדם, בהא דקיימא לן (שו"ע ס"י מ"ו סעי' ה') דבבירך זוקף כפופים לא יברך מתיר אסורים, דהיינו אף בפתח את הברכה אדעתא דהכי לומר זוקף כפופים ועדיין לא סיים, לא יסיים במתיר אסורים, דלא מהני לחזור תוך כדי דיבור. [וכעין זה מביא גם מפרי מגדים ס"י ר"ט].

ואם כן אכתי לא יוכל לברך על ספירת העומר, דאע"פ שחזר בו מהספירה הראשונה, מכל מקום מספק אמרינן דאינו יכול לבטלו, ונמצא דכבר יצא ידי חובתו בספירה הראשונה.
[ועיין בשיח הלכה (ס"י מ"ו אות ט"ז) ובמרור דרור (שנת תשנ"ט ס"י ד' סק"ה בסופו באורך)].

ב. ספק ספיקא

אך אם נזכר שלא בירך קודם שספר השבועות, הרי איכא דסברי דשבועות מעלב המצוה ואם כן אכתי לא יצא ידי חובתו, ואם כן עכשיו יכול לספור שנית בברכה.

אך גם זה הוה ספיקא אם שבועות מעלב. וכי תימא דאיכא ספק ספיקא דיכול לספר שנית ולברך, דספק דמהני תוך כדי דיבור לבטל, וספק דלא יצא ידי חובתו בלא לספור שבועות, אך מכל מקום הא כתב במשנה ברורה (ס"י רט"ו סק"כ) דאף בספק ספיקא לחומרא לא יברך.

ג. האם בספירת העומר מברך על ספק ספיקא

אך הא חזינן בתרומת הדשן דבספק ספיקא בספירת העומר יכול לברך, דהנה איתא בשולחן ערוך (ס"י תפ"ט סעיף ח') דאם מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר הימים בברכה. ובתרומת הדשן (ס"י ל"ז) איתא דהטעם הוי משום שיטת הראב"י (ח"ב ס"י תקכ"ו הובא באור זרוע ח"א ס"י שכ"ט, וכן דעת הרמב"ם פ"ז תמידים הלכה כ"ד) דספירת העומר בזמן הזה הוי דאורייתא. וכן איכא שיטה דבספק דאורייתא מברכים, וכדעת הראב"ד (פ"ג מהל' מילה ה"ו) וחכמי לונל (הובא בשו"ת פאר הדור ס"י כ"ו) ורבינו יונה המובא ברא"ש (חולין פרק ו' ס"א א'). ומשום הכי בספק אם דילג דהוי ספק דאורייתא מברך. [ולא הוזכר בתרומת הדשן דבה"ג שיטה יחידאה].

ואם כן גם בנידון דידן יש לומר דשפיר דמי למיעבד הכי דאיכא ספק ספיקא דיכול לברך על הספירה השניה.

אך באמת יש לחלק בין הנושאים, דנידון התרומת הדשן הוא שיש מצוה קמן ואם כן אפשר לברך, אבל אין נידון שכבר עשה המצוה, משא"כ בנידון דידן שהיתה כבר ספירה.

ד. יספור שנית וישמע הברכה מאחר

אך יש לומר דמכל מקום יחזור בו ויספור שנית, וישמע אחר כך הברכה מאחר. וכך עכ"פ מספק ירויה ספירת העומר עם ברכה.

אך יש לומר דמדינא פטור מלעשות כן, כיון דאף בספק ספיקא לחומרא מקילינן בדרבנן, כמו שכתב במשנה ברורה (ס"י ת"ד בשער הציון סק"י, ועיין בדרכי תשובה ס"י ק"י), נמצא דאכתי במצותו קאי, ואמרינן דיצא ידי חובתו.

ונהי דמכל מקום אין כאן ודאי, דגם ספיקא דרבנן לקולא בספיקא קאי, ויכול לנקוט כהצד החומרא אם החומרא תביא קולא, [כדהארנו במקום אחר], אך הא מכל מקום יצא. אך יש לעיין אם יש מידת חסידות למיעבד הכי.

ה. בירך על פרי אחד

הנה בהלכות קטנות (למהר"ם חגיז ח"א ס"י ק"מ) מסתפק בנתכין רק על פרי אחד בשעת הברכה, האם מהני תוך כדי דיבור להברכה לכוון להוסיף עוד פירות.

והנה הביאו ראייה דלא כהנ"ל, דאי אפשר לבטל תוך כדי דיבור,

דהרי חזינן בבירך על פרי ונפל מידו, אף שרוצה לאכול פירות אחרים, דעת המחבר (ס"י ר"ו סעי' ו') דחזור ומברך, והרי יוכל לחזור מכונתו על הפרי הראשון.

אמנם העירו דיש לחלק, דבשלמא בהא דהלכות קטנות, לא היה אלא כוונה לאכול רק פרי אחד, אמנם בבירך על פרי ונפל מידו, הרי רצונו לאכול ראשון פרי המסויים, מקרי טפי מעשה מאשר כוונה, ואם כן אינו יכול לחזור בו תוך כדי דיבור ולכוון לפרי אחר.

אך העירו דהרי קיימא לן לדינא דהרמ"א רק בכוון להדיא ולא בסתמא, [אמנם בביאור הלכה (שם) כתב דאיכא דסברי דגם בסתמא], והשתא להלכות קטנות יכוין עכשיו בהדיא על אחרים, והרי נמצא במלך העולם ויחתום ויכין.

ו. עוד בהנ"ל

אמנם איתא התם (שו"ע ס"י ר"ו סעי' ו') דבבירך על פרי ונפל מידו, אף שרוצה לאכול פירות אחרים, חזור ומברך, אף כשגמר רק תיבת מלך העולם, ובזה ודאי תיקשי שימשך על הפרי השני, וצריך לומר דלא מהני חילופי כונות, אמנם בהפלאה (ברכות י"ב ד"ה אך באמת) דן דמהני להחליף הכונה לאחר מלך העולם, כגון בהיו לפנינו ב' פירות והתחיל אדעתא דפרי אחד ולאחר "מלך העולם" רוצה לסיים בפרי שני. [והיינו לחד גיסא בגמרא שם].

ספק בכור לענין פדיון הבן

בצמד צדק (ס"י קכ"ה) מביא עובדא באשה אחת שבקטנותה נמלטה מחבר רעה בארץ רוסיא, ויודעת מקום מולדתה ושמות אביה ואמה, רק שאינה יודעת אם אביה היה כהן או לוי או ישראל, ונישאת לאיש וילדה זכר שהוא פטר רחם לה, וזן בצמח צדק האם הבן חייב בפדיון הבן, לפי שאשה אחת מארחי ופרחי הגידה לה שאביה היה לוי.

א. פלוגת צמח צדק עם קונטרס הספיקות

הנה אמרינן בגמרא (בבא מציעא ו' א') דספק בכור אדם פטור מפדיון הבן, דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ומשום הכי כתב בצמח צדק כתב דהכא פטור מהפדיון, מפאת דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא המוציא מחבירו עליו הראיה.

אמנם בקונטרס הספיקות (כלל ו' אות ה') כתב לא כך, דהאי כללא דאין הולכין בממון אחר הרוב לא איתמר אלא בממון דעלמא, אבל בממון עניים שפיר אזלינן בתר רובא.

ב. דינא דהמרדכי לענין מתנות כהונה

הנה כתב ברמ"א (יו"ד ס"י ס"א סעי' כ"ה) לענין מתנות כהונה דזרוע לחיים וקיבה, דבמקום שנוהגין לשחוט אצל עובדי כוכבים, וקנה על תנאי שאינה טריפה, דאם נמצא טריפה נשאר להעובדי כוכבים, ואם נמצא כשירה לוקחו הישראל, פטור מן המתנות, דבשעת השחיטה לא היה מבורר שהוא של ישראל, ואע"פ שהרוב קאמר דלא היתה טריפה, אין הולכין בממון אחר הרוב, וממילא אמרינן דהיא בחזקת הנכרי. והמקור הוא תשובת המרדכי (חולין ס"י תשל"ז) בשם ראב"י.

והנה באמת כל התשובה דהמרדכי צריכה עיון, שהרי טריפה פטור ממתנות כהונה, וחזינן דבעלמא לא חיישינן לטריפה ומחייבין במתנות כהונה, ואם כן בנידון המרדכי מה יתן לנו שהיא טריפה וממילא שייכת לנכרי, הרי בלאו הכי אם היא טריפה הרי פטורה ממתנות, וכיון דלא חיישינן להכי, אם כן אמאי הכא ניחוש. ואם כן התשובה צריך עיון גדול.

וביאר דברי המרדכי, דאדרבא נימא כדברי הקונטרס הספיקות דבמתנות כהונה אזלינן בתר רוב, וזהו הטעם דבכל מתנות כהונה לא חיישינן לטריפה, אבל הכא הנידון מתחיל בממונות מי הבעלים, ונקבע שהמקח בטל מחמת תנאו, וממילא יהא פטור ממתנות. והנה בזה יתיישב היטב תשובת המרדכי. וצריך עיון אם זה כונתו.

ג. ספק על האב

הנה בעובדא דצמח צדק, הספק הוא על האם, אמנם היכא דהספק הוא על האב, דנו רבנן בתראי (אגרות משה יו"ד קפ"ח) דבזה יודה הצמח צדק דחייב בפדיון הבן, דהרי בהאב איכא נפקותא אם הוה כהן לענין

אם רשאי ליטמא למתים ולישא גרושה, וכיון שפסקנו שאינו כהן לענין דרשאי ליטמא למתים ולישא גרושה, אם כן דינו כך גם לענין שאר מילי. והיינו סברת הפלאה (ס"ק דכתובות).

[וכן פסק בחתם סופר (אה"ע ח"ב סי' קס"א). וכן עיין בחידושי חתם סופר (ריש פרק אלו עורות) דנקט נמי כהפלאה. ובאמת מדברי תוספות שם משמע דלא כהפלאה, שהרי דנו שיפטר מקנס מחמת מיעוט דהיא נכרית, ואין הולכין בממון אחר הרוב, אע"פ דלכל התורה דינה כבת ישראל].

ולכאורה בשולחן ערוך (אה"ע סי' ד') מבואר דלא כהפלאה, דהרי איתא דהמסופק אם נכרי או ישראל בעיר שרובה ישראל פטורים על זה שמזיקים אותו.

ד. דברי הגרע"א בזה

הנה בתשובות הגרע"א נקט דלא כהפלאה לענין פדיון הבן. אמנם יש לעיין בשאר דוכתי שהסכים הגרע"א להפלאה, דהיינו בתשובות תניינא (סי' קמ"ח וסי' קכ"ט ומביא גם ממונות). ובתניינא (סי' ק"ח) דן לענין עשירי ודאי מכח סברת הפלאה. ועיין בדרך אמונה (פ"א מבכורים ה"ט בביאור הלכה) האריך בדברי גאוני בתראי בזה.

וכך מביא בכתב וקבלה (סוף פרשת בחוקותי, כ"ז ל"ב) בשם הגרע"א דמתוספות (סוף פ"ק כתובות ט"ו ב' ד"ה להחזיר) לא משמע הכי.

ה. דילמא הוא לוי

הנה שאלו היאך יתכן לחייב האדם שאינו מכירין אותו בפדיון הבן, מפאת סברת הנ"ל דהפלאה, נהי דהוכרע שאינו כהן, דהרי רשאי ליטמא למתים ולישא גרושה, אך דילמא הוא לוי, והרי גם לוי פוטר מפדיון הבן.

וכי תימא לענין ליתן מעשר ראשון, הרי תרומת בומן הזה דרבנן, ובפשוטו נידון דרבנן לא מהני לדאורייתא, וכי תימא לענין שיבנה בית המקדש ויהא כל יושביה עליה השתא מיהת לא דיינינן לה.

אמנם העירו דהרי קיימא לן דבהמת לוי פטורה מפטר חמור, ואם כן נפקא מינה כשהוא לוי, והוכרע לן שאינו לוי בתורת ודאי.

תו העירו דנפקא מינה דהרי איכא חיוב לכבד לוי, כדאריך במגן אברהם (סי' ר"א ס"ק ד').

עוד בדינא דהפלאה

הנה יש לדון עוד ביסוד הנ"ל דהפלאה דאע"פ דאין הולכין בממון

עניני שבת

בחזון איש (מועד סי' ס"ב ס"ק כ') שהקשה כן ונשאר בקושיא.

ב. בכהאי גוונא לא גזרינן

הנה לכאורה יש ליישב, דכיון דיכול להיות אופן שאין לו דבר בכיסו, והאיסור מכירה רק משום גזירה שמא ישכיר, בזה לא גזרינן.

ולפי זה דוקא במכירת סוס, אבל שכירת סוס יהא אסור משום האי חששא. אך בלאו הכי כתב במשנה ברורה (סי' ש"ה ס"ק ע"ה) דאסור להשכיר סוס שמא ישים עליו משאוי.

ג. מחזיק את המושכות

הנה אכתי יש לעיין, דהרי הרוכב מחזיק את המושכות, ומה שיוצא מתחתיו טפח אינו בטל לסוס, כמבואר בגמרא שבת (נ"ד א'), וכן קיימא לן (סי' ש"ה סעי' ט"ז).

אך עיין בשולחן ערוך (שם) שכתב דרק דמי כמי שנושאה בידו, ואם כן שוב הוי רק דרבנן, וממילא לא גזרינן.

ד. נער גוי הרוכב על הבהמה

הנה הראוני בשולחן ערוך (סי' ש"ה סעי' כ"ב) דמי שיש לו נער אינו יהודי ורוכב על הבהמה בשבת כשמוליכה להשקותה, אין צריך למונעו, כיון שהחי נושא את עצמו. אבל צריך למונעו שלא יתן עליה בגדיו ולא שום דבר, דאסור משום שביית בהמתו. ותיקשי אם יש בכיסו דבר מה יש כאן איסור דאורייתא.

נושא תינוק וכיס בצוארו

הנה איתא בגמרא שבת (קמ"א ב') דקאמר רבא, הנושא תינוק וכיס תלוי בצוארו, חייב על הוצאת הכיס. אבל על הוצאת התינוק אינו חייב, דסבר רבי נתן דחי נושא את עצמו. ולא אמרינן דהכיס בטל לגבי תינוק, דכיס לגבי תינוק לא מבטלי ליה.

חזינן דהמוציא דבר בכיסו חייב משום הוצאה בשבת.

א. רוכב על הסוס עם חפץ בכיס

הנה הקשו האחרונים, דהנה אמרינן במסכת עבודה זרה (ט"ו א') דהלכה כר' יהודה בן בתירא דמותר למכור סוס לנכרי, דרק בהמה אסרינן למכור לנכרי, משום גזירה דשאלה ושכירות ונסיוני.

[היינו דאסור לישראל להשאיל או להשכיר בהמה גסה לגוי שלא יעשה בה מלאכה בשבת והרי הוא מצווה על שביית בהמתו. ונסיוני, היינו דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא ואמר לו תא נסייה ניהליה ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתזיל והוה מחמר אחר בהמתו בשבת].

אבל בסוס כיון דהסוס מיועד לרכיבה וחי נושא את עצמו, אך אינו מיועד לקחת משאות, אם כן אין בזה חשש איסור דאורייתא ולא גזרינן בהו.

והשתא תיקשי הרי מן הסתם יש לרוכב דבר בכיסו ונמצא דהסוס מטלטל את החפץ, ויש כאן מלאכה, ומאי שנא סוס מבהמה. ועיין

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

דבר דבר דבר

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 2

הלכה ומנהג

עצי החיים, כדי שיהיה לסימן של מי הספר תורה. [בצוואה כתב שהס"ת הוא רק שלו ללא שותפים].

וסיפר רבנו שאת השש שורות האחרונות כתב בעל הקהלות יעקב אפ"י שהיה איטר. (מתוך הספר כאל תערוג – עניני יור"ד)

וכך מספר תלמיד מאותם ימים: ביום בהיר אחד הגיע 'מסגר' לשיבת גאון יעקב ופירק את דלתות העץ של הארון קודש, ובנה בתוך הארון קודש כמין ארון מברזל כמו כספת.

לשאלת הבחורים מה יום מיומים? השיב הגר"ז ברלין שליט"א, שיש יהודי שרוצה להכניס ס"ת לשיבה, אבל מעוניין שיהא על זה שמירה טובה, ולכן בונים את הכספת.

רצה שיהיה תהלוכה ומודעות ברחוב. הביאו הס"ת לחדר אוכל של הישיבה והעלו את זה להיכל הישיבה למעלה בשירים ושמחה גדולה. בני הישיבה שהבחינו בהתרגשותו העצומה בעת הכנסת ס"ת, ושולגו עינו דמעות שזכה לכן, הבינו שזה ס"ת שלו.

וכן לא רצה לעשות סיום כתיבת אותיות ולכבד רבנים וכו' כי לא רצה שום פרסום. זכורני, שאז איכשהו נודע הדבר לחמי הגר"ח קניבסקי, ומאוד התפעל מזה ושאל אותי כמה פרטים איך כתב, כי באותו הזמן עלה בדעתו גם לקיים מצוה זו, ומכיון שהייתי מצווה מכיבוד אב שלא לדבר מזה כלום, התחמקתי קצת.

רבנו ביקש לרשום ברמז בראשי תיבות, את שם רעייתו הרבנית, והילדים על צידי

שח בן רבנו, הגר"ש: תקופה אחרי שגמר רבנו להשיא את ילדיו, הוא פנה אלי ואמר שכעת יש לו קצת כסף ורוצה לקיים מצות כתיבת ספר תורה, וחשב על הגר"י מנדל (שאז מסר שיעורים בישיבת תפארת ציון בני ברק, והכירו עוד מאז שהי' מלמד בכפר סבא) שידע לכתוב סת"ם, ואבי התנה עמו שלא יכתוב סתם לפני שמקבל כסף, אלא בכל פעם שיצטבר לו כסף הוא ישלם, וכפי השווי של הכסף כך הוא יתקדם בכתיבה.

והתנה עוד במפורש, שכל הענין יהיה בסוד ולא יודע כלום, וגם בתוך המשפחה לא רצה שיידעו מזה כלל. חוץ מזה לא ביקש תנאים מיוחדים.

ואכן כך היה, מידי פעם אבי הביא לו כסף וכך במשך כמה שנים הוא התקדם כל פעם עוד כמה יריעות בספר תורה, והיה מביא לנו היריעות להגיה אותם, וישבתי עם אבי, עם תקון סופרים (דוידוביץ) ואחד היה קורא מהיריעה והשני עוקב בתקון סופרים.

זכורני שפ"א מצאנו טעות כזו שבלי לקרוא בקול את התיבות היה לא שכיח לעלות על זה. זה היה בפרשת תצוה שהוא טעה וכתב שרשרות גבלות במקום שרשרות גבלות.

כשגמר את כל כתיבת הס"ת [ר"י רוזנטל תפר היריעות, והרב הרשקוביץ מכר את העצי חיים, ותפרו מעיל נאה לספר תורה] ביקש להכניס את זה לשיבת גאון יעקב, ובתנאי שלא ידעו שהוא התורם, גם לא

רבנו בהכנסת הספר תורה שלו

מ"ש מהצורה שהוא הכניס את הס"ת? והשיב 'בדורינו צריך את השמחה הזו ברחובות'.

ימים מקדש

בימים אלו בשנת תשנ"ח נסע רבנו לארצות הברית לחזק את יהודי אמריקה. מצו"ב ביקור האדמו"ר מסאטמר זצ"ל באכסניה של רבנו זצ"ל

סיפר הרב ירחמיאל בויאר: בשעותיו של רבנו במונסי כל הפמליה שכנו בביתו המפואר של הנגיד ר' שמעון גליק, ורבנו עצמו שהה עם ר' משה בבית שלו בקומה אחרת ולא עם כולם, הסיבה לכך, היא הרגישות מיוחדת בבית אדם לחברו. הוא ידע כי לכולם הרב גליק יגיש אוכל מפואר כיד המלך וכל מיני עניני נוחות, ואילו רבנו עצמו הרי אוכל רק פת חרבה, ולא רצה שירגישו גבוכים, ולכן הלך לאכול במקום אחר, שירגישו בנוח. כי תבע מעצמו את הסיגופים ולא מאחרים.

חרוט ת.ש - מ.ש - ש.ג.ש והבינו שזה שמות משפחת מרן.

לאחר זמן נוסף העלה אדם גדול שליט"א שהספר של רבנו, ורבי נחום ברגשטיין אמר לרבנו שמענו שהרה"י תרם ס"ת לישיבה, וענה רבנו לא תרמתי רק הפקדתי ואז נתברר הסוד.

רבנו ביקש שיגיהו את הספר מחסירות ויתירות, והגיהו כל יום שישי אחת לשבועים, [בגלל שהיה עוד ס"ת שקראו בו בתורות] ואכן נמצא טעות בפרשת ויחי 'ואני נתתי לך שכן אחד, היה כתוב לכם. והסופר תיקן ושאלו את רבנו האם מינה את הסופר שליח לתיקון הטעות וענה רבנו שזה עוד השליחות הראשונה לכתובת הס"ת.

[ודבריו מפורשים בגמ' בגיטין סג, ב ע"ש] (עטרות לזכרון עמ' קח - קט)

אמנם לאחר שנים ששאלו תלמידיו בחניכי ישיבת ארחות תורה במודיעין עילית להכניס ס"ת, ושאלו את רבנו האם לעשות בפירסום, אמר להם שכן, ושאלו

על השאלה מיהו אותו יהודי? לא קבלנו תשובה, רק אמרו שזה יהודי שומר תור"מ שגר ברחוב חזון איש, לא העלינו על דעתנו מיהו אותו יהודי. וסוברים היינו שזה איזה יהודי שגר ליד בית הקברות ברח' חזו"א.

לאחר זמן הודיעו שבער"ש קודש, בשעה 8:30 בבוקר, יתקיים הכנסת ס"ת מהחדר אוכל שבישיבה בקומה א', לבית המדרש של הישיבה בקומה ג, במשך חצי שעה עד 9:00 שלא יה' ביטול תורה. וסיפרו שהס"ת נמצא בבית רה"י הגר"ז שליט"א

בחדר האוכל היה את החופה כבר מיום ה', ואכן התקיימה ההכנסת ס"ת ביום ו' בבוקר בפרשת ויצא תשמ"ה.

אף אחד לא ידע מיהו בעל הספר תורה, **רבנו זצ"ל היה מרוגש כפי הנראה בתמונה.**

מעיל הס"ת היה צבע כחול פשוט בלי שום ציורים ופרחים, רק הפסוק כי מציון תצא דבר תורה ודבר ה' מירושלים.

לאחר זמן הרגישו הבחורים שבעצי חיים

האדמו"ר מסאטמר בביקור אצל רבנו

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

הנודע ביהודה (תנינא או"ח ס' ל"ט) השיב שרגל האסורה אוסרת רק כאשר לולי האיסור היתה יכולה להשתמש בחיצונה, שבת הפנימי מוקף במחיצות עד החצר החיצונה, אבל אם אין מחיצות ואינה יכולה להשתמש בחיצונה אינה אוסרת, וכ"כ החזו"א (פ"א, יא) שכיון שבין בתי המתפללים לביהכ"ס יש רחוב שהוא כרמית [כיון שהתקלקל העירוב], אין דין רגל האסורה וכו'. והנב"י הוסיף עוד שאף כאשר המתפללים מוקפים במחיצות עד ביהכ"ס רק אינם יכולים לערב מחמת שיש גוים שלא שכרו מהם, ג"כ אינם אוסרים, שעכ"פ שאינם יכולים להשתמש מביתם לביהכ"ס. והחזו"א (צה, יח) חולק על פ"ט זה, כיון שמצוה (עירובין דף עה); שאפילו גוי נחשב רגל האסורה ואוסר, הוא הדין ישראל שבחצר הגוי אוסר.

סימן שע"ט

סעיף א. בסעיפים אלו מבואר דין של "בית שער" שחל מחמת העברת הפת של העירוב, כגון שתי חצרות [ובכל אחת דוירים] וביניהם שלשה בתים, יתכן שאף אחד מהבתים לא יצטרך לתת פת, והוא באופן שהחצרות העבירו את פת העירוב דרך הבתים החיצונים לאמצעי, נמצא שהאמצעי פטור מדין בית שמניחים בו עירוב, והחיצונים מדין בית שער לבני החצר. וכתב בשע"צ (סק"א) שאפילו אם בשאר השבוע לא עוברים דרכם, מספיק שעוברים בהם אם ירצו לאכול מפת העירוב.

ויש בזה חידוש, שאפילו בית שער כזה שאין עוברים בו בפועל, אלא אם ירצו לקחת מפת העירוב, ג"כ דינו כבית שער ממש שהעירוב שמניחים בו לא חל. ויש לעיין האם בעל הבית האמצעי חייב לתת להם לעבור דרך ביתו, או שמא יכול לומר לחכות ואני יעבירי לך. דלכאורה אדם שהניח עירובי חצרות בביתו אינו צריך לתת לאחרים להיכנס לביתו, רק שלא יקפיד על הפת עצמה. ועיין בזה.

סימן ש"פ

דין ביטול רשות. הנה דין ביטול רשות נאמר כאשר שכח אחד מהשכנים ולא עירב, דהיינו שלא השתתף בפת, דבר זה היה מצוי בזמן חז"ל, ואף בזמן האחרונים שהיו גוברים את פת העירוב מכל השכנים וע"י שכל אחד השתתף היה לכולם חלק בפת. הרמ"א כבר כותב שבזמן היותר מאוחר היו גוברים פעם בשנה, ולב"ד מתנה על הפת שמזכים אותה גם למי שיבוא בעתיד, וגם למי שלא השתתף בגביית הפת.

כיום גם את הגביה הזו שעשו פעם בשנה, כבר לא עושים. ב"ה יש שפע והפת אינה עולה הרבה, ולכן אדם אחד נותן פת עבור כולם ומזכה אותה לכולם. באופן זה לא שייך שיהיה מצב שמישוהו שכח ולא עירב, כי ברגע שזיכו את הפת, כולם זכו בה.

והנה כשמזכים את הפת גם עבור השבתות הבאות, צריך ליזכות גם למי שיבוא בעתיד, ואם זיכו את הפת והתכוונו עבור הנמצאים בשבת זו, ולשבת הבאה באדם נוסף, הרי אין לו חלק בפת, ולכאורה שוב מצאנו אופן שיש אחד שלא עירב. אבל אומר השו"ע (ס' שס"ז ס"ט) שלב"ד מתנה שיחול זיכוי הפת גם לאלו שיבואו בעתיד, וביאר המשנ"ב כונתו שמסתמא כל אדם מתכוון לזה כשהוא מכוון להניח לכל השנה. [וכן נקט המשנ"ב להלכה (ס' ש"ע ס"ק נ"ה) וכתב שטוב שיתנה בפירוש].

בכל זאת שייך שיהיה צורך בביטול רשות בזמנינו, והוא באופן שלא עירבו כלל. ומעשה שהיה במשפחה שעשתה שמחה בביתם בשבת, והיא מהמשפחות שמחמירות לא לסמוך על העירוב הכללי אף לילדים. לצורך השמחה הניחו חלק מהסירים על הפלטה בדירה של השכנים, וכשהגיעה שבת נזכרו שלא עשו עירוב פרטי בבנין, ואסור להעביר מדירה לדירה. במצב זה לא היתה להם ברירה אלא לעשות ביטול רשות, שמותר לעשותו אף בשבת עצמה, ולכן פנו לכל השכנים שיבטלו את רשותם.

אבל לפי המבואר בשו"ע ובפוסקים, יש כמה סיבות שקשה לקיים דיני ביטול במציאות המצויה בזמנינו. אחד הדברים הוא, שהביטול מועיל רק אם

סימן שע"ו סעיף ד'. בית הכסא שבין שתי בתים, ולא עירבו יחד, רשות שניהם שולטת בו ואסורים. בסעיף זה מדובר במקרה שהיה מצוי בזמנים ההם, שהיה בבית פינה של בית הכסא עם חור, שלמטה ממנו היה בור של קיבול הצואה של בית הכסא, וכאשר הבור הזה משותף לשני שכנים, א"כ הבור הוא חצר של שנים, ואם לא עירבו ביניהם אסור להוציא מהבית אל הבור, וא"כ בשעה שעושה צרכיו עושה איסור הוצאה דרבנן. מדין זה למדנו מחלוקת ידועה בענין אחר, כדלהלן.

באחרונים הקשו מדוע יש בזה איסור, הרי בית הכסא אינו מקום דוירים, וא"כ הוא כעין חצר, ולא אסור חז"ל להעביר מחצר לחצר [דברים שלא קנו שבתה בבית] כמבואר בסמ"ע (סעיף א'). ובמגן אברהם (סק"ט) כתב שהטעם משום שהצואה היא כלי ששבת בבית, ולכן אסור להעביר אותה אפילו מחצר לחצר. ובחזו"א (ס' צ"ו סק"ה) תמה על כך, איך יתכן שמקבלת דין כלי ששבת בבית השמשות, הרי בעוד הצואה בתוך הגוף אין עליה שם חפץ, ואין בה טלטול, א"כ אינה נחשבת כלי ששבת בבית.

ובגליון רע"א (לעיל ס' שנה"ס) כתב ביאור אחר, וכונתו שכאן מדובר שבת הכסא נמצא בבית, ומהבית אל חצר משותפת אסור להעביר כל דבר שהוא, גם דבר שאינו כלי ששבת בבית, ולכן אסור להטיל הצואה מהבית אל הבור. וכן הסכים הבית מאיר, וכן העתיק המשנ"ב לעיל (ס' שנה"ס ס"ק ל"ד). אבל החזו"א (שם) חולק וכותב שבת הכסא אינו יכול להחשב בית, כי לא גרים בו בשימושי אכילה. ובביאור דעת החולקים, כתבו בספרי זמנינו שלדעת רע"א בית מאיר והמשנ"ב כל חדרי הבית נחשבים בית, גם אלו שהשימוש בהם הוא לצורך מסוים, כי הכל טפל למקום האכילה, והכל חלק מהדוירים.

על פי דין זה יש נפק"מ גדולה מאוד, במקומות שיש עירוב עם פיקוח טוב, אבל בתוך השכונה יש גוים ומומרים שפוסלים את השיתוף בפת, ולכן השכונה מוגדרת כחצר שאינה מעורבת. והכלל הוא שמותר לטלטל כלים ששבתו בחצר מחצר לחצר, ולא להכניסם לבית (כמבואר בס' שע"ב ס"א). נשאלת השאלה האם אפשר להכניסם להול (חדר הכניסה שבבית) שאינו חדר שאוכלים בו, או שמא גם זה חלק מהבית. ובפשוט לדעת החזו"א הוא נחשב כחצר, ויהיה מותר להכניס אליו עגלה ששבתה בחדר מדרגות מכניסת השבת (חכמת הלב פ"א ס"ט). משא"כ לדברי רע"א והמשנ"ב אסור, משום שנחשב שמכניסם לבית. ודעת גדולי ההוראה להורות שלא כדברי החזו"א בזה, וכל חדרי הבית נחשבים כבית גם לקולא וגם לחומרא.

[יש להוסיף שלדעת החזו"א יוצא גם חומרא גדולה, שיש מקרים שגם בתוך הדירה אסור להעביר מהחדרים לסלון, חפצים שבאו מחוץ לבית, כאשר אין עירוב מהמקום שבו היה החפץ בכניסת שבת. וזה דבר שלא שמים לב כלל].

סימן שע"ח

סעיף ב' ג' ד'. זה הכלל לד' הסעיפים הנ"ל, רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה [ורק כדי להעביר מזו לזו, צריכים לערב יחד].

ע"פ דינים אלו נשאלו האחרונים כיצד כאשר התקלקל העירוב לא נאסר הטלטול מחצר בית הכנסת לבית הכנסת, הרי בני העיר אסורים במקומם [בחצרותיהם]. ויש להם זכות דריסת רגל בבית הכנסת, וא"כ יאסור זע"ז.

רע"א (שו"ת קמא ס' ל"ד) השיב שדין זה נאמר רק כאשר עיקר המעבר של הרגל האסורה היא דרך החיצונה, משא"כ כשדר במק"א ורק עובר דרך חצר זו כדי לעבור ממנו למקום אחר, אינו אוסר וכן בית הכנסת אינו משמש מעבר לבתיהם אלא שהם באים אליו, אינם אוסרים. שאם לא כן כל איש שדר מחוץ לעיר וקנה מקום בביהכ"ס ובא בשבת יאסור. וסברא זו כתב גם השערי תשובה (כאן סק"א) בשם שו"ת חינוך בית יהודה.

השכנים לא יוציאו מביתם לחדר מדורות שום דבר, ואם הם אנשים שסומכים על העירוב ומטלטלים ללא העירוב הפרטי שבבנין, צריך לבקש מהם באופן מיוחד שאחרי הביטול לא יוציאו שום דבר. אבל אם הם יוציאו חפץ כלשהו מביתם, באותה שעה מתבטל הביטול רשות שהם עשו, וחוזר האיסור טלטול למקומו. [יש עוד פרטים רבים בדיני ביטול, וכיון שאינו מצוי בזמנינו אין כ"כ אנשים הבקאים בדיני, ולכן צריך במקרה כזה לברר היטב אצל מי שבקי גם בהלכות ביטול רשות].

יש עוד מקרה אחד שאנו זקוקים לביטול רשות דוקא, אלא שאי אפשר לקיימו. וזה באופן שיש מחלל שבת בצנעה או תינוק שנשבה, שדעת הרבה פוסקים שדינם כמי שאינו מודה בעירוב המבואר גל לעיל (במשנה דף סא: ובגמ' טו.). שאינו מערב אלא רק מבטל רשות, וכיון שאינו יכול לבקש ממנו שיבטל רשות, דהיינו שג"כ לא יוציא מביתו שום חפץ, בהכרח אנו סומכים או על דברי החזו"א (סי' פ"ז ס"ק ל"ד) שהם יכולים לערב ואין בזמנינו מי שאינו מודה בעירוב, או שעושים מהם שכירות [גמורה שלא ע"י שכיר ולקטן] ומועיל לדעת המשנ"ב (סי' ש"פ ס"ק י"ג) שמועילה שכירות בישראל.

דין שכירות בישראל

סעיף ג'. אם אינו רוצה לבטל להם רשותו, אלא להשכיר, יש אומרים שמועיל כמו ביטול, וי"א שאינו מועיל. בסעיף זה מבואר דין מבואר דין מאד יסודי, שיש בו הרבה נפק"מ למעשה, האם אפשר לעשות שכירות גם מיהודי, ולא רק מגוי. והנה השו"ע דיבר במקרה שהיהודי לא רוצה לערב, כי לא רוצה לשלם את פת העירוב, ובזמנינו לא שייך המקרה הזה, כי בלא"ה אחד מזה את הפת עבור כולם. אבל נפק"מ במי שאינו מודה בעירוב, שמבואר בסי' שפ"ה שאינו יכול לערב, האם אפשר שהשכירות תועיל להתיר רשותו. ויש בזה שני מקרים, שהם נושאים שונים.

א. באופן שיש אדם שאינו מודה בעירוב ובכל זאת אינו מומר, שבס"ג דין כישראל ובכל זאת אינו מערב, כמבואר בשו"ע (סי' שפ"ה ס"א) בדין צדוק. א"כ אפשר לעשות עימו רק ביטול רשות, וכיון שזה בלתי אפשרי בזמנינו לקיים דין ביטול עם כזה אדם, לכן הפתרון הוא רק ע"י שכירות, וזה יהיה תלי במחלוקת בשו"ע כאן האם מועיל לשכור מישראל.

אמנם השאלה היא מי בזמנינו נחשב צדוקי, כי אם הוא מחלל שבת בפרהסיא, דינו כגוי כמבואר בשו"ע שם. ואם הוא תינוק שנשבה, לדעת המשנ"ב בשער הציון דין שצריך שכירות ומועיל בו שכירות. ולדעת החזו"א (סי' פ"ט ס"ק ט"ו) דין כישראל ויכול גם להיות בעירוב. אלא יש לזון במחלל שבת בצנעה, וכן מסורתי שמחלל בפרהסיא ולא יחלל בפני אדם גדול, שדינם כישראל, ומ"מ הרי מטלטלים בשבת וא"כ הם בגדר אינם מודים בעירוב.

אמנם בספר פתח העירוב ח"ב בדיני מומר (סעיף ה' וחי') ביארנו שיש לחלק בזה בין שני אופנים. א. יש מחלל שבת בצנעה מתוך כפירה, שאינו מאמין בדברי חז"ל אלא שמפחד לכפור בגוי, והוא דומה לצדוקי. ב. ויש מחלל בצנעה שנאמין בדברי חז"ל, אלא כופר לתיאבון בתיצוים שונים, וע"ז נחלקו הפוסקים האם הוא יכול גם לערב, ולא רק לבטל.

ב. בבית מלון, בית הארחה, בית חולים, ובית אבות וכדומה, שיש בהם גוים או מומרים גמורים, וצריך לשכור את רשותם, וקשה לשכור מכל אחד ואחד, ובפרט שהם מתחלפים ובאים חדשים, יש אפשרות לשכור מהמנהל, מכיון שהוא הבעלים [נמצא לסלקי או להניח חפץ, או להשכיר את המקום לפני שיושכר לבאים, כמבואר בסי' שפ"ב ס"ח], וכתב בספר חכמת הלב (סוף פרק ו') שהשכירות מהמנהל תועיל רק אם הוא עצמו גוי או מומר, משא"כ אם הוא יהודי שומר שבת, הרי זה כשכירות מישראל, ש"א שאינו מועיל. ובשלמא כלפי מי שכר נמצא עכשיו, הוא יכול להחשב שכיר ולקטן שלהם, אבל כלפי הבאים בעתיד שהשכירות מדין שהוא בעלים על המקום, א"כ זה שכירות ממנו, והוא ישראל. וכן כתב שם שאי אפשר לשכור מהמנהל עבור הבאים בעתיד [לפי שצריך גרדי ביטול כדלקמן].

אבל יש חולקים ע"ז ואומרים שפתרון זה יסל להועיל גם לדעת החזו"א, משום שהשכירות מהמנהל שבאה להתיר דירת גוי שבעתיד, אינה כשכירות מישראל המוזכרת כאן, אלא כשכירות רשות של גוי. וכן מוכח מהחזו"א שמצדד כשיטות שלא מועיל לשכור מישראל ובכל זאת כתב ששוכרים משר העיר להתיר את דירת הגוי שכעת גרים בהם יהודים ואח"כ גוים בהם גוים. ובאמת החזו"א העיר ע"ז והניח בקושי, ומ"מ דעת הת"ח בב"ב שעל כרחך יש לזה תשובה ליישב דעת החזו"א, והביאור הוא שאפשר לשכור מעכשיו שיחולל בה היתר כלפי דירת גוי שתהיה בה. וזה נחשב שכירות מגוי, כי אינה שכירות להתיר דירת ישראל.

בעיקר דין שכירות מישראל, כתב השו"ע י"א שמועיל כמו ביטול, וי"א שאינו מועיל. וכתב המשנ"ב שטעם האוסרים משום שלא תקנו שכירות אלא

בגוי ולא בישראל, וכתב שהאחרונים חתרו למצוא טעם למה שלא יתקנו שכירות בישראל. מדברי המשנ"ב משמע שהפשוטות היא שאותה שכירות שמועילה בגוי, צריכה להועיל בישראל, ומש"כ השו"ע שלמותיים שהשכירות מועילה כמו ביטול, צריך לומר שאין הכוונה לשכירות מיוחדת שיש בה ביטול, [דא"כ גם למתירים השכירות של עכו"ם לא תקנו בישראל], אלא שהמתירים הביאו ראיה מזה שמועיל ביטול, שיועיל גם שכירות, דהיינו שלא צריך דוקא לערב, אלא מועיל להקנות רשותו לאחרים.

אבל בחזו"א (סי' פ"ב ס"ק ט"ו) כתב שאם השכירות מועילה כמו ביטול, צריך שיהיה בה דיני ביטול רשות, עם כל ההגבלות של ביטול, כגון א. צריך לשכור את כל רשותו של הישראל, ולא רק זכות להניח חפץ. ב. צריך לשכור מישראל עצמו, ולא מועיל לשכור משכיר ולקטן, כשם שאינם מועילים בביטול. ג. אם המשכיר הוציא כליו, בטל השכירות, כמו בביטול רשות. ויש להאריך בזה, וכתבנו בזה בספר "פתח העירוב" דיני שכירות מישראל, ואכמ"ל.

להלכה, כתב המשנ"ב שהאחרונים נוקטים שלכו"ע מועילה שכירות מישראל, וכל המחלוקת היא רק אם אפשר לשכור בשבת, כיון שבישראל השכירות היא עם היתר אמיתי, ולא רק היכר כמו בגוי, ולכן אם שוכר ביום חול, מועילה השכירות לכו"ע. ולפי החזו"א מחלוקת הרא"ש והמהר"ם המבוארת בשו"ע היא מחלוקת בעיקר דין השכירות, האם היא מועילה, ומ"מ לא נתבאר בחזו"א אם הוא פסק כרא"ש שמתיר או כמהר"ם שאוסר. ודעת החכמת הלב (שם) שכל דברי החזו"א שהשכירות מועילה עם ההגבלות של ביטול, הם בדעת הרא"ש המתיר, אבל לדעת המהר"ם שאוסר, גם זה אינו מועיל. אבל אחרים סוברים שכונת החזו"א היא בדעת המהר"ם שאוסר לכן היא מועילה רק עם ההגבלות של ביטול, משא"כ לרא"ש מועילה גם בדרכי השכירות, וכ"כ בשו"ע הלכות, ובהערות שבמהדורות דרשו סוף הערה 13.

לפי"ז הוראת החכמת הלב שאין אפשרות לשכור מישראל, משום שנוקט כד' החזו"א ובתנאים של ביטול. אבל הרבנים בב"ב מורים שאפשר לשכור מישראל [דהיינו ממנהל כנ"ל], משום שלפי הכרעת המשנ"ב מועיל ביום חול לכו"ע, וגם לפי החזו"א י"ל שלדעת הרא"ש מועיל. וגם ש"ל שכלפי דירת גוי שיהיה בעתיד, מועילה שכירות רגילה וכו"ל.

סעיף ד. דין רבים שמבטלים רשותם או יחיד המבטל ליחיד. ענין הביטול הוא שהמבטל נעשה אורח לבני החצר, וזה שייך רק ביחיד המבטל לרבים, אבל אין רבים נעשים אורחים ליחיד, ולא יחיד ליחיד, ולא רבים לרבים. כגון בני חצר רבים שעירבו וביטלו רשותם ליחיד שלא עירב (זה רבים ליחיד), או היו שנים וביטל אחד לחבירו (יחיד ליחיד), או שנים ויותר שלא עירבו וביטלו רשותם לכל בני החצר שעירבו [ונאמרו לך ולך כנ"ל בסעיף א'] (רבים לרבים). בכל אופנים אלו הביטול מועיל, אך אינו מתיר למבטל מכיון שאינו נעשה כאורח.

ולכן: המבטל עצמו אסור להוציא בין מביתו ובין מבתי אחרים, [ואפילו קדמו והחזיקו ברשות המבטל, אינו מועיל אלא לענין שלא יאסור אם הוציא (בה"ל ד"ה שאין)], ואלו שביטלו להם מותרים להוציא ולהכניס לביתם ולחצר. ואסורים להוציא מביתו של זה שביטל רשותו [משום שלא ביטל רשות ביתו], אלא אם כן ביטל בפירוש גם רשות ביתו (שו"ע).

דעת המג"א שהמבטל אסור רק להוציא מביתו, אבל להכניס מחצר לבית מותר [שאינו שימוש בחצר ולא נראה כמחזיק ברשותו שבחצר]. אבל הרבה פוסקים סוברים שגם להכניס אסור (משנ"ב טו) וכ"ד החזו"א (פח, ו). בית שיש בו בני בית רבים, נחלקו הפוסקים אם נחשבים כיחיד לענין ביטול רשות, או כרבים, וצריך עיון (בה"ל ד"ה וה"ה).

לפי דינים אלו, כאשר משפחה נקלעה לצימרים במושב שאין בו עירוב טוב, ושכחו לעשות עירוב בין המשפחות [כאשר מדובר במקרה שיש שני דירות שאוכלים בהם], הרי אסור להם להעביר כל דבר מהדירה אל החצר ואל הפרוזדורים שלא עירבו. והפתרון שיכולים לעשות במקרה כזה הוא רק ביטול רשות, שקבוצה אחת תבטל את רשותה [וכדאי גם את רשות הבית שלה, כדי שיוכלו להעביר גם מהבית שלהם לחצר, ולא רק מבית מי שביטלו לו].

ובציור כזה יש לזון האם בני המשפחה המורחבת שאוכלים בבית אחד, נחשבים כרבים שאינם נעשים אורחים, או שמא דירה אחת נחשבת יחיד גם כשיש בה הרבה נפשות. ונפק"מ אם המבטלים נעשים אורחים ויכולו לטלטל.

בדיני הביטול יש עוד הרבה פרטי דינים שלא התפרשו בפוסקים, כגון מי מתוך המשפחה צריך לבטל, האם אבי המשפחה שכולם טפלים אלו, או שמא הבעל ואשתו. וכאשר מבטלים לרבים, האם כשמבטלים למשפחה אחת נחשב ליחיד או לרבים. האם צריך לפרט לכל בני המשפחה, או שמא מספיק לבטל לאחד מבני המשפחה, או רק לבעה"ב. וצ"ע למעשה.